

Yrkande

2024-06-04

Ärende nr: SLK- 2024-00359

Yrkande angående – Redovisning av lägesbild brott och otrygghet Göteborg 2024.

Förslag till beslut

I kommunstyrelsen och kommunfullmäktige:

1. Kommunstyrelsen utvecklar och intensifiera samarbetet med ideella organisationer och professionella hjälptjänster där Göteborgs stad kan ge skydd, rådgivning och resurser till utsatta näringsidkare och brottsoffer.
2. Kommunstyrelsen i samarbete med grundskolenämnden ökar föräldraansvaret genom att införa närvaroplikt vid föräldramöten och utvecklingssamtal i utsatta områden.
3. Kommunstyrelsen ser över ett system där hyreskontrakt eller försörjningsstöd kan påverkas av systematisk utebliven närvaro på dessa informationsmöten.
4. Kommunstyrelsen ser över ett system där hyreskontrakt ska sägas upp vid påvisad grov eller upprepade kriminalitet.
5. Socialnämnd Centrum får i uppdrag att i samverkan med kommunens fritidsgårdar utvärdera ett likvärdigt system med "gårdskort" som klargör vem som besöker fritidsgården. Kortet ska vara knutet till legitimationen från minst en vårdnadshavare bokförd i Göteborgs Stad.

Yrkandet

Fler vuxna måste jobba förebyggande med kommande generationer. Gängkriminalitet ger konsekvenser för hela familjen utifrån en ökad riskutsatthet och eventuell ökad benägenhet att själva involveras. I väntan på en ny lagstiftning gällande föräldraansvar kan socialnämnderna bidra till att tydliggöra de perspektiven och familjens förebyggande roll för att unga inte ska rekryteras och för att kunna bryta en redan påbörjad kriminell livsstil. Att utöka uppsökarverksamheten och att ge utbildning med återkommande krav till berörda föräldrar kommer bli avgörande för att kunna stoppa nyrekrytering och knäcka gängkriminaliteten.

Andelen ungdomar som lever med oskuldsnormer eller våldsnormer har fördubblats sedan den förra undersökningen 2018. Sverigedemokraterna har sedan 2019 yrkat på att skolan behöver ett helt eget kapitel i Göteborgs plan för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck samt en väl utarbetad plan specifikt för skolans hantering vid HRV. Sedan 2022 har vi upprepade gånger yrkat på att socialnämnderna ska verka för enhetliga riktlinjer för att öka likvärdigheten och kvaliteten i handläggningen och arbetet med unga lagöverträdare enligt lagen om

unga lagöverträdare. Det är glädjande att detta nu bland annat ligger i planen för att stoppa nyrekrytering, gängkriminalitet och utvecklingen av parallella samhällen i Göteborg.

Tjänsteutlåtande

Utfärdat: 2024-05-17

Ärendenummer SLK- 2024-00359

Handläggare:

Dajana Mehdi, Emma Löwendahl

Telefon: 031-368 03 42

E-post: emma.lowendahl@stadshuset.goteborg.se

Redovisning av lägesbild brott och otrygghet Göteborg 2024

Förslag till beslut

I kommunstyrelsen och kommunfullmäktige:

Redovisning av lägesbild brott och otrygghet Göteborg 2024, i enlighet med vad som framgår av bilagan till stadsledningskontorets tjänsteutlåtande, antecknas.

Sammanfattning

Lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete trädde i kraft 2023-07-01. Enligt lagen ska kommunerna minst vartannat år ta fram en lägesbild över brottsligheten i kommunen som ska utgöra underlag för beslut om åtgärder.

Lägesbild brott och otrygghet Göteborg 2024 omfattar ett urval av brottsfenomen och faktorer för otrygghet och har sin utgångspunkt i de fyra stadsområdenas lägesbilder samt andra kompletterande kunskapsunderlag. Lägesbilden påvisar variationer mellan olika geografiska områdena i Göteborg, dels vad gäller omfattningen av olika brottsproblem samt otryggheten i staden, dels vad gäller socioekonomiska faktorer som påverkar.

Syftet med lägesbilden är att den ska leda till träffsäkra och effektiva åtgärder. De tvärsektoriella områden som identifierats för vidare analys utifrån bland annat behov av fördjupade kunskap och synliggörande är särskilt otrygga och brottsutsatta platser, särskilt utsatta målgrupper samt välfärdsbrottslighet.

Stadsledningskontorets övergripande bedömning är att staden har styrning inom de problemområden som framkommer i lägesbilden. I de fall analysen visar på behov av åtgärder som kräver politisk behandling kommer stadsledningskontoret att återkomma i särskild ordning. Bedömningen är att lägesbilden skapar förutsättningar för ett mer samordnat, träffsäkert och effektivt trygghetsskapande och brottsförebyggande arbete samt att lagens intentioner är uppfyllda.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Det är svårt att tydligt beräkna kostnader för brottsligheten och otryggheten i samhället. Forskning visar dock tydligt att båda innebär höga kostnader, såväl materiella som emotionella. Som exempel kan nämnas att det könsrelaterade våldet i Sverige 2019 beräknades till cirka 45 miljarder. Det är dock svårt att beräkna de totala kostnaderna med anledning av bland annat den låga anmälningsfrekvensen och att kostnaderna döljs bakom andra samhällsproblem. Det kan till exempel vara arbetslöshet, alkoholmissbruk och depression.

Den försämrade livskvalitet såsom rädsla, frihetsinskränkning, psykiska problem har i självskattningsstudier beräknats uppgå till drygt 70 procent av de totala kostnader som drabbar offret vid sexualbrott och 20 procent av kostnaden vid en enskild misshandel (Kostnader för mäns våld mot kvinnor - NCK - Uppsala universitet 2019). Andra exempel är att den totala kostnaden för människohandel och människoexploatering för andra ändamål än sexuella uppskattas i Sverige uppgå till knappt en miljard kronor per år (SOU 2023:8), att kostnaden för en gängkriminell som är aktiv i 15 år uppskattas till drygt 23 miljoner kronor. Kostnaderna kommer bland annat från brottsligheten i sig och de sociala insatser som sätts in från olika myndigheter.

Att förebygga brott är också förknippat med kostnader. Ekonomiska effekter av att minska brottslighet i Göteborg kan öka kostnaden för den nämnd eller styrelse som står för åtgärden, medan den kan ge positiva ekonomiska effekter för en annan verksamhet. De minskade kostnader som uppkommer genom ett väl utfört trygghetsskapande och brottsförebyggande arbete visar sig ofta först på längre sikt.

En intention med den nya lagen är att det brottsförebyggande arbetet ska bedrivas effektivt och kunskapsbaserat. Att arbetet är effektivt innebär att de resurser som satsas ger så stor effekt som möjligt i förhållande till målet att minska brottsligheten och öka människors trygghet. Det brottsförebyggande arbetet ställer höga krav på kommunen och många andra aktörer men de potentiella vinsterna bedöms vara stora om samhället utnyttjar den fulla potential ett effektivt och samordnat arbete erbjuder.

Syftet med att ta fram strategiska lägesbilder gällande brott och otrygghet är att bättre förstå och kunna prioritera bland brottsproblem. Vad lägesbilden kan hjälpa till med är att visa på vilka områden som kan behöva stärkas ytterligare, var fokus bör läggas för att få bäst effekt antingen på ett område eller på flera gemensamt. Stadsledningskontorets bedömning är att lägesbilden ska utgöra underlag för budgetprocessen 2025 och 2026.

Finansieringsprincipen gäller för lagen om kommuners brottsförebyggande ansvar vilket innebär att Göteborgs Stad erhåller drygt 12 miljoner kronor årligen. Dessa medel fördelas ut till de fyra socialnämnderna inom ramen för kommunbidraget.

Enligt stadsledningskontorets bedömning visar lägesbilden att det finns brottsområden där stadens förebyggande arbete behöver stärkas samt där den befintliga styrningen kan behöva revideras. I de fall stadsledningskontoret återkommer med förslag på reviderad eller tillkommande styrning redovisas uppskattade kostnader i samband med detta.

Bedömning ur ekologisk dimension

Brottslighet och otrygghet, likväl som klimat och miljö, är stora samhällsutmaningar som behöver hanteras parallellt och i vissa delar gemensamt.

Miljöbrott har inte specifikt ingått i Göteborgs Stads lägesbild 2024 men kan inte sällan kopplas till brottslighet och otrygghet. Exempelvis nedskräpning i offentlig miljö är en faktor som kan påverka känslan av trygghet i ett område. Stadens parker, badplatser, torg, naturområden och lekplatser är viktiga beståndsdelar för att möta andra människor och skapa ett tillitsfullt samhälle.

När det gäller miljöbrott har den organiserade brottsligheten ökat sin närvaro. Det finns ofta kopplingar mellan miljöbrott och organiserad brottslighet, inklusive bedrägerier, skattebrott, stölder, penningtvätt, grova våldsbrott samt narkotika- och

människosmuggling. Dagens avfallshantering, med fler möjligheter att tjäna pengar på avfallet, har även lockat aktörer inom den organiserade brottsligheten (2021/22:FPM58).

Avfallsbrottsligheten innebär inte bara negativ samhällspåverkan utan också en negativ miljöpåverkan, till exempel genom föroreningar som sprids från illegala tippningar till mark-, grund- och ytvatten.

Bedömning ur social dimension

Brottslighet och otrygghet medför flertalet negativa konsekvenser för såväl individen som samhället. Brottslighet påverkar trygghet, tillit och demokrati vilket har blivit allt tydligare de senaste åren. Barn och unga blir alltmer involverade i kriminalitet, som både förövare och offer. Den organiserade brottsligheten hotar samhällets kollektiva trygghet och utmanar det demokratiska systemet genom bland annat otillåten påverkan, välfärdsbrottslighet och våldsbejakande extremism. De direkta konsekvenserna av brottsligheten drabbar framför allt dem som bor i utsatta områden i form av territoriella konflikter, våld och hot, skjutningar och öppen narkotikaförsäljning. Bristande tillit och förtroende, mellanmännisklig tillit såväl som förtroende för myndigheter riskerar att urholka det gemensamma samhällskontraktet. I Göteborg är tilliten högre i resursstarka områden och lägre ju mer resurssvagt ett område är.

Att bli utsatt för ett brott kan leda till fysiska och psykiska skador för individen. Konsekvenserna kan även innebära ekonomiska förluster samt en förlorad grundtrygghet för en kortare eller längre tid. Studier visar även att de som begår brott lider av otrygghet och sämre hälsa. Risken att bli utsatt för brott ser olika ut för olika individer och samhällsgrupper. Likaså är upplevelsen av otrygghet ojämnt fördelad i befolkningen. Att tillhöra en minoritetsgrupp ökar den upplevda och faktiska otryggheten markant. Det finns även brottsoffergrupper som har begränsade resurser att hantera brott de utsätts för, vilket innebär att de är särskilt sårbara. Det handlar ofta om brottsoffer som på olika sätt är beroende av människor i sin närhet eller av gärningspersonen. Exempel på sårbara individer/grupper kan vara äldre personer som utsätts för bedrägeri, personer utsatta för hedersrelaterat våld, unga som utsätts för våld eller hot om våld och brott som begås mot personer utifrån deras etnicitet, funktionsvariation, kön, religion eller sexuella läggning. Det är viktigt att åtgärderna utifrån lägesbilden har både ett brottsoffer- och gärningsmannaperspektiv med fokus på förebyggande och trygghetsskapande insatser.

Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter ska barns rättigheter beaktas i alla åtgärder och beslut som rör barn. Barn är en särskilt utsatt grupp kopplat till all brottslighet. Många som befinner sig i riskzonen att rekryteras till kriminella nätverk är under 15 år. Risken finns också att de är kvar i ett kriminellt liv länge vilket påverkar brottsligheten i samhället i stort. I utsatta områden finns det en särskild risk att unga exponeras för kriminella miljöer och involveras i allvarlig kriminalitet.

Bilaga

Lägesbild brott och otrygghet Göteborg 2024.

Ärendet

Stadsledningskontoret redovisar i ärendet 2024 års lägesbild gällande brott och otrygghet för Göteborg.

Beskrivning av ärendet

Lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete trädde i kraft 2023-07-01. Syftet med den nya lagen är att säkerställa att kommunernas brottsförebyggande arbete är effektivt och kunskapsbaserat. Enligt den nya lagen ska kommunerna ta fram en lägesbild över brottsligheten i kommunen och utifrån denna ta ställning till behovet av åtgärder och besluta om en åtgärdsplan. Kommunerna ska minst vartannat år uppdatera lägesbilden och följa upp åtgärdsplanen.

Kommunstyrelsen antecknade den 2023-12-13 § 931 stadsledningskontorets redovisning över den struktur för stadens kunskapsbaserade arbete med lägesbilder brott och otrygghet som stadsledningskontoret, tillsammans med de fyra socialförvaltningarna, arbetet fram utifrån lagens kravställning och den befintliga trygg i-modellen. Syftet med lägesbilden är att samla kunskapen om den brottslighet och otrygghet som finns i Göteborg. Genom en samlad bedömning av om var problemen är som störst, utvecklingen över tid och konsekvenserna av brott och otrygghet fungerar lägesbilden som ett underlag för strategiska prioriteringar. I redovisningen framgick att lägesbilden ska presenteras för kommunstyrelsen och kommunfullmäktige senast 2024-07-01, i enlighet med lagens kravställning.

Lagen ger kommunerna ett ansvar för att samordna det brottsförebyggande arbetet inom sitt geografiska område och verka för att strategiska brottsförebyggande frågor hanteras i ett särskilt forum (strategiskt råd) där kommunen och relevanta aktörer ingår. Kommunfullmäktige beslutade 2024-04-25 § 156 att den samverkan staden har med polisen inom Trygg i Göteborg ger bäst förutsättningar för ett effektivt och kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. Detta innebär att Göteborgs Stad och polisens samordningsgrupp (SoPS) utifrån aktuell lägesbild kommer att hantera behov av åtgärder. SoPS kommer också tillsammans med kommunstyrelsen anordna regelbundna hearings där möjlighet till en bred dialog ges utifrån lägesbilden.

Lagen anger även att kommunen ska ha en samordningsfunktion för brottsförebyggande frågor med uppgift att samordna och stödja genomförandet av kommunens arbete enligt denna lag. Göteborgs Stads samordningsfunktion inrättades redan 2020 och finns inom stadsledningskontoret, dnr 0392/19.

En kunskapsbaserad lägesbild förutsätter ett stadengemensamt arbete

En av ambitionerna med lagen är att samla den bredd av kunskap som finns inom kommunerna. Arbetet med att ta fram lägesbild brott och otrygghet Göteborg 2024 utgår från den struktur som redovisats för kommunstyrelsen i november (SLK-2023-00882). Lägesbilden grundar sig på informationen i stadsområdena Hisingen, Centrum, Nordost och Sydvästs lägesbilder samt kompletterande kartläggning av befintliga underlag, såväl lokala enkäter och rapporter som nationella kunskapsunderlag. Ett urval av stadens förvaltningar och bolag har deltagit i processen att kartlägga brotts- och otrygghetsfenomen både på stadsområdes- och hela staden-nivå, med målet att samla kunskap utifrån respektive verksamhetsområde och målgrupper. Utvärderingen av kartläggningsprocessen visar vikten av att det finns förutsättningar i organisationerna,

såsom utsedda funktioner med strategiska uppdrag att samla in och sammanställa den lokala kunskapen. Processen med att ta fram lägesbilden, gemensamt inom staden samt med Polismyndigheten, kommer att utvecklas inför 2026. Detta innebär bland annat att fortsätta utveckla uppföljningar och statistik som visar på brottslighetens omfattning och konsekvenser för olika målgrupper.

Lägesbilden visar utmaningarna för staden

Lägesbild brott och otrygghet Göteborg 2024 omfattar ett urval av brottsfenomen och faktorer för otrygghet, se bilagan. Sammanfattningsvis visar den att brottsligheten totalt sett minskar i Göteborg men att brotten har blivit grövre. Exempelvis har personrån och våld i offentlig miljö minskat medan skjutningar, sprängningar och bedrägerier ökat. Kriminella nätverk och den brottslighet som kan kopplas till nätverken utgör ett stort problem som både direkt och indirekt påverkar människors vardagsliv och utgör ett hot mot välfärdssystemen, näringslivet och civilsamhället. Antalet utsatta områden sjunker men problemen i de utsatta områdena är fortsatt stora. Narkotika är en viktig del av den kriminella ekonomin och hanteringen är utbredd i lokalsamhället. Allt fler unga rekryteras till kriminella nätverk och används för olika arbetsuppgifter såsom narkotika- och vapenhantering samt dödligt våld. Allt fler individer exponeras för extrema, radikala och våldsbejakande budskap på digitala plattformar och särskilt unga personer är målgrupp för radikaliseringsförsök.

Välfärdsbrottslighet är enligt lägesbilden växande problem. Kriminella aktörer söker sig till platser och situationer där det går att nå ekonomisk vinning och få tillgång till stadens resurser. Otillåten påverkan förekommer i Göteborgs Stads förvaltningar och bolag men skiljer sig åt beroende på geografiskt område och verksamhet. Kriminella nätverk använder sig av otillåten påverkan men många händelser rapporteras eller polisanmäls inte, vilket påverkar det förebyggande arbetet. Rasism och hatbrott är ökande problem, afrofobi är det vanligaste motivet bland anmälda hatbrott. Våld förekommer i olika former såsom våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt människohandel, sexuell exploatering och prostitution. Det påverkar många och är allvarliga hälso- och brottsproblem. Att utsättas eller bevittna våld i tidig ålder är en riskfaktor för att utöva våld senare i livet.

Lägesbilden visar att den upplevda tryggheten samt tilliten till andra har legat på en relativt stabil nivå de senaste åren. Det är dock stora skillnader mellan olika områden i Göteborg samt mellan olika målgrupper. Bland annat desinformationskampanjen har påverkat tilliten negativt till socialtjänsten och andra verksamheter i staden.

Lägesbilden ska leda till träffsäkra och effektiva åtgärder

Enligt lagen ska lägesbilden utmynna i en åtgärdsplan. Lägesbilderna för de fyra stadsområdena utgör underlag för åtgärdsplaner med insatser som ska leda till förbättringar i lokalsamhället. Analysen av lägesbilden för hela staden är ett underlag för strategiska prioriteringar.

Utifrån vad lägesbilden visar har tre tvärssektoriella områden identifierats där det finns behov av analyser, samordning och åtgärder på en hela staden-nivå. De tre områdena är särskilt otrygga och brottsutsatta områden, särskilt utsatta målgrupper samt välfärdsbrottslighet. Dessa målgrupper är barn och unga som rekryteras till kriminalitet, minoritetsgrupper som utsätts för hot och hat och våldsutsatta i nära relation.

Inom de identifierade områdena ska det genomföras fortsatta analyser för att ge ytterligare underlag för bedömningar av om stadens behov av åtgärder är tillräckligt omhändertagna inom den befintliga styrningen. De ska även ligga till grund för Göteborgs Stads strategiska arbete med polisen, utifrån samverkansöverenskommelsen för Trygg i Göteborg.

Aktuell styrning

Kommunfullmäktige har de senaste åren beslutat om ett program samt ett flertal planerande och reglerande styrande dokument som syftar till att på olika sätt bidra till att Göteborg är en trygg och säker stad för alla. Nedan följer en kortfattad redogörelse för den centrala styrningens koppling lägesbilden.

Göteborgs Stads trygghetsskapande och brottsförebyggande program 2022-2026 tydliggör att stadens trygghetsskapande och brottsförebyggande arbete ska vara kunskapsbaserat och utgå från aktuella lägesbilder. Lägesbilden visar att målområdena och strategierna för arbetets inriktning i programmet är fortsatt aktuella.

Göteborgs Stads plan för arbetet mot våld i nära relationer 2024-2027 omfattar våld i parrelationer såväl som i andra nära relationer, oavsett könstillhörighet eller ålder hos den som är utsatt eller utövar våld. Lägesbilden visar att våld i nära relationer är omfattande hälso- och brottsproblem. Särskilt utsatta grupper är hbtqi-personer, äldre, yngre kvinnor, personer med funktionsnedsättning, personer i missbruk samt personer med utländsk bakgrund.

Göteborgs Stads handlingsplan för att stoppa nyrekrytering, gängkriminalitet och utvecklingen av parallella samhällen 2023-2026 framhåller vikten av förebyggande insatser redan vid tidiga tecken på normbrytande beteende som kan leda till kriminalitet. Insatserna riktar sig direkt till målgruppen kriminella eller i riskzonen för kriminalitet, samt på insatser som skapar en samordnad helhetsbild och en ökad kunskap i stadens verksamheter. Lägesbilden visar att barn och unga som dras in i kriminalitet är ett stort och växande problem.

Göteborgs Stads plan för att motverka tystnadskulturer 2023-2025 syftar särskilt till att uppnå programmets strategi att Göteborgs Stad ska motverka tystnadskultur genom att stoppa alla former av otillåten påverkan av dess chefer och medarbetare. Lägesbilden visar att otillåten påverkan, extern och intern, förekommer i förvaltningar och bolag vilket är demokratihotande och påverkar förutsättningarna att utföra uppdragen.

Göteborgs Stads handlingsplan för att inga områden ska vara särskilt utsatta 2025 samt Framtidenkoncernens strategi för utvecklingsområden 2020-2030 syftar båda till att bidra till att ingen del av staden ska finnas med på polisens lista över utsatta områden. Lägesbilden visar att staden idag har åtta utsatta områden, varav fyra är särskilt utsatta, med hög koncentration av brott och otrygghet.

Göteborgs Stads riktlinje för arbetet mot våldsbejakande extremism och radikalisering syftar till att staden ska ha en god förmåga i arbetet mot våldsbejakande extremism och radikalisering. Lägesbilden visar att allt fler individer, framför allt unga, utsätts för våldsbejakande budskap och radikalisering sker alltmer online.

Uppföljning av den samlade styrningen inom brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete

Kommunstyrelsen har ansvar att årligen samlat följa upp Göteborgs Stads trygghetsskapande och brottsförebyggande program med underliggande handlingsplaner. Detta rapporteras till kommunfullmäktige i ordinarie uppföljningsprocess. I rapporteringen ges en bild av hur det brottsförebyggande arbetet bedrivs och vilken effekt det får utifrån ett antal indikatorer. I ordinarie uppföljningsprocess ingår även att visa hur arbetet med kommunfullmäktiges mål om en trygg stad fortskrider och vilka effekter det får. Lägesbilden kommer att bidra i analys av om genomförda insatser bidrar till måluppfyllelse.

Uppdrag i kommunfullmäktiges budget 2024 med koppling till lägesbilden

I kommunfullmäktiges budget 2024 lämnas uppdrag som angränsar till lägesbildens problemområden. Stadsledningskontoret arbetar för närvarande bland annat med att:

- ta fram förslag på hur Göteborgs Stads plan för stärkta insatser mot rasism 2020-2023 kan förlängas. I uppdraget ingår att uppdatera planen efter nya omvärldsförutsättningar.
- ta fram ett alternativt mått till Polismyndighetens lista över utsatta områden. Måttet ska omfatta alla delar av Göteborg. I måttet ska bland annat socioekonomiska variabler, brottutsatthet, tillgång till välfärdstjänster och tillgång till annan service utgöra variabler. Detta alternativa mått kommer kunna komplettera den kunskapsbaserade lägesbilden om brott och otrygghet.
- förstärka arbetet mot antisemitism och islamofobi inom ramen för Levande historia vars främsta uppdrag är att stödja satsningar för skolning av ungdomar i demokrati med respekt för alla människors lika och okränkbara värde.

Övriga uppdrag med koppling till lägesbilden

Utöver ansvar som fördelas i styrande dokument och budget för 2024 pågår ytterligare uppdrag som här bäring på det som framkommer i lägesbilden. Som exempel kan nämnas:

Kommunfullmäktige beslutade 2024-04-25 § 157 att ge kommunstyrelsen i uppdrag att ta fram förslag på en riktlinje för stadens arbete med mänskliga rättigheter för att tillgodose rättigheter och erbjuda likvärdig service. Kommunfullmäktige uppdrog 2024-04-25 § 154 även socialnämnd Centrum att ta fram en ny plan för Göteborgs Stads arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Den reviderade planen ska där det är möjligt synkroniseras med mål och aktiviteter i Göteborgs Stads plan mot våld i nära relationer.

Kommunfullmäktige beslutade 2023-12-07 § 95 att kommunstyrelsen får i uppdrag att återkomma med förslag på hur staden kan bidra till att trygga säkerheten för judar i Göteborg på grund av utsatthet för hot, hat och våld.

Kommunstyrelsen behandlade 2024-04-24 § 355 stadsledningskontorets redovisning av uppdraget att ta fram förslag på åtgärder för att motverka och förebygga prostitution, människohandel och sexuell exploatering. Uppdraget gavs i samband med att Göteborgs Stads trygghetsskapande och brottsförebyggande program antogs. Kommunstyrelsen återremitterade uppdraget till stadsledningskontoret bland annat för att komplettera det trygghetsskapande och brottsförebyggande programmet med en nollvision mot prostitution, människohandel, och sexuell exploatering.

Kommunstyrelsen beslutade 2023-11-22 § 840 att ge stadsledningskontoret i uppdrag att söka samverkan med polismyndigheten gällande enskilda huvudmän som uppstår kommunal finansiering för välfärdsverksamhet inom utvalda verksamheter där risk föreligger att kommunala medel finansierar kriminell verksamhet.

Nationella satsningar

Det finns många nationella initiativ inom det brottsförebyggande området. Nedan följer ett urval av aktuella satsningar som fungerar som stöd kopplat till mål, riktning och strategier för det lokala trygghetsskapande och brottsförebyggande arbetet.

Regeringens nya brottsförebyggande strategi Barriärer mot brott (2023/24:68) syftar till att motverka brottsligheten och öka tryggheten genom satsningar på rättsväsendet och straffrättsliga åtgärder kombinerat med ett effektivt och proaktivt brottsförebyggande arbete. Strategin innehåller tre ”barriärer” som fokuserar på ett socialpreventivt arbete.

Regeringen har tagit fram strategin Motståndskraft och handlingskraft – en nationell strategi mot organiserad brottslighet (2023/24:67). Den pekar ut fem viktiga områden där arbetet behöver förstärkas: riktat mot individer, att minska tillgången på illegala vapen och explosiva varor, motverka otillåten påverkan, fusk med identiteter samt att det ska vara enklare för myndigheter att utbyta information.

Den nationella strategin mot våldsbejakande extremism och terrorism (2023/24:56) har en långsiktig inriktning av arbetet lokalt, regionalt, nationellt och internationellt. Den delas in i fyra områden: Förebygga, Förhindra, Skydda och Hantera och pekar på alla relevanta samhällsaktörers roll i arbetet.

Av regeringens förslag på ny socialtjänstlag (SOU 2020:47) framgår att socialtjänsten ska ha ett brottsförebyggande perspektiv och att kommunen, vid planering av insatser till grupper och enskilda, särskilt ska beakta behovet av tidiga och förebyggande insatser.

Regeringen har påbörjat arbetet med att uppdatera åtgärdsprogrammet för att förebygga mäns våld mot kvinnor (2021–2023). Det ska gälla 2024–2026 och kommer att omfatta även hbtqi-personers, mäns och pojkars utsatthet för våld i nära relationer samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

I delbetänkandet Skolor mot brott (SOU 2024:17) som överlämnades till regeringen i mars 2024 föreslås justeringar av skollagen (2010:800). Förslaget innebär att skolväsendet, i större utsträckning och mera systematiskt än vad som sker idag, ska arbeta för att motverka brottsligheten och öka säkerheten inom skolan och i samhället.

En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga (SOU 2024:30) föreslår att en helt ny myndighet Myndigheten mot ungdomskriminalitet (MUK) ska inrättas. Myndigheten ska, med uppdelning i sju regionala beslutsorgan, ha till uppgift att besluta om individuella brottsförebyggande åtgärder till barn och unga i målgruppen. Arbetet ska ske i nära samarbete med bland annat Polismyndigheten och socialnämnden.

Stadsledningskontorets bedömning

I lägesbilden har nuläge och utvecklingen över tid avseende viss brottslighet och otrygghet kartlagts och beskrivits. Den visar på att det finns variationer mellan de olika geografiska områdena i Göteborg, dels vad gäller omfattningen av olika brottsproblem samt otryggheten i staden, dels vad gäller socioekonomiska faktorer som påverkar.

Stadsledningskontorets samlade bedömning är att stadens styrning inom de problemområden som framkommer i lägesbilden i hög grad motsvarar behovet av åtgärder. Det bedöms vara angeläget att det trygghetsskapande och brottsförebyggande arbetet sker långsiktigt och med uthållighet för att redan fattade beslut ska ge effekt. De områden som har identifierats för vidare analys utifrån behov av fördjupade kunskap och synliggörande är särskilt otrygga och brottsutsatta platser, särskilt utsatta målgrupper samt välfärdsbrottslighet. I de fall analyserna visar på behov av till exempel revidering av befintlig styrning och förutsätter beslut av kommunstyrelsen eller kommunfullmäktige återkommer stadsledningskontoret i särskild ordning. Lägesbilden ska även utgöra ett underlag i den politiska budgetprocessen inför 2025 och 2026.

Kommunfullmäktige och kommunstyrelsen har beslutat om ett flertal trygghetsskapande och brottsförebyggande uppdrag. Lägesbilden kommer vara en del av det fortsatta genomförandet av dessa uppdrag.

Sammantaget görs bedömningen att lägesbilden skapar förutsättningar för ett mer samordnat, träffsäkert och effektivt trygghetsskapande och brottsförebyggande arbete samt att lagens intentioner är uppfyllda.

Christina Eide

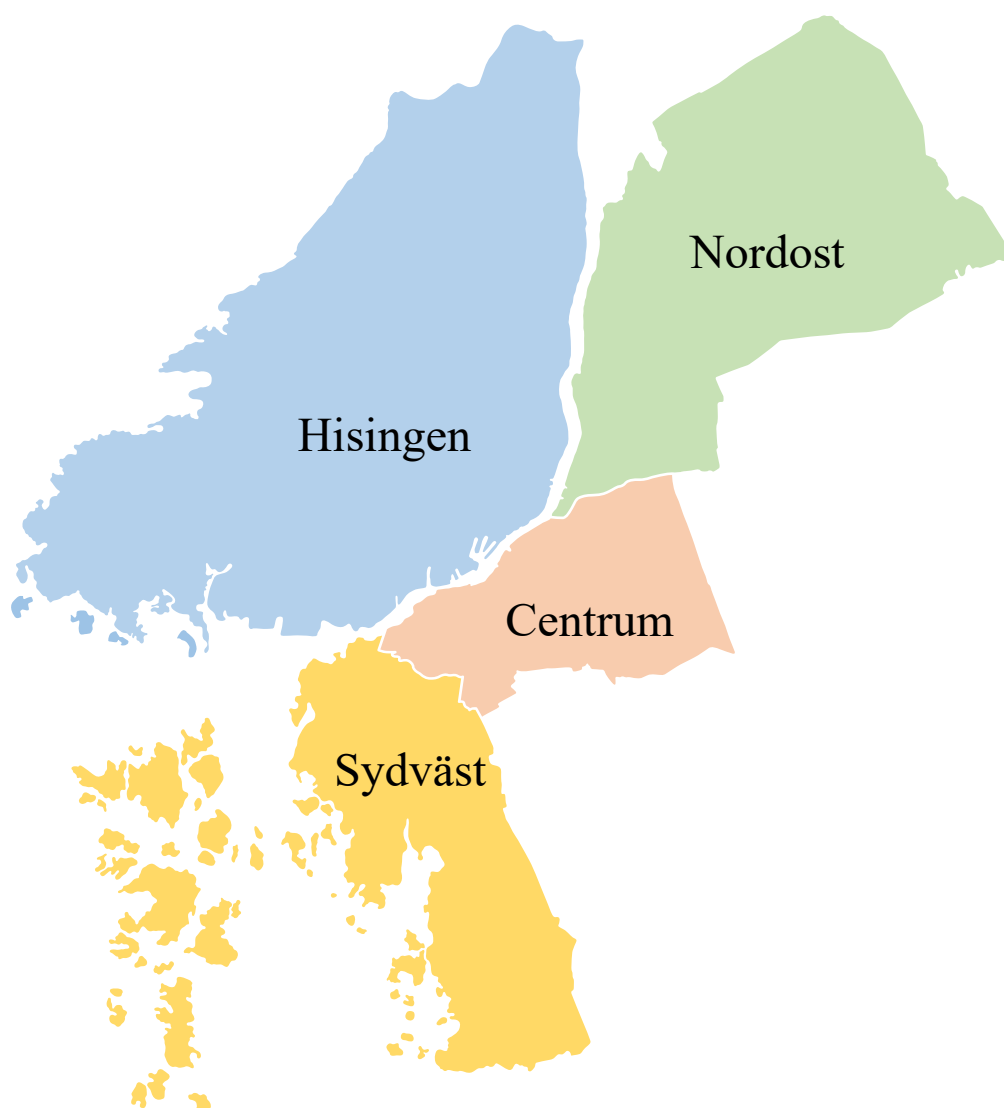
Eva Hessman

Direktör Utveckling och hållbarhet

Stadsdirektör

Lägesbild brott och otrygghet Göteborg

2024

Sammanfattning

Den 1 juli 2023 trädde Lag (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete i kraft. Enligt lagen ska kommunerna minst vartannat år ta fram en lägesbild över den lokala brottsligheten i kommunen samt besluta om en åtgärdsplan utifrån lägesbilden. Lägesbild brott och otrygghet Göteborg 2024 omfattar ett urval av brottsfenomen och faktorer för otrygghet och har sin utgångspunkt i de fyra stadsområdenas lägesbilder samt andra kompletterande kunskapsunderlag. Lägesbilden möjliggör fördjupade analyser av bakomliggande orsaker till olika brottsproblem och faktorer som skapar otrygghet, förbättrar stadens förmåga till strategiska prioriteringar och skapar förutsättningar för ett mer samordnat och effektivt brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete.

Lägesbilden visar att brottsligheten totalt sett minskar i Göteborg men att brotten har blivit grövre. Exempelvis har personrån och våld i offentlig miljö minskat medan skjutningar, sprängningar och bedrägerier ökat. Kriminella nätverk och den brottslighet som kan kopplas till nätverken utgör ett stort problem som både direkt och indirekt påverkar människors vardagsliv och utgör ett hot mot välfärdssystemen, näringslivet och civilsamhället. Antalet utsatta områden sjunker men problemen i de utsatta områdena är fortsatt stora. Narkotika är en viktig del av den kriminella ekonomin och hanteringen är utbredd i lokalsamhället. Allt fler unga rekryteras till kriminella nätverk och används för olika arbetsuppgifter såsom narkotika- och vapenhantering samt dödligt våld. Allt fler individer exponeras för extrema, radikala och våldsbejakande budskap på digitala plattformar och särskilt unga personer är målgrupp för radikaliseringsförsök.

Välfärdsbrottslighet är växande problem. Kriminella aktörer söker sig till platser och situationer där det går att nå ekonomisk vinning och få tillgång till stadens resurser. Otillåten påverkan förekommer i Göteborgs Stads förvaltningar och bolag men skiljer sig åt beroende på geografiskt område och verksamhet. Kriminella nätverk använder sig av otillåten påverkan men många händelser rapporteras eller polisanmäls inte, vilket påverkar det förebyggande arbetet. Rasism och hatbrott är ökande problem, afrofobi är det vanligaste motivet bland anmälda hatbrott. Våld förekommer i olika former såsom våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt människohandel, sexuell exploatering och prostitution. Det påverkar många och är allvarliga hälso- och brottsproblem. Att utsättas eller bevittna våld i tidig ålder är en riskfaktor för att utöva våld senare i livet.

Den upplevda tryggheten samt tilliten till andra har legat på en relativt stabil nivå de senaste åren. Det är dock stora skillnader mellan olika områden i Göteborg samt mellan olika målgrupper. Bland annat desinformationskampanjen har påverkat tilliten negativt till socialtjänsten och andra verksamheter i staden.

Utifrån vad lägesbilden visar har tre tvärsektoriella områden identifierats där det finns behov av analyser, samordning och åtgärder på en hela staden-nivå. De tre områdena är särskilt otrygga och brottsutsatta områden, särskilt utsatta målgrupper samt välfärdsbrottslighet. Dessa målgrupper är barn och unga som rekryteras till kriminalitet, minoritetsgrupper som utsätts för hot och hat och våldsutsatta i nära relation.

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning.....	4
Demografi och socioekonomiska förhållanden	5
Brottsstatistik.....	7
Otrygghet/trygghet	13
Hatbrott.....	19
Bristande tillit och förtroende.....	22
Otillåten påverkan och tystnadskulturer	27
Våld	32
Våldsbejakande extremism och antidemokratiska företeelser.....	44
Kriminella nätverk.....	48
Barn och ungas involvering i kriminalitet.....	53
Narkotika.....	58
Utsatta områden.....	64
Välfärdsbrottslighet	69
Områden för vidare analys och samordning.....	73

Inledning

Den 1 juli 2023 trädde Lag (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete i kraft. Enligt lagen ska kommunerna minst vartannat år ta fram en lägesbild över den lokala brottsligheten i kommunen samt besluta om en åtgärdsplan utifrån lägesbilden. Lagen innebär att kommunen ska arbeta systematiskt, samordnat och kunskapsbaserat med brottsförebyggande arbete, vilket innebär att ta reda på brottsproblemens omfattning, struktur och utveckling och rikta arbetet mot orsakerna till brottsproblemen. Upplevelsen av otrygghet är till viss del förknippad med brottslighet varför omfattning av otrygghet är inkluderat. Lägesbild brott och otrygghet Göteborg 2024 är den första som sammanställer brottslighet och otrygghet ur ett hela-stadenperspektiv.

Syfte

Syftet med lägesbilden är att samla kunskapen om den brottslighet och otrygghet som finns i Göteborg. Genom en samlad bedömning av om var problemen är som störst, utvecklingen över tid och hur konsekvenserna ser ut fungerar den som underlag för strategiska prioriteringar. Prioriteringarna ska lyfta fram tvärspektoriella områden där det finns behov av strategiska åtgärder och samordning på en hela staden nivå. Respektive prioriterat område kräver en fördjupad orsaksanalys för att i nästa steg definiera de mest effektiva åtgärderna. De prioriterade områdena ska även ligga till grund för Göteborgs Stads samverkansöverenskommelse med polisen.

Genomförande

Lägesbilden baseras på information om vad, hur mycket, hur ofta, på vilket sätt och under vilka förutsättningar som brottslighet sker. Därutöver beskrivs de livsvillkor och den otrygghet som finns i staden och påverkar medborgarnas vardag. Underlaget grundar sig på information i lägesbilder för stadsområde Centrum¹, Hisingen², Nordost³ och Sydväst⁴ samt kartläggningar genomförda av stadsledningskontoret. Dessa kartläggningar är delvis kompletterande till problemområden i stadsområdenas lägesbilder, delvis ytterligare områden grundade på lokala rapporter, undersökningar, intervjuer och nationella kunskapsunderlag. Varje kartläggningsområde innehåller en problembild och beskriver nationell och lokal omfattning. De består delvis av information som presenterats 2024, delvis av underlag från 2023, men även av tidigare statistik.

Urval och avgränsningar

Lägesbilden omfattar ett urval av brottsfenomen och faktorer för otrygghet. Områdena tar sin utgångspunkt i det trygghetsskapande och brottsförebyggande programmet för Göteborgs Stad och har relevans både på det direkta och det långsiktiga brottsförebyggande arbetet. De grundas på vad staden har en möjlighet att påverka och är i första hand tänkt att utgöra underlag för prioritering av strategiska åtgärder. Det finns dock flera problemområden som inte är kartlagda inom ramen för denna lägesbild. Exempelvis saknas metoder för att samla in kunskap om brottsföreteelser som sker digitalt såsom exempelvis trakasserier och hatbrott. Urvalet har dessutom till viss del styrts av vilka områden som det finns befintliga data och metoder kring. Lägesbilden innehåller inte beskrivningar av pågående arbete inom staden eller nulägesanalyser utifrån gällande styrning. Den kunskapen samlas in genom ordinarie uppföljningsstrukturer för program och planer och kan kopplas samman i det fortsatta arbetet utifrån lägesbilden.

¹ [Lägesbild brott och otrygghet 2024 stadsområde Centrum](#), socialnämnden Centrum 2024-04-23 § 125 N164-0352/24

² [Lägesbild brott och otrygghet 2024 stadsområde Hisingen](#), socialnämnden Hisingen 2024-03-26 § 83, N166-0014/24

³ [Lägesbild brott och otrygghet 2024 stadsområde Nordost](#), socialnämnden Nordost 2024-03-26 § 125 N163-0294/24

⁴ [Lägesbild brott och otrygghet 2024 stadsområde Sydväst](#), socialnämnden Sydväst 2024-03-27 § 86 N165-0354/23

Demografi och socioekonomiska förhållanden

Samband mellan socioekonomisk bakgrund och brott

Enligt Brå⁵ visar den samlade forskningen att det finns ett samband mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott, även om det är svagt. Personer från missgynnade socioekonomiska förhållanden har en ökad risk för kriminalitet jämfört med personer från en mer välbärgad bakgrund. Det saknas dock en samsyn kring vilka specifika faktorer som samspelar för att öka risken för brottslighet. Vid utformande av insatser är det enligt Brå viktigt att ta hänsyn till familjesituationen, bland annat familjens resurser, i kombination med risk- och skyddsfaktorer kopplade till andra miljöer samt till lagöverträdarens individuella förutsättningar och behov. På ett mer övergripande plan kan det också vara viktigt att motverka att det sker en koncentration av hushåll med svaga socioekonomiska resurser till vissa typer av bostadsområden.

Utvald statistik

Nedan redovisas statistik på kommun- samt stadsområdesnivå. Majoriteten av statistiken kommer från Statistiska Centralbyrån (SCB) och är bearbetad av stadsledningskontoret, Göteborgs Stad. De flesta siffror finns också i Göteborgsbladet⁶ tillsammans med ytterligare statistik och information, till exempel gällande definitioner. För fördjupad information om respektive stadsområdes lägesbild.

	Göteborg	Centrum	Hisingen	Nordost	Sydväst
Folkmängd (antal)	596 841	193 601	169 072	108 552	123 936
Befolkningsförändring 2022 (antal)	+ 9 292	+ 2 193	+ 2 705	+ 1 867	+ 2 331
Personer i snitt per hushåll (antal)	2,1	1,8	2,2	2,4	2,2
Lever i trångboddhet i flerbostadshus* (%)	12,0	9,7	11,3	24,2	6,1
Barnhushåll (%)	22,9	15,5	26,3	29,6	27,6
Ensamstående med barn (%)	4,5	3,6	4,6	6,5	4,7
Födda i utlandet (%)	29,1	19,3	32,4	49,6	21,9
Utländsk bakgrund (%)	39,1	24,3	43,4	69,9	29,1
Medelinkomst (kr/år)	347 200	365 600	348 900	254 700	394 300
Medianinkomst (kr/år)	369 976	390 282	379 525	290 393	402 052
Personer i långtidsberoende** (antal)	8 253	1 581	2 243	3 228	1 104
Ohälsotal, ersatta dagar per person (antal)	19,2	17,4	18,8	23,2	19,1
Öppet arbetslösa samt i program (%)	5,6	3,3	5,5	11,1	4,4
Unga som varken arbetar eller studerar*** (%)	7,4	4,9	7,9	10,8	7,4
Andel med eftergymnasial utbildning 3 år eller längre (%)	38,6	48,8	33,9	22,8	42,0
Behöriga minst till yrkesprogram (%)	82,6	87,9	83,5	70,4	88,2
Självförsörjningsgrad****	1,2	1,6	1,2	0,8	0,7

*Fler än två personer per rum, exklusive kök och vardagsrum, **Personer med utbetalt ekonomiskt bistånd i minst 10 månader, ***Unga som varken arbetar eller studerar (UVAS) 16–19 år, ****Antal arbetstillfällen per förvärvsarbetande med bostad i området.

Det är stora skillnader mellan stadsområdena samt mellanområdena i stadsområdena. Och ju mindre områden som analyseras desto större blir variationerna. Nordost är det stadsområde som har de största

⁵ Socioekonomisk bakgrund och brott, Brå 2023:3

⁶ Göteborgsbladet 2023, Göteborgs Stad

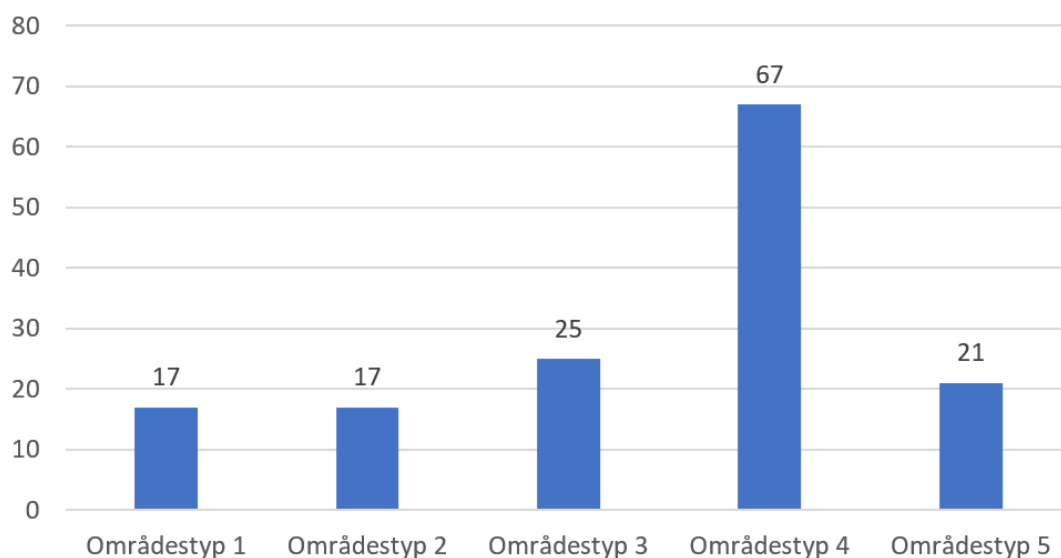
utmaningarna gällande levnadsvillkor. Bland annat är inkomst och utbildningsnivå lägre. Det är också en högre grad av arbetslöshet och trångboddhet. Andelen som lever i trångboddhet i Göteborg varierar mellan 0,1 procent (Bratthammar-Näset-Önnered i Sydväst) och 33,6 procent (Bergsjön i Nordost). I Göteborg som helhet är siffran 12,0 procent. Medianinkomsten för personer mellan 25–64 år är också något som sticker ut. Den varierar mellan 244 184 kr (Bergsjön i Nordost) och 527 638 kr (Älvsborg i Sydväst). I Göteborg är medianinkomsten 369 976 kr. Andel med eftergymnasial utbildning 3 år eller längre är som lägst 14,6 procent (Bergsjön i Nordost) och som högst 56,1 procent (Älvsborg i Sydväst). Sett till hela staden är den 38,6 procent. Barnfattigdomen är störst i Södra Angered där 56,3 procent av barnen 0–17 år ingår i helårshushåll med låg ekonomisk standard. Motsvarande siffra för Älvsborg där barnfattigdomen är lägst är 1,8 procent. I Göteborg som helhet är den 21,6 procent.

Områden utifrån socioekonomiska förutsättningar

Göteborg består av 147 regionala statistikområden (RegSO)⁷. Boverket har tillsammans med Statistiska Centralbyrån (SCB) tagit fram en rikstäckande indelning efter socioekonomiska förutsättningar⁸:

- Områdestyp 1 – Områden med stora socioekonomiska utmaningar
- Områdestyp 2 – Områden med socioekonomiska utmaningar
- Områdestyp 3 – Socioekonomiskt blandade områden
- Områdestyp 4 – Områden med goda socioekonomiska förutsättningar
- Områdestyp 5 – Områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar

I Göteborg bor störst andel (48 procent av befolkningen) i områdestyp 4, det vill säga områden med goda socioekonomiska förutsättningar. 22,2 procent bor i områden med socioekonomiska utmaningar (områdestyp 1 och 2). 15,1 procent bor i socioekonomiskt blandade områden (områdestyp 3). 14,7 procent bor i områden med mycket goda socioekonomiska förhållanden.

Antal områden per områdestyp i Göteborg, 2021 Källa: Delmos och SCB, registret över totalbefolkningen (RTB)

⁷ [Regionala statistikområden](#), SCB

⁸ [Segregationsbarometern](#), Boverket

Brottsstatistik

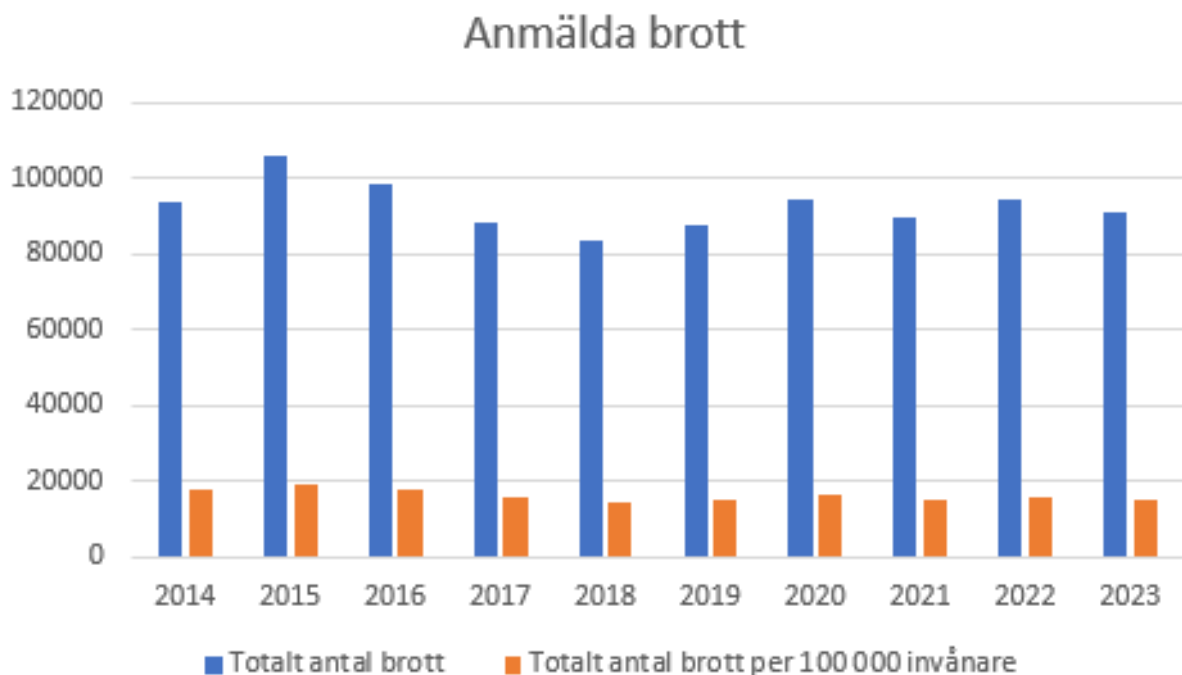
Sammanfattning

- Totalt sett färre men grövre brott per 100 000 invånare.
- Skjutningar, sprängningar och bedrägerier ökar. Den största ökningen gällande skjutningar har skett i lokalpolisområde Syd. Personrån minskar.
- Skjutvapenvåldet är koncentrerat till områden som polisen definierat som utsatta områden och då särskilt på platser där narkotika säljs.
- Äldre och personer med funktionsnedsättning är särskilt drabbade av bedrägerier.
- Stadsområde Centrum har det största antalet polisanmälda skadegörelser.
- Antal bränder i Göteborg som är förmodat avsiktliga har minskat sedan 2019.

Att mäta brottsnivåer

Kunskapen om brottslighetens omfattning och utveckling kan delvis mätas genom antalet anmälda brott. Eftersom det endast visar anmälningar och inte faktiska brott är självrapporterad utsatthet för brott, exempelvis Brottsförebyggande rådets (Brå) Nationella trygghetsundersökningen (NTU) ett komplement då den inte är beroende av att brottsoffret polisanmäler. Den påverkas inte heller av lagändringar eller polisens förändrade räkningsregler och fokusområden. Vid studier av brottslighet är variationer mellan enstaka år sällan det primära, utan utvecklingen över tid. Brottskategorierna personrån, bedrägerier, skadegörelse, våld i offentlig miljö samt skjutningar och sprängningar är utvalda då de speglar den faktiska brottsutvecklingen.

2023 var totalt antal anmälda brott 90 659 och antal anmälda brott per 100 000 invånare 15 092 i Göteborg.⁹ Under de senaste tio åren har båda kategorierna både ökat och minskat.

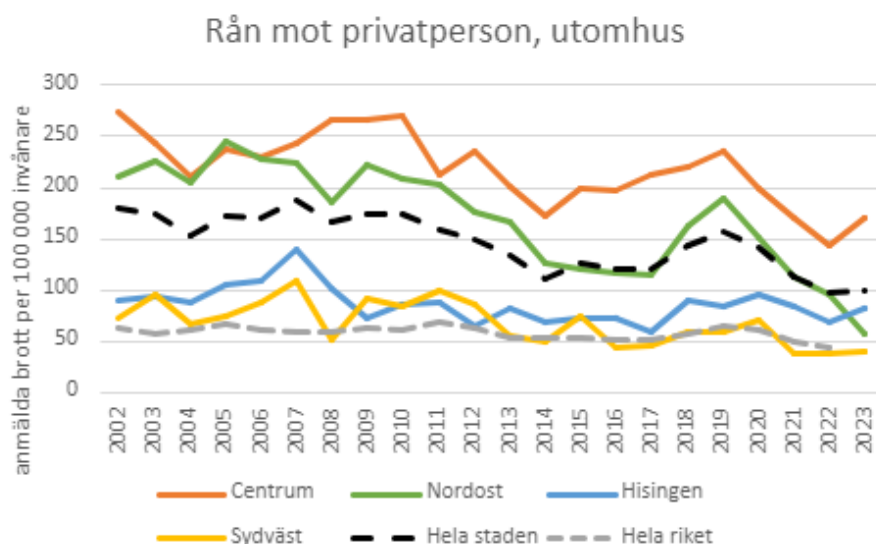

Antal anmälda brott i Göteborg totalt samt per 100 000 invånare, 2014–2023. Källa: Brå

⁹⁹ [Anmälda brott](#), Brå

Personrån

Andelen göteborgare som utsatts för personrån har minskat sedan 2002. 2019 hade en topp varefter det fortsatt minska för att sedan plana ut 2022–2023. Fler göteborgare utsätts för personrån jämfört med landet i stort och den självrapporterade utsattheten för personrån bekräftar det. Var i staden man bor har ingen påverkan på risken att utsättas för rån. Den avgörande faktorn är plats och tidpunkt. De flesta personrån som polisanmälades 2023 skedde i stadsområde Centrum fredagar-söndag mellan klockan 16.00-04.00.¹⁰ Stadsområde Centrum är det område där flest göteborgare rör sig och krogmiljön är som störst. Även om antalet personrån är relativt sett få har de en stor påverkan på de som utsätts.

Anmälda rån utomhus mot privatperson per 100 000 invånare. Uppdelat per stadsområde, hela staden samt hela riket.
Källa: Brå och SCB

Bedrägerier

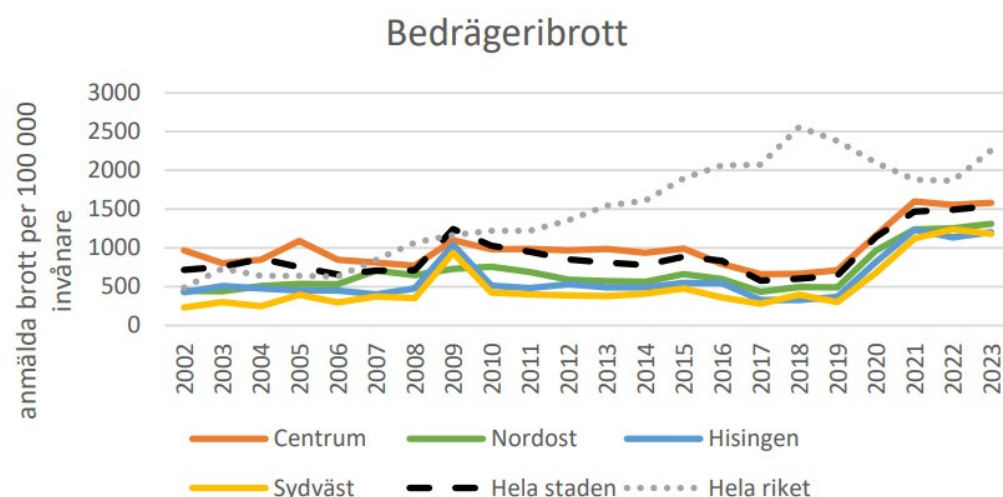
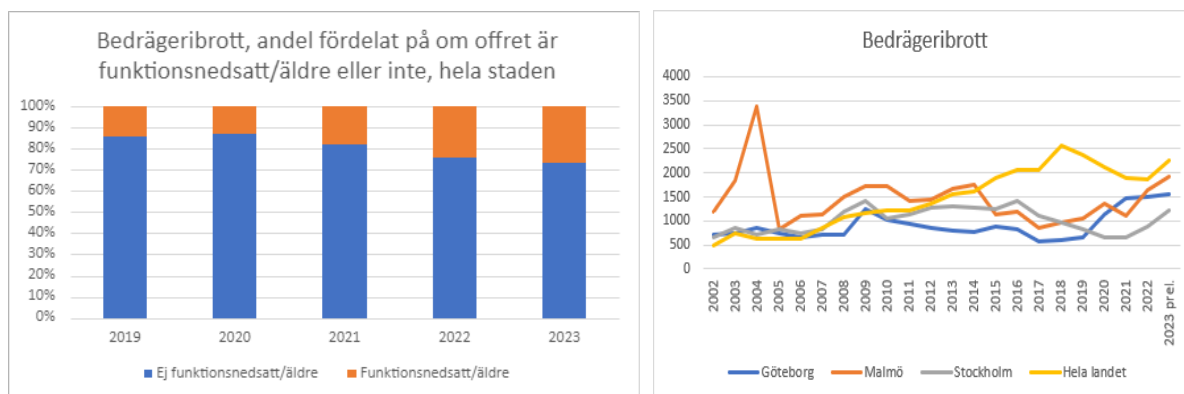
Bedrägerier är en brottstyp som har ökat i Sverige de senaste åren, både i antal och andel av befolkningen som utsätts. Under 2022 anmäldes närmare 200 000 bedrägeribrott. Telefonbedrägerier framträder som särskilt oroande eftersom de ofta innebär stora ekonomiska och känslomässiga skador för brottsoffret, riskerar att påverka förtroendet för samhällets institutioner och system samt ger stora brottsvinster till organiserad brottslighet. Samtidigt är andelen anmälda brott som klaras upp mycket låg. Enligt Brå, leder bedrägerier genom social manipulation som till exempel telefonbedrägerier, ofta också till skam, skuld känslor och otrygghet. Det får också konsekvenser i form av att inte vilja göra en polisanmälan, vilket innebär att mörkertalet för brottstypen är högt. Äldre och personer med funktionsnedsättning är särskilt drabbade. Andra typer av bedrägerier, som till exempel kortbedrägerier och annonsbedrägerier drabbar i stället främst personer i arbetsför ålder. De ekonomiska förlusterna är i de fallen förhållandevis små och de beskrivs inte vara lika förknippade med skam och skuld som bedrägerier genom social manipulation.¹¹

Göteborgare har tidigare inte utsatts för bedrägeribrott i samma omfattning som landet som helhet. Det är inte förrän 2019 som antalet polisanmälda bedrägeribrott ökar kraftigt för att 2022 vara nästan i nivå med sverigesnittet. De övriga storstäderna har visat en likartad utveckling.¹² Det stadsområde som har högst antal anmälda bedrägeribrott per 100 000 invånare är Centrum.

¹⁰ [Lägesbild brott och otrygghet 2024 stadsområde Centrum](#)

¹¹ [Bedrägerier mot privatpersoner](#), Brå 2023:11

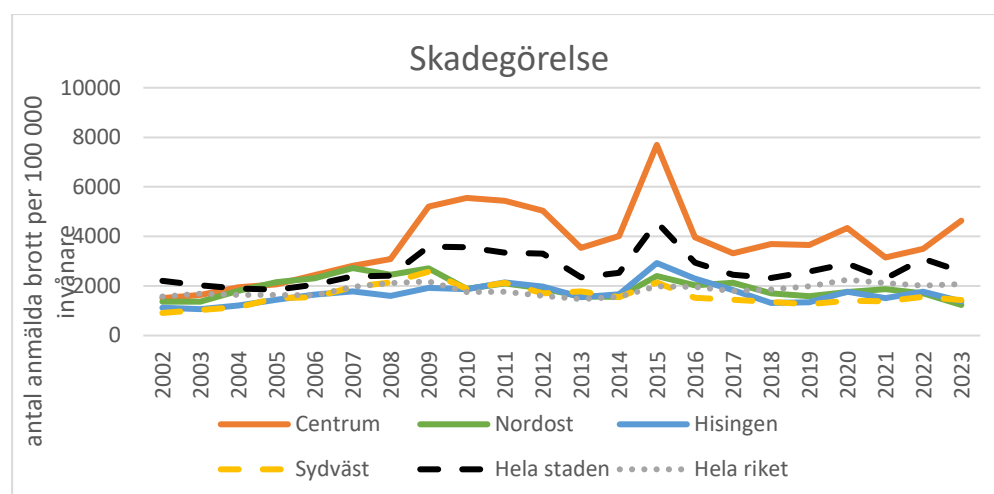
¹² [Anmälda brott](#), Brå

Antal anmälda bedrägeribrott per 100 000 invånare. Uppdelat på stadsområde, hela staden och hela riket, år 2002–2023.
Källa: Brå och SCB

Skadegörelse

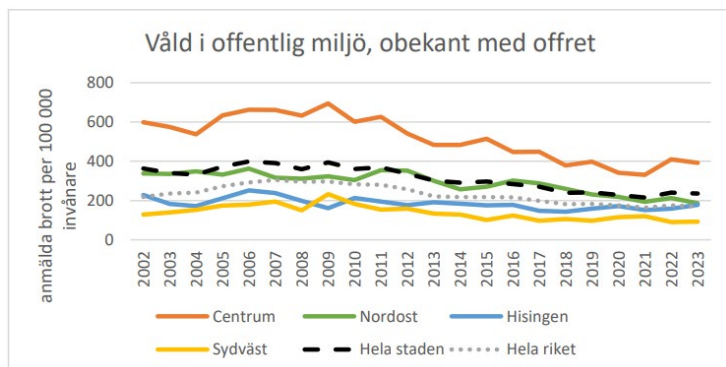
Antalet polisanmälda skadegörelsebrott (till exempel glaskross och klotter) är i princip oförändrat vid en jämförelse år 2002 och 2023. Under 20-årsperioden har det dock skett både ökning och minskningar med en topp 2015. Stadsområde Centrum är det område som visar på störst variationer under perioden och som också har det största antalet polisanmälda skadegörelser. Riket som helhet ligger på mer jämna nivåer över hela perioden.

Antal anmälda skadegörelsebrott per 100 000 invånare. Uppdelat på stadsområde, hela staden och hela riket, år 2002–2023.
Källa: Brå och SCB.

Våld i offentlig miljö

Anmälningar gällande våld i offentlig miljö, där gärningspersonen är obekant med offret, har sedan 2011 minskat i Göteborg liksom i hela riket. Det typiska offret såväl som gärningspersonen är berusade unga män. Våldet förekommer främst i stadskärnor då fler alkohelpåverkade individer finns i anslutning till nöjeslivet¹³. Flest polisanmälda våldsbrott i offentlig miljö under 2023 i Göteborg skedde mellan klockan 23.00-04.00 fredag till söndag i stadsområde Centrum.

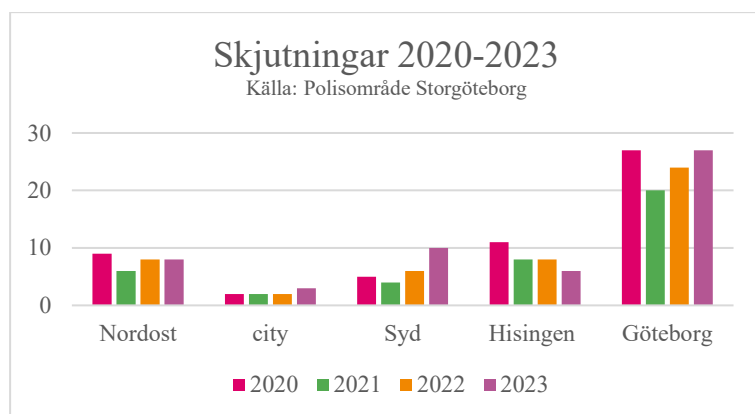

Antal anmälda våldsbrott i offentlig miljö per 100 000 invånare, gärningsperson obekant med offret. Uppdelat på stadsområde, hela staden och hela riket, år 2002–2023. Källa: Brå och SCB.

Våldet i det svenska samhället har totalt sett inte ökat eller på totalen blivit grövre sedan början av 1990-talet. Samtidigt har det grova våldet kopplat till skjut- och stickvapen ökat kraftigt, och en omfattande kriminell ekonomi har utvecklats som upprätthålls genom bedrägerier mot privatpersoner, företag och offentliga myndigheter. Till exempel är det färre ungdomar som begår brott, men de som begår brott begår grövre brott. Det finns därmed en kraftig snedfördelning. En mycket liten andel unga män står för majoriteten av de lagförda våldsbrotten och där debutåldern för grova våldsbrott sjunker.¹⁴

Skjutningar och sprängningar

Antalet skjutningar inom polisområde Storgöteborg har ökat mellan 2021–2023. Den största ökningen har skett i lokalpolisområde (LPO) Syd. Inom LPO City är bilden annorlunda då skjutningar har en tendens att vara oplanerade. Inom LPO Hisingen ingår Öckerö kommun, inom LPO Nordost ingår Partille kommun och inom LPO Syd ingår Mölndals kommun.

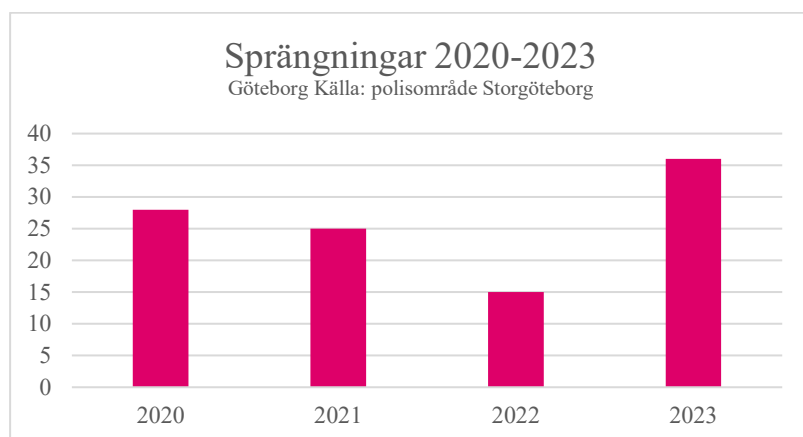

Antal skjutningar i Polisområde Storgöteborg, 2020–2023. Källa: Polisområde Storgöteborg

¹³ Våld i offentliga miljöer, Brå

¹⁴ Kriminella på kartan – en ESO-rapport om den organiserade brottslighetens geografi, Mondani & Rostami, SOU 2023:3

Gällande dödligt våld med skjutvapen ligger Sverige idag högt i den europeiska statistiken, med omkring fyra avlidna per miljon invånare, som kan jämföras med det europeiska genomsnittet som motsvarar cirka 1,6 avlidna per miljon invånare.¹⁵ Tidigare studier har också konstaterat att en stor andel av skjutvapenvåldet är koncentrat till vissa geografiska områden som till stor del sammanfaller med de som polisen definierar som utsatta områden. Men skjutvapenvåldet är inte jämnt fördelat utan det förekommer en koncentration till platser med öppen narkotikahandel.¹⁶ Antalet sprängningar som initieras och utförs av kriminella grupperingar ökar. En markant ökning sker mellan 2022 och 2023. Polisområde Storgöteborg har en likartad utveckling som Sverige i stort. Sprängningarna i polisens statistik är avgränsade till Göteborg och är inte möjliga att koppla till stadsområden.

Antal sprängningar i Polisområde Storgöteborg, 2020–2023. Källa: Polisområde Storgöteborg

Bränder

Enligt nationell forskning¹⁷ finns det samband mellan antalet bostadsbränder per 1 000 invånare och levnadsvillkor, som utbildningsnivå, förvärvsfrekvens och medelinkomst. Det är också betydligt högre risk att branden är anlagd. Antal bränder i Göteborg som är förmodat avsiktliga har minskat med närmare 40 procent under de senaste fem åren¹⁸. 2019 var det totala antalet 376 och 2023 var det 231. Hisingen är det stadsområde som under 2023 haft flest avsiktliga bränder (82) och Sydväst har haft minst (43).

Stadsområde	2019	2020	2021	2022	2023
Centrum	67	41	34	44	47
Hisingen	105	142	88	92	82
Nordost	143	88	93	63	59
Sydväst	61	66	46	46	43
TOTALT	376	337	261	245	231

Antal förmodat avsiktliga bränder, hela staden samt per stadsområde, 2019–2023. Källa: Räddningstjänsten Storgöteborg

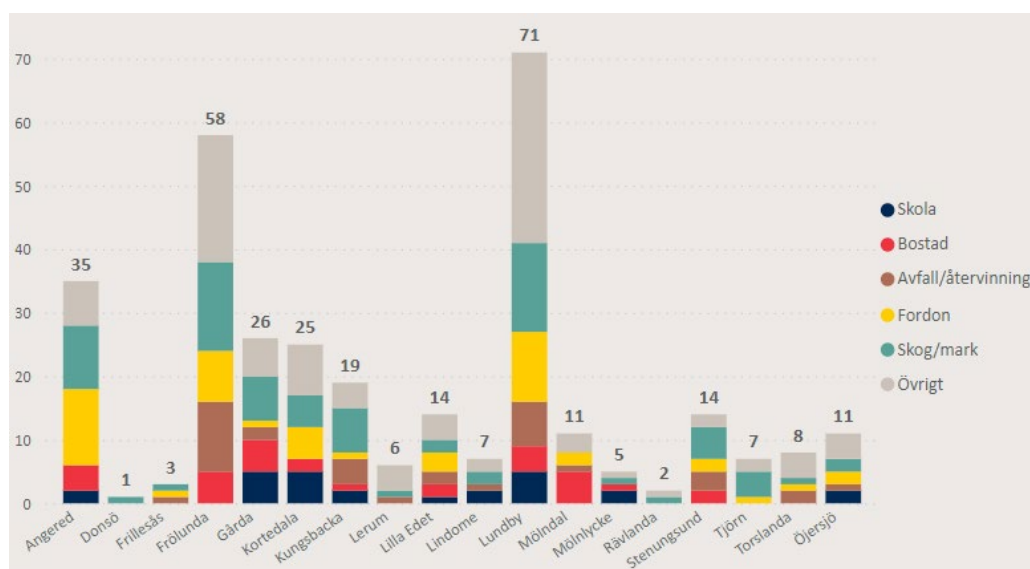
Räddningstjänsten Storgöteborg (RSG) har de senaste åren arbetat med indikatorer för social oro där avsiktlig brand i skola, förskola och fritidsgård utgör en av flera parametrar. Andra indikatorer på social oro är avsiktliga bränder i fordon, avfall/återvinning och bostadshus. Bränderna under 2023 har framför allt varit i skog och mark samt i fordon.

¹⁵ [Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder](#), Brå 2021:8

¹⁶ [Kriminella på kartan – en ESO-rapport om den organiserade brottslighetens geografi](#), Mondani & Rostami, SOU 2023:3

¹⁷ [Bostadsbränder i storstadsområden](#), Malmö universitet och Lunds universitet. MSB 1171. 2018–02

¹⁸ Lägesbild Göteborgs kommun, Räddningstjänsten Storgöteborg 2024-04-03

Antal förmodat avsiktliga bränder per indikator och stationsområde inom RSG, 2023. Källa: Räddningstjänsten Storgöteborg

Utöver bränder och brandtillbud på skolor och förskolor larmas räddningstjänsten varje år till ett antal obefogade automatlarm orsakade av t.ex. rökning/vejp inne i byggnaden, avsiktlig åverkan på detektor, eldning under/vid detektor eller intryckt larmknapp (avsiktligt). Under 2023 var antalet 73. Antalet bostadsbränder är relativt konstant och har legat på runt 350 de senaste åren. 9–10 procent av dessa är avsiktliga, oftast i gemensamhetsutrymmen i flerbostadshus. Bostadsbränder är inte geografiskt jämnt fördelade. Vissa geografiska områden i stadsområde Nordost har historiskt varit överrepresenterade. Skillnaderna ser dock ut att ha jämnats ut något från och med 2022.

Otrygghet/trygghet

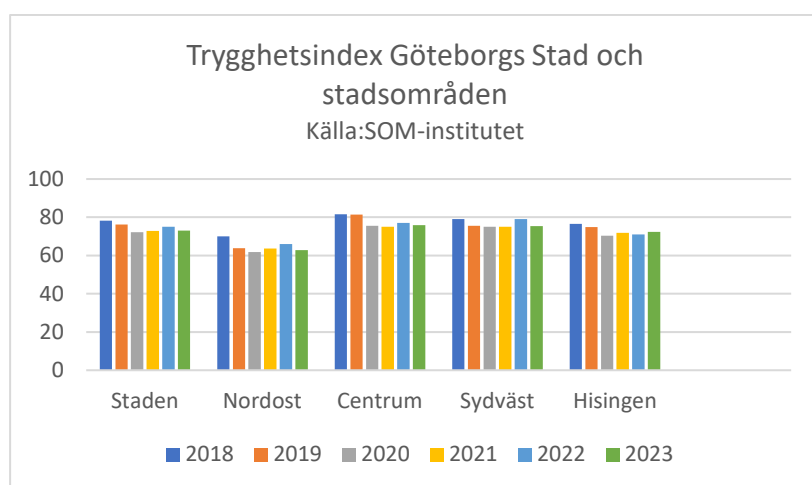
Sammanfattning

- Trygghet är ett mångfasetterat begrepp och är beroende av många faktorer.
- Det finns samband mellan trygghet och tillit men relativt svagt samband mellan otrygghet och risken att utsättas för brott.
- Den upplevda tryggheten ligger på relativt stabil nivå de senaste åren.
- Samband mellan upplevelsen av otrygghet och socioekonomiska faktorer Tex: högre otrygghet i utsatta och särskilt utsatta områden. Nordost sticker ut.
- Otryggheten får mer konsekvenser i vissa områden, såsom påverkan på vardagslivet, att avstå aktiviteter och att avråda sina barn att vistas ute i området
- Kvinnor upplever generellt mer otrygghet än män, likaså arbetslösa, lågutbildade och personer med sjuk-/aktivitetsersättning
- Kön, ålder och sexuell identitet är trygghetssänken
- Otrygghet påverkas bland annat av platser utformning, nedskräpning och klotter samt skjutningar och sprängningar och kriminella nätverks kontroll i lokalsamhället.

Begreppet otrygghet/trygghet är mångfasetterat och har ingen vedertagen definition. Trygghet kan ha olika betydelser för olika människor och är bland annat beroende av personlighet, tidigare erfarenheter, tid på dygnet, den fysiska miljöns utformning eller den digitala platsen. Även kontakten med andra människor i ens omgivning har betydelse för hur den egna tryggheten upplevs. Vid mer social gemenskap och en känsla av tillit till andra såsom att prata med grannarna, att hjälpas åt och att kunna lita på varandra ökar graden av trygghet. Det kan också påverkas av samhällets förändringar, medierapportering och samtalen kring brottslighet i samhället.

Trygghet i Göteborg

SOM-institutets trygghetsindex¹⁹ visar att tryggheten i Göteborg har minskat med två enheter mellan 2022 och 2023 men ligger på relativt lika nivå sedan 2018. Vid analys av trygghetsindex är det viktigt att följa utvecklingen över en längre tid. På grund av förändringar i antal svarande kan resultatet skifta snabbt mellan enstaka år. Stadsområde Nordost sticker ut med ett betydligt lägre index än övriga.

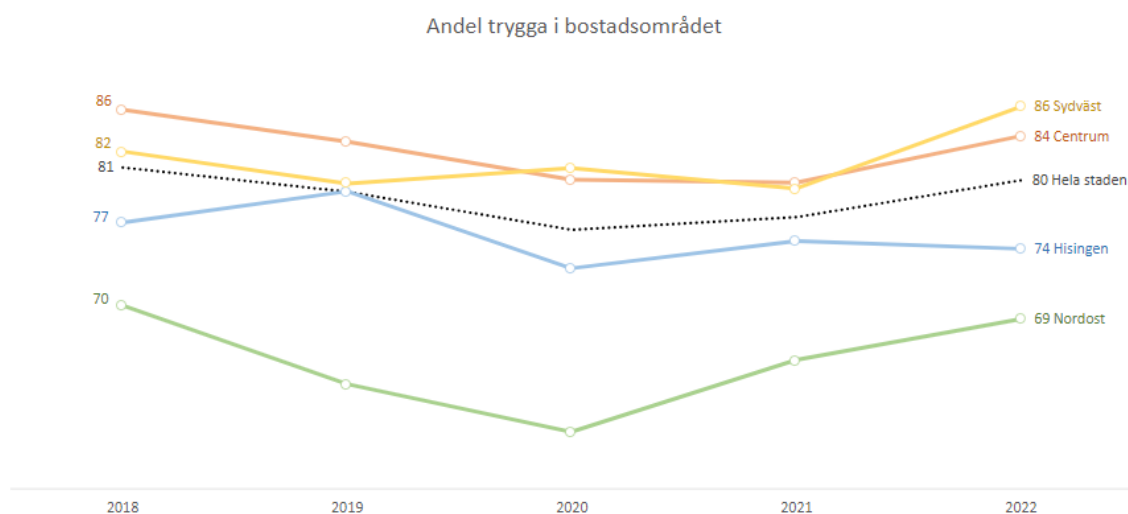

¹⁹ TrygghetsIndexet är additivt som går mellan 0–100 bestående av påståendena "Jag känner mig trygg i mitt bostadsområde", "Jag undviker att gå ut ensam på kvällen i mitt bostadsområde", "Jag är orolig för att utsättas för misshandel/rån/våldtäkt i mitt bostadsområde" och "Gängrelaterad brottslighet är ett problem i mitt bostadsområde".

Andelen av göteborgare som anser att staden är trygg och säker är 60 procent, vilket är fler jämfört med 2021 då andelen var 51 procent. I jämförelse mellan stadsområdena är andelen något lägre i Sydväst (55 procent) och något högre (62 procent) i Nordost och Centrum jämfört med snittet för hela staden. Det finns skillnader mellan olika grupper i upplevelsen av om Göteborg är en trygg och säker stad. Exempelvis framgår i rapporten om hbtqi-personers livsvillkor²⁰ att alla inte kan leva i fullständig öppenhet, fria från våld, diskriminering, hat och trakasserier.

Trygghet i bostadsområdet

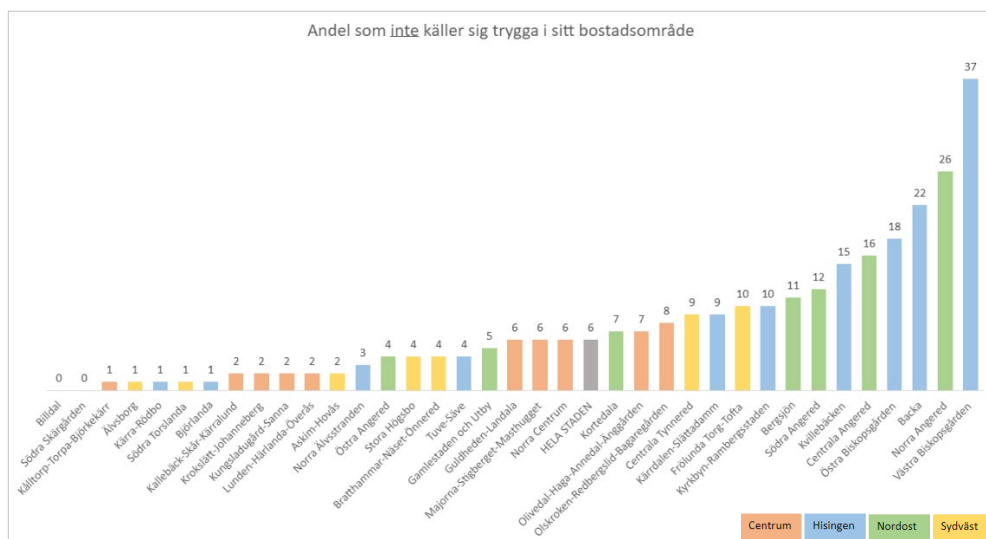
Andelen som upplever trygghet i bostadsområdet har en uppåtgående trend²¹. 80 procent upplever att de är trygga i sitt bostadsområde enligt snittet för hela Göteborg. Sydväst och Centrum ligger något högre än snittet, Hisingen och Nordost ligger något lägre. En klar majoritet upplever sig således trygga i sitt bostadsområde.

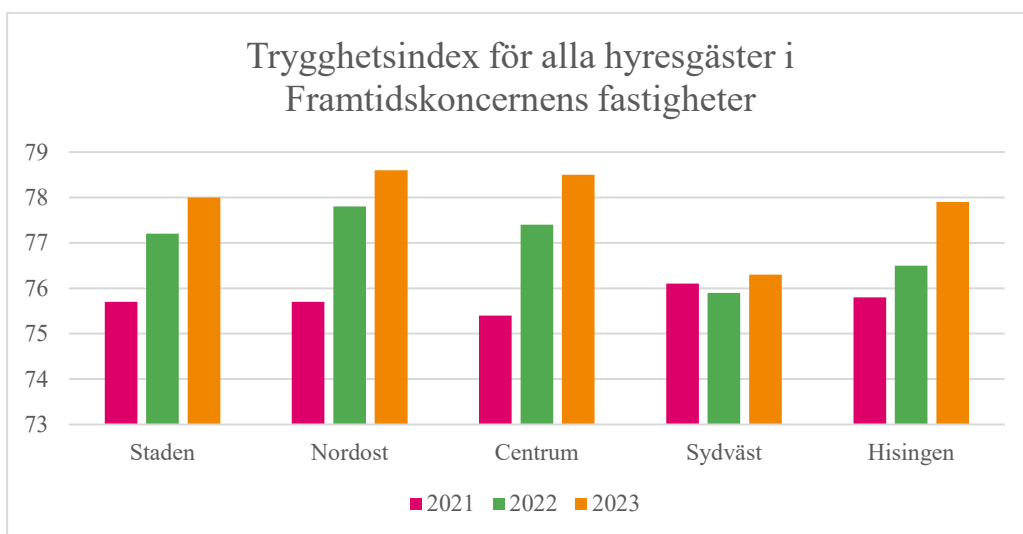
Skillnaden är dock betydande gällande upplevelsen av otrygghet i bostadsområdet när uppdelning görs i mellanområden. I vissa områden i Sydväst är det ingen som upplever otrygghet i sitt bostadsområde. De mellanområden med högst andel otrygga finns i Nordost och Hisingen.

²⁰ [Fördjupad lägesbild om hbtqi-personers livsvillkor i Göteborg 2021 – en kompletterande rapport baserad på otrygghet och diskriminering](#), stadsledningskontoret, Göteborgs Stad 2023

²¹ SOM-undersökningen 2022

Framtidskoncernens trygghetsindex visar en ökad trygghet från 2021 till 2023 för hela bostadsbeståndet men från olika nivåer. Skillnaden mellan stadsområden syns i tabellen nedan. Trots ökningen upplever var femte hyresgäst en otrygghet. Villaområden i Sydväst har en betydligt högre trygghet än de som bor inom allmännyttans bestånd. Enligt SOM-undersökningen är typ av bostad en variabel som påverkar upplevelsen av otrygghet i sitt område. 86 procent av de som äger sin bostad upplever trygghet i sitt bostadsområde jämfört med 72 procent bland de som hyr sin bostad.

Källa Framtidenkoncernen

Det går att urskilja mönster mellan olika grupper gällande graden av upplevd otrygghet. Nästan sex av tio kvinnor upplever att deras könstillhörighet har en negativ påverkan på upplevelsen av trygghet i bostadsområdet. För män är förhållandet omvänt. Upplevelsen av otrygghet är också förknippad med utbildningsnivå. Ju lägre utbildningsnivå desto högre otrygghet. Detsamma gäller för arbetslösa och personer med sjuk- eller aktivitetsersättning. Hbtqi-personer upplever generellt en lägre känsla av trygghet. 50 procent uppger att sin sexuella identitet minskar känslan av trygghet i det egna bostadsområdet jämfört med 2 procent för de som inte identifierar sig som hbtqi-person.²²

²² Trygghet i Göteborg 2023, SOM-institutet, 2024:30

Att ha en funktionsnedsättning påverkar också upplevelsen av trygghet i sitt bostadsområde. Dubbelt så många personer med funktionsnedsättningen är oroliga att utsättas för misshandel/rån/våldtäkt i sitt bostadsområde jämfört med personer som inte har en funktionsnedsättning. Likaså är det större andel av personer med funktionsnedsättning som är otrygga och undviker att gå ut ensam på kvällen i sitt bostadsområde på grund av rädsla att utsättas för brott.²³

Oro över brottslighet i samhället

Enligt den nationella trygghetsundersökningen 2022 upplever 42 procent av göteborgarna en oro över brottslighetens utveckling i samhället, vilket är en motsvarande andel som för landet som helhet. Oron över brottsligheten och hur oron påverkar på livskvaliteten ser olika ut i jämförelse mellan stadsområdena. De göteborgare som uppger att gängkriminalitet är ett problem i bostadsområdet uppgår till 14 procent, vilket är en minskning med 2 procent jämfört med 2022, men 2 procent högre jämfört med 2018. Skillnaden är stor mellan områden i staden. I Nordost uppger var fjärde göteborgare att gängkriminaliteten är ett problem i bostadsområdet. I specifikt vissa mellanområden, såsom Västra Biskopsgården uppger sju av tio att gängkriminaliteten är ett problem i bostadsområdet.²⁴

Händelser och brott i området får ofta påverkan på tryggheten i ett område, men på en generell nivå finns det ett relativt svagt samband mellan otrygghet och faktisk brottslighet. En enskild människas känsla av otrygghet på en plats kan avspejla den faktiska risken eller erfarenheten av att ha blivit utsatt för brott, men det förekommer också att situationer och platser upplevs som otrygga trots att risken för brott är låg, vilket får konsekvenser i människors liv. Brottsligheten i Sverige har inte ökat men den har blivit grövre och till exempel har dödligt våld med skjutvapen ökat. Den typ av brott är låg risk att utsättas för men på grund av att dessa allvarliga brott ökat kan det påverka upplevelsen av otrygghet. Statistiken visar att det främst är män som utsätts för brott medan kvinnor är de som är mest otrygga. Det finns således en paradox kring risken att utsättas för brott inte alltid, eller sällan, hänger ihop med graden av otrygghet.²⁵

Otrygghetens påverkan på vardagslivet

SOM-undersökningen och NTU visar att det finns flera faktorer som påverkar göteborgarens vardagsliv på grund av oron att utsättas för brott. Andelen göteborgare som upplever en otrygghet vid utevistelse sent på kvällen i det egna bostadsområdet är mellan 31–33 procent för perioden 2017–2022. Det finns en variation mellan stadsområdena då 41 procent i Nordost upplever en sådan oro jämfört med stadsområde Sydväst där 28 procent gör det. Andelen i Sydväst är jämförbar med landet som helhet. Kvinnor upplever i högre grad otrygghet vid utevistelse på kvällen. Fyra av tio göteborgare har avstått från att gå ut vissa tider på dygnet.²⁶

I utsatta områden (inklusive riskområden och särskilt utsatta områden) har mellan 10–17 procent av föräldrarna inte gått på föräldramöte av anledningen av oro att utsättas för brott. Att avstå från att handla i närbutiken på grund av oro för att utsättas för brott förekommer över hela Göteborg, i varierande omfattning. Kvinnor, personer med utländsk bakgrund, hbtqi-personer samt boende i utsatta områden avstår aktiviteter i högre utsträckning än andra på grund av oro att utsättas för brott.

²³ [Demokrati och delaktighet i Göteborg 2022](#), SOM-institutet, 2023:20

²⁴ [Nationella trygghetsundersökningen 2023](#), Brå, 2023:9

²⁵ [Lokalt trygghetsskapande arbete - en forskningssammanställning för lokala, regionala och nationella aktörer \(lansstyrelsen.se\)](#)

²⁶ [Nationella trygghetsundersökningen 2023](#), Brå, 2023:9

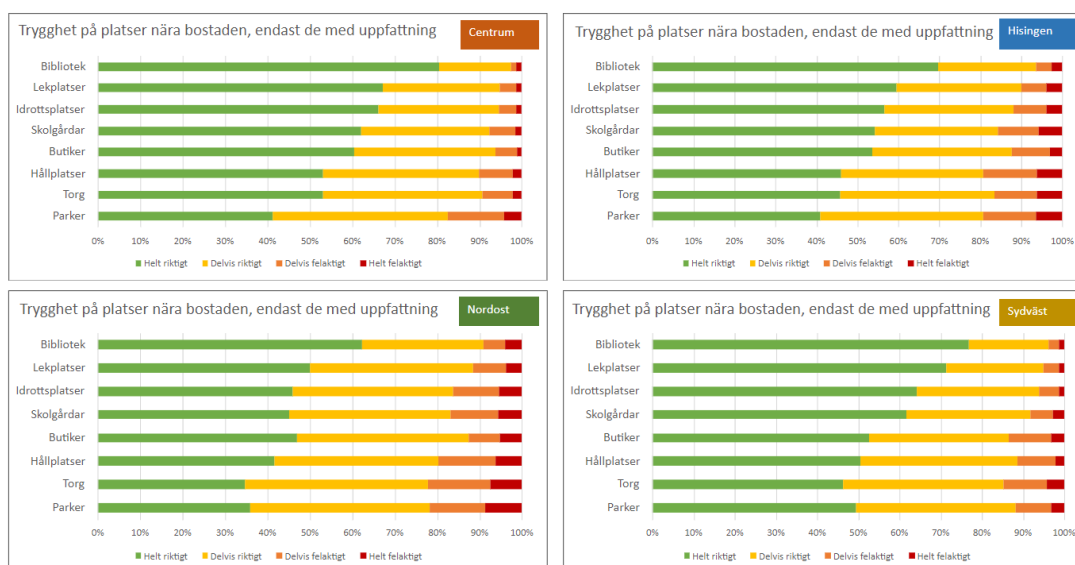
Av de som upplever otrygghet i sitt bostadsområde har 46 procent avstått från att använda kollektivtrafiken, i vissa områden mer vanligt. Det är främst yngre kvinnor som avstår.²⁷

Tre av tio vuxna göteborgare har någon gång under 2023 avrått barn eller ungdomar att vara ute i bostadsområdet på grund av oro för att de ska utsättas för brott. Främst finns oron i bostadsområden med högre upplevd otrygghet. I områden som definieras som utsatta områden finns dessutom en oro för att barn/unga ska rekryteras till kriminella gäng. Det är mer vanligt att vara orolig att ens barn ska utsättas för brott än att de ska begå brott eller involveras i kriminella gäng.²⁸

Att känna sig otrygg på grund av risken att utsättas för brott kan även innebära att göra olika anpassningar. Det kan vara olika säkerhetsåtgärder såsom att vara vaksam på sin omgivning, tagit omvägar, haft tillhyggen i handen, eller ringt en vän under promenaden hem. Hbtqi-personer, kvinnor, studerande och personer med funktionsnedsättning är de grupper som i högre utsträckning vidtar olika former av säkerhetsåtgärder. Jämfört med tidigare års undersökningar är det marginella förändringar²⁹. I SOM-undersökningen ställs liknande fråga och där syns en klar ökning av andelen som är vaksam på sin omgivning i jämförelse mellan 2022 och 2023. En möjlig orsak till vaksamheten kan vara den ökade våldsvågen eller förhöjda terrorhotsnivån, men vidare analyser krävs för att fördjupa kunskapen.

Otrygghet på särskilda platser

Upplevelsen av otrygghet skiljer sig åt mellan olika platser i staden. Platser såsom parker, torg och hållplatser de där störst andel upplever en otrygghet. Det är genomgående för samtliga stadsområden även om variationer finns. Torg på Hisingen och i Nordost upplevs som mer otrygga än torg i Centrum exempelvis³⁰. I stadsområdenas lägesbilder³¹ beskrivs vissa platser som upplevs särskilt otrygga. Det kan vara just dessa men även skogsdungar, förskole- och skolgårdar, parkeringsgarage och tunnlrar.

Otrygghetsfaktorer i stadsområdena

I stadsområdenas lägesbilder beskrivs faktorer och fenomen som påverkar tryggheten/otryggheten inom olika mellanområden. De flesta är genomgående för samtliga områden men det skiljer sig åt hur

²⁷ Trygghet i Göteborg 2023, SOM-institutet, 2024:30

²⁸ Trygghet i Göteborg 2023, SOM-institutet, 2024:30

²⁹ Nationella trygghetsundersökningen 2023, Brå, 2023:9

³⁰ SOM-undersökningen 2022

³¹ Lägesbild brott och otrygghet 2024 stadsområde [Centrum](#), [Hisingen](#), [Nordost](#) och [Sydvest](#)

förekommande och omfattande problemen är. Det finns också en hög upplevd otrygghet kopplat till händelser såsom skjutningar och sprängningar som sker i bostadsområden samt hot och kontroll av kriminella grupperingar (se mer i kapitel *Kriminella nätverk*). Narkotikahantering i olika omfattning är också något som beskrivs ha stor påverkan i lokalsamhället (se mer i kapitel *Narkotika*).

Fysisk utformning av miljön, nedskräpning och skadegörelser såsom klotter är återkommande fenomen som beskrivs ha en negativ påverkan på otryggheten i stadsområdena. Platser med besökare från hela staden såsom köpcentrum och runt systembolag anges vara faktorer som bidrar till ökad otrygghet. Sambandet mellan ordning i den fysiska miljö och trygghet är inte helt självklar men de flesta dras till omskötta och trivsamma miljöer, vilket gör att fler vill vistas på platser och den sociala kontrollen kan öka.³²

Det finns återkommande problem med otrygghetsskapande samlingar av personer, vilket beskrivs i stadsområdena, ofta specificerat till vissa platser. Det kan handla om stök, ordningsstörningar, högljuddhet samt maskerade ungdomar och otrevlig attityd. Det kan också vara kopplat till upplevelser av att människor rör sig eller uppehåller sig längre tider i områden utan att ha legitima syften. I citymiljön finns en koncentration av människor som lever i social utsatthet, som i vissa fall konfronterar förbipasserande aggressivt eller skapar otrygghet på grund av interna konflikter.

Människor i vissa delar av staden vittnar om att de blir hotade och kontrollerade när de rör sig utomhus eller i kollektivtrafiken. Det leder till att många undviker att röra sig i sina bostadsområden eller mellan områden. Personal i stadens olika verksamheter, såsom hemtjänst, förskola, skola och funktionsstöd påverkas av otrygghet och oron att bli utsatta under sina arbetspass särskilt där gängkriminalitet har en påverkan i området. Att unga är rädda och upplever sig begränsade att röra sig fritt påverkar deras vardagsliv och bland annat möjligheten att delta i fritidsverksamhet och annan sysselsättning. Trafiksäkerhet, mopedåkning och annan motorburen problematik är otrygghetsfaktorer som också konkret påverkar näringsidkare, verksamheter och boende i områdena.

³² [Lokalt trygghetsskapande arbete - en forskningssammanställning för lokala, regionala och nationella aktörer \(lansstyrelsen.se\)](http://lansstyrelsen.se)

Hatbrott

Sammanfattning

- Rasism och hatbrott är ökande problem.
- Generellt stort mörkertal, svårt att fånga lokal utsatthet.
- Afrofobi är det vanligaste motivet för hatbrott, över 1000 anmälningar varje år (nationellt)
- Islamofobiska hatbrott är det vanligaste motivet vid hatbrott mot religiösa grupper, mellan 200—600 anmälningar årligen.
- Antisemitiska hatbrott: 170 anmälningar.
- Romer (55 anmälningar) och samer (tjugotal anmälningar) anmäler hatbrott i lägst utsträckning. Troligen på grund av låg tillit till rättsväsendet.
- Antalet anmälningar om hatbrott mot hbtqi-personer var 3398 i Sverige år 2020.

Hatbrott definieras av polisen som demokratihotande brottslighet och är ett samlingsnamn för flera olika brott där motivet är att kränka någon utifrån ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosuppfattning, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Både enskilda individer och grupper av människor kan utsättas, liksom organisationer, institutioner och allmän egendom. Gärningspersonens motiv är alltså centralt då hatbrott kan utgöras av i princip vilket brott som helst, såsom exempelvis olaga hot, ärekränkning, misshandel, ofredande, skadegörelse och hets mot folkgrupp.³³ Hatbrott är ett ökande problem i takt med ökad polarisering längs både vänster-högerdimensionen av politiken samt den kulturella värderingsdimensionen (ofta kallad GAL-TAN).

Befintlig statistik om hatbrott ger inte en heltäckande bild och mörkertalet generellt är stort och många fall av utsatthet inte anmäls och inte heller alltid utgör hatbrott i lagens mening. För individen kan händelsen, oavsett brott eller inte, innebära ett angrepp mot den egna identiteten och det bidrar till otrygghet och rädsla.³⁴ Nedan redovisas nationell statistik då siffror saknas för Göteborg specifikt.

Rasism och hatbrott

Rasism är uppfattningen att människor på grund av föreställningar om till exempel etnicitet och hudfärg är väsensskilda från varandra och att de därför bör behandlas olika. Rasism kan vara öppen och uttalad och leda till brottsliga handlingar som hatbrott och diskriminering. Rasism kan också vara dold och omedveten. Ett antal minoritetsgrupper löper högre risk att utsättas för rasism. Nedan beskrivs rasism³⁵ i form av afrofobi, antisemitism, antiziganism, islamofobi och rasism mot samer med fokus på brottsutsattheten.³⁶

Afrofobi

Erfarenheter av rasism innefattar bland annat misstänkliggörande och övervakning från både polis och vakter. Afrofobi är det vanligaste motivet bland anmälda hatbrott, med cirka 1000 anmälningar varje år. Afrofobiska hatbrott kännetecknas av en hög förekomst av våld, särskilt grovt våld, jämfört med andra hatbrott och sker främst på gator, torg, kollektivtrafik och på internet. Ungdomar är vanligtvis offren, många under 18 år, och i vissa fall så unga som 7 år. Trakasserier och afrofobiska hatbrott sker även på arbetsplatser och bland grannar, där kvinnor och män utsätts i liknande omfattning men på

³³ [Hatbrott och andra brott som hotar demokratin](#) Polismyndigheten, nationella operativa avdelningen, 2022

³⁴ [Polisanmälda hatbrott 2022 \(bra.se\)](#)

³⁵ Olika former av rasism kan samexistera i olika sammanhang och i samhället i stort. Olika former av rasism kan också drabba en och samma individ, exempelvis svarta muslimer.

³⁶ [Om afrofobi, antisemitism, antiziganism, islamofobi och rasism mot samer](#), stadsledningskontoret, Göteborgs Stad, 2023

olika sätt. I skolan sker utsattheten oftast mellan elever, med lika många flickor som pojkar som drabbas. Det finns få fredade platser där afrosvenskar inte riskerar att utsättas.

Antisemitism

Antisemitism påverkar framför allt den judiska minoritetens säkerhetstänkande och otrygghet vilket ofta syns genom de säkerhetsåtgärder som omgärdar judiska byggnader. Hatbrott mot judar skiljer sig något från andra grupper och inkluderar hets mot folkgrupp och hot, främst på internet och offentliga platser. År 2020 registrerades 170 antisemitiska hatbrott i Sverige. Utöver hets mot folkgrupp är olaga hot, skadegörelse och klotter vanligt. Majoriteten av de anmälda hatbrotten riktas mot judiska grupper och institutioner, snarare än enskilda personer. Antisemitismen finns i olika miljöer, bland annat radikalnationalistiska och jihadistiska, och kopplas ofta i senare fallet till konflikten mellan Israel och Palestina. Nazistiska organisationer är identifierade som avsändare för flera hatbrott mot judar.

Antiziganism

Den diskriminering som romer utsätts för leder till marginalisering, social utsatthet och låg tillit till svenska myndigheter och samhällsfunktioner. Erfarenheter av misstänkliggörande och olaga diskriminering finns med som uttryck för rasism bland anmälningar om diskriminering i kontakten med flera olika verksamhetsområden. Romer är, tillsammans med samer, den grupp där anmälningar av hatbrott är lägst. Den låga tilliten för rättsväsenden samt erfarenheter av bemötande av polisen påverkar benägenheten att anmäla. År 2020 registrerades 55 antiziganistiska hatbrott och det var främst ofredande, hets mot folkgrupp och olaga hot. Olaga diskriminering är också betydligt vanligare vid antiziganistiska hatbrott i jämförelse med andra hatbrottsmotiv. Den vanligaste brottsplatsen är allmän plats, exempelvis tvättstugor, campingplatser, butiker och inom myndigheter, följt av hemmet då en granne ofta är gärningsperson. I jämförelse med övriga hatbrottsmotiv sker en relativt hög andel antiziganistiska hatbrott i nära anslutning till den utsattes hem. Att vara synlig i sin romska identitet, exempelvis genom romsk dräkt eller namn, innebär ofta en särskild utsatthet.

Islamofobi

Muslimer är en diversifierad grupp och att identifiera sig som muslim kan göras utifrån kulturella, traditionella, historiska, religiösa eller andra skäl. Erfarenheter av misstänkliggörande och särskild övervakning finns i möte med polis, säkerhetspolis och rättsväsende. Dessa uttryck för rasism har förstärkts i och med kriget mot terrorism. Islamofobiska hatbrott är det vanligaste motivet vid hatbrott mot religiösa grupper i Sverige. Mellan 200 och 600 islamofobiska hatbrott har registrerats årligen sedan 2008. Den vanligaste brottskategorin är hot och ofredanden, följt av hets mot folkgrupp, ärekränkning, våldsbrott och klotter. Oftast sker hatbrotten på allmän plats av en okänd gärningsperson. Majoriteten av de utsatta är i åldersgruppen 20–29 år. Kvinnor och män utsätts ungefär lika mycket, men kvinnor oftast på allmän plats och på internet medan män oftast utsätts i hemmet och på arbetsplatsen. Islamofobi utlöses ofta av synliga attribut som exempelvis slöja, vilket leder till slöjryckningar på offentliga platser mot muslimska kvinnor och flickor. Hatbrott mot moskéer och muslimska församlingslokaler är också vanligt förekommande.

Rasism mot samer

Brottsförebyggande rådet började klassificera hatbrott mot samer år 2014, men på grund av lågt antal anmälningar kan hatbrott mot samer inte redovisas lika utförligt som för andra minoritetsgrupper. Totalt rör det sig om 20–30 anmälningar per år. Det är främst ofredande och skadegörelse som anmäls, följt av hets mot folkgrupp och olaga hot.

Hatbrott mot hbtqi-personer

Hbtqi är ett samlingsbegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner, queera och intersexpersoner. I likhet med andra minoritetsgrupper kan utsattheten i många fall kopplas till den egna identiteten.

Risken för att exempelvis utsättas för diskriminering och hatbrott är högre. År 2020 var antalet hatbrottsmarkerade polisanmälningar, i vilka ett eller flera hatbrottsmotiv kunde identifieras, totalt 3398 i Sverige. Av dessa bedömdes 13 procent vara hbtqi-relaterade, varav 8 procent hade homofobiska motiv, 2 procent transfobiska samt övrigt hbtqi-relaterade 3 procent. Det vanligaste hbtqi-relaterade hatbrotten var ofredande följt av olaga hot och hets mot folkgrupp. Den vanligast brottsplatsen var hemmet eller i anslutning till hemmet, följt av allmän plats och via chatt, sms och telefon. Den vanligaste gärningspersonen är en okänd person (39 procent), därefter känd person/grupp (12 procent) och granne (6 procent).

År 2020 anmäldes totalt 18 homofobiska hatbrott i Göteborg, den största andelen män. När det gäller de transfobiska hatbrotten konstaterades att de präglades av en stor andel brott i digitala miljöer och i synnerhet via direktkommunikation som chatt, sms och telefon. Detta kan ställas mot en webbenkät som Antidiskrimineringsbyrån Väst genomförde under 2021. Totalt inkom 583 svar (556 på svenska och 27 på engelska). Av de svarande uppgav 46 procent av dem som svarade på engelska att de hade varit utsatta för hatbrott, motsvarande siffra för dem som svarade på svenska var 23 procent. Anmälningsbenägenheten bedöms vara låg. De flesta av hatbrotten mot hbtqi-personer sker i citymiljön, exempelvis runt Järntorget, Nordstan och Centralen. Då hbtqi-personers upplevelse av otrygghet kan kopplas till identitet kan en potentiell utsatthet föreligga på alla platser där personen befinner sig. Graden av utsatthet är sammankopplad med hbtqi-personens normbrott. Synliga normbrott förstärker alltså utsattheten. Homosexuella män med feminina uttryck, transpersoner och icke-binära kan därför vara särskilt utsatta eftersom de synliga normbrotten är tydliga. Likaså är hbtqi-personer med funktionsnedsättning, äldre hbtqi-personer, hbtqi-personer med utländsk bakgrund, hbtqi-migranter och hbtqi-personer som lever under hedersförtryck extra utsatta.³⁷

³⁷ [Fördjupad lägesbild om hbtqi-personers livsvillkor i Göteborg 2021 – en kompletterande rapport baserad på otrygghet och diskriminering](#), Stadsledningskontoret, Göteborgs Stad 2023

Bristande tillit och förtroende

Sammanfattning

- Det finns ett starkt samband mellan trygghet och tillit.
- Tilliten till andra har varit ganska konstant men varierar mellan olika områden. Tilliten är högre i resursstarka områden och lägre ju mer resurssvagt ett område är.
- Barn och unga upplever ofta att de inte blir tagna på allvar av vuxna i sin närhet eller av professionella kontakter.
- Förtroendet för hur Göteborgs Stad sköter sina verksamheter har ökat, men det är väldigt få som har mycket stort förtroende.
- Socialtjänsten och äldreomsorgen är de institutioner göteborgare har minst förtroende för.
- Desinformationskampanjen, bristande tillgänglighet och att inte bli lyssnad på leder till minskad tillit till stadens verksamheter.

Tillit och förtroende är centralt för ett välfungerande samhälle och en grundläggande förutsättning för en rättsstat. Det blir svårt för rättsväsendet att fungera om viljan och benägenheten att anmäla brott minskar, eller om bristande förtroende för polis, åklagare och domstolar leder till att utsatta inte vill eller vågar ställa upp som målsägande eller vittnen vid utredningar eller rättegångar.

Enligt den nationella SOM-undersökningen har andelen med hög tillit pendlat mellan 54–62 procent, andelen med medelhög tillit mellan 28–33 procent och de med låg tillit mellan 10–14 procent. Enligt Rothstein & Holmberg³⁸, döljer den genomsnittligt höga nivån på den mellanmänniskliga tilliten skillnader mellan olika samhällsgrupper, där flera socialt utsatta grupper sticker ut med klart lägre tillitsnivåer. Även över tid har tilliten förändrats i olika grupper. I de allra flesta fall är det dock mindre förändringar. Men denna stabilitet återfinns inte i alla grupper. Påtagliga nedgångar över tid kan noteras i vissa andelsmässigt mindre samhällsgrupper. Det märks tydligast bland personer med sjuk-/aktivitetsersättning, unga, arbetslösa, personer med dålig hälsa och personer med lägre utbildning. Enligt den nationella folkhälsoenkäten, Hälsa på lika villkor, har 29,8 procent i Göteborg svårt att lita på andra. Det är något högre än riksgenomsnittet (28,2 procent), högre än Stockholm (26,2 procent) men lägre än Malmö (34,8 procent).

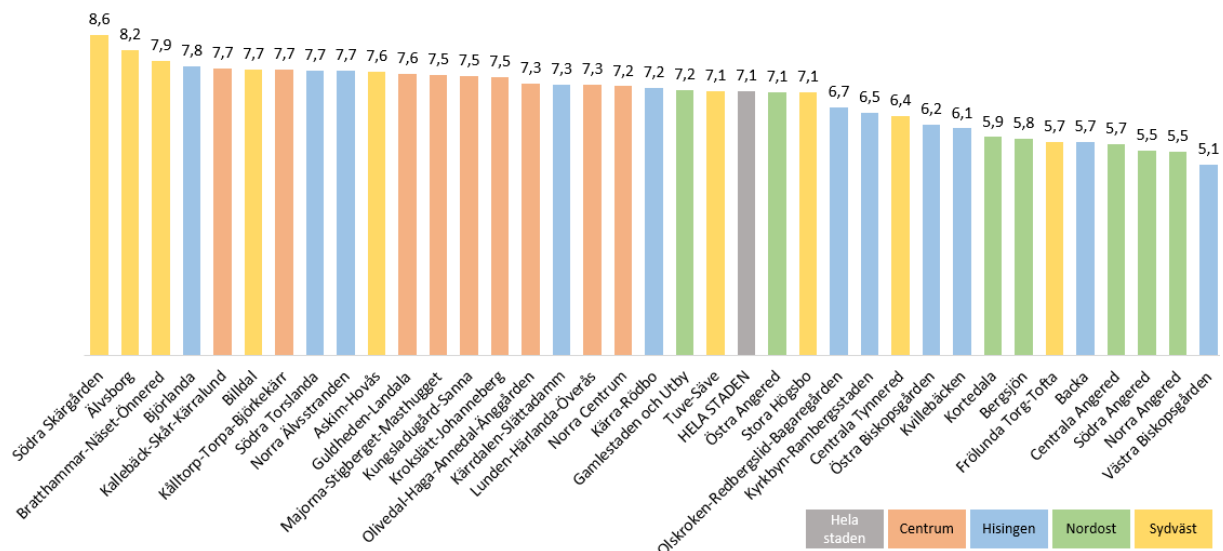
Tillit i bostadsområdet

Tilliten till andra i bostadsområdet sett till hela staden har varit ganska konstant och ligger 2022 på samma nivå (7,1) på en skala 1–10 som 2016 enligt SOM-undersökningen. 2018 var det en topp på 7,3. Däremot varierar tilliten mycket mellan stadsområdena.

Mellanmännisklig tillit i allmänhet sett till resursstarka (7,9), medelresursstarka (7,3), medelresurssvaga (6,9) och resurssvaga (5,8) boendeområden är ojämnt fördelad i staden (7,1). Tilliten är högre i resursstarka områden och lägre ju mer resurssvagt ett område är. Det har sett likadant ut sedan 2016 och varit relativt stabilt inom de olika områdena. Tilliten i de resurssvaga områdena har varierat mest.³⁹

³⁸ [Social tillit i höglärlanlandet Sverige](#), Rothstein & Holmberg, SOM-institutets temaserie 2022:1

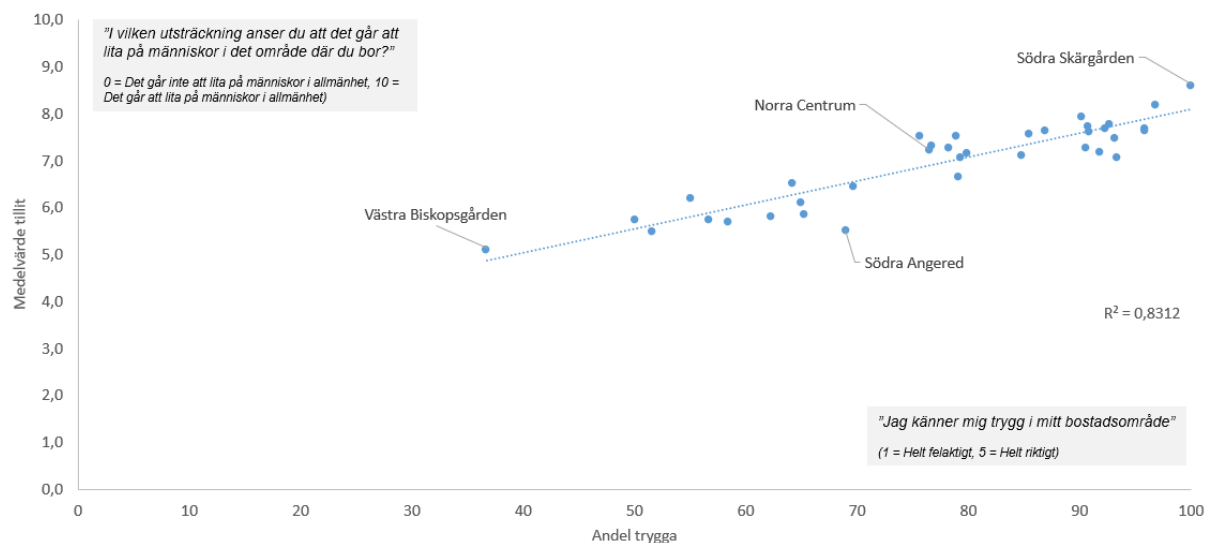
³⁹ [Göteborgstrender 2016–2022](#). SOM-institutet

Svar på frågan: "I vilken utsträckning anser du att det går att lita på människor i det område där du bor?" Skalan går från 0 (Det går inte att lita på människor i allmänhet) till 10 (Det går att lita på människor i allmänhet). Medelvärde per mellanområde samt hela staden 2016–2022. Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2022 (SOM-institutet)

Koppling mellan trygghet och tillit i bostadsområdet

Linjen i diagrammet nedan visar hur medelvärdet i tillit ökar när andelen trygga i bostadsområdet per mellanområde ökar. Det tycks alltså finnas ett positivt samband mellan tillit och trygghet.

Trygghet och tillit i bostadsområdet per mellanområde 2022. Varje punkt i diagrammet visar var ett mellanområde placeras sig med hänsyn till de båda variablerna "Andel trygga" och "Medelvärde tillit". Att de allra flesta mellanområdena placeras sig nära linjen och vi därför får ett så kallat R2-värde som är högt indikerar att sambandet är starkt. Källa: SOM-undersökningen i Göteborg 2022 (SOM-institutet)

Barn och ungas tillit till samhället

Enligt Bris årsrapport 2024⁴⁰ är gemensamt för många av samtalen till Bris att barnen söker efter svar på varför de mår dåligt, är frustrerade över att det inte går över och oroliga för sin framtid. De upplever ofta att de inte blir tagna på allvar av vuxna i sin närhet eller av professionella kontakter. Det leder till en känsla av hopplöshet som spiller över på flera livsområden och relationer. Att inte få hjälp

⁴⁰ [Barnrapporten 2024](#), Bris, 2024

kan också leda till en bristande tilltro till samhällets institutioner och funktioner. I samma rapport framgår att barn som befinner sig i kriminella miljöer och som kontakter Bris har en låg tilltro till samhället och dess förmåga att hjälpa barnet till förändring.

Varje år får elever i Göteborg svara på enkätfrågor som bland annat handlar om trygghet och tillit till vuxna på skolan. Nyligen gjorda revideringar av både Skolinspektionens enkät⁴¹ och Göteborgsregionens elevenkät⁴² försvårar jämförelser över tid. På en hela staden-nivå känner sig 2023 nästan 10 procent av eleverna i både åk 5 och 8 ibland, ofta eller alltid rädd för någon lärare eller annan vuxen på skolan. 20 procent av eleverna i åk 5 och drygt 32 procent i åk 8 känner att det endast till viss del eller inte alls finns någon vuxen i skolan som bryr sig om hur man mår. 17 procent av eleverna i åk 5 och 16 procent i åk 8 känner sig till viss del eller inte alls trygga i skolan. 29 procent av eleverna i åk 5 och 37 procent i åk 8 litar till viss del eller inte alls på att de vuxna gör tillräckligt om någon elev blir illa behandlad.

Ungdomsfullmäktige har under flera år lyft vikten av förtroende för olika samhällsinstitutioner. I dialog våren 2024⁴³ framkom att desinformationskampanjen mot socialtjänsten påverkar många barn. Om det finns barn som till exempel utsätts för våld i hemmet och de tror att socialtjänsten ska ta dem, kommer de inte våga ta kontakt. En del barn upplever också att socialtjänsten i vissa fall inte lyssnar när de själva tar kontakt, till exempel om de bor i hem där det finns vapen och narkotika. De tycker också att de borde få information och svar på sina frågor om ett barn blir orosanmält till socialtjänsten. Ungdomsfullmäktige har fokuserat på barns psykiska ohälsa under flera år. De ser det som allvarligt att inte få stöd i tid och att det skadar förtroendet för elevhälsa och BUP. Det lyfter också att skjutningar, nätmobbning med mera gör att barn mår dåligt. ”Hur ska Göteborg gå framåt om de unga inte mår bra och får den hjälp de behöver?”⁴⁴ Ungdomsfullmäktige lyfter också att det finns en hög nivå av radikaliserings bland unga män till antidemokratiska ideologier.

Förtroende för samhällsinstitutioner

Enligt SOM-undersökningen⁴⁵ har förtroendet för hur Göteborgs Stad sköter sina verksamheter ökat med 10 procent sedan mätningarna startade. 2016 angav 47 procent att de hade ganska eller mycket stort förtroende medan samma siffra 2022 var 57 procent. En väldigt låg andel (3–4 procent) varje år har haft mycket stort förtroende. Bland de som är nyinflyttade är förtroendet högre (78 procent) än bland de som alltid har bott i Göteborg (53 procent). Yngre 16–29 år har större förtroende (68 procent) än äldre 65–90 år (49 procent). Personer med funktionsnedsättning har lägre förtroende (48 procent) än personer utan (57 procent). Polisen (69 procent), sjukvården (61 procent) samt skolan och förskolan (50 procent) är de samhällsinstitutioner som störst andel har ett stort förtroende för⁴⁶. Socialtjänsten (29 procent) och äldreomsorgen (29 procent) är de samhällsinstitutioner som göteborgarna har minst förtroende för.

Förtroendet för rättsväsendet kartläggs av Brottsförebyggande rådet. Från 2023 finns Nationella trygghetsundersökningen (NTU) inte på kommunnivå utan endast på nationell nivå. Nästan hälften (49 procent) uppger 2023 att de har stort (ganska eller mycket) förtroende för rättsväsendet som helhet, en mindre andel jämfört med 2022 (53 procent). Liksom tidigare år har en större andel av befolkningen stort förtroende för rättsväsendet som helhet och för polisen, än för de andra myndigheterna. Enligt en

⁴¹ [Skolenkäten 2023](#). Skolinspektionen.

⁴² [Regiongemensam elevenkät 2023](#). Göteborgsregionen.

⁴³ Dialog med ungdomsfullmäktige om stadens barnbokslut 2023, mars 2024

⁴⁴ Dialog med ungdomsfullmäktige om stadens barnbokslut 2023, mars 2024

⁴⁵ [Göteborgstrender 2016–2022](#). SOM-institutet.

⁴⁶ SOM-undersökningen 2022

tidigare rapport⁴⁷ av Brottsförebyggande rådet är andelen som uppger att de har förtroende för rättsväsendet något lägre i utsatta områden jämfört med i övriga urbana områden. Däremot tycks förtroendet för rättsväsendet ha ökat snabbare i utsatta områden jämfört med övriga områden. Upplevelsen av att polisen är effektiv är enligt Brås studie den faktor som har starkast påverkan på förtroendet för rättsväsendet. Enligt samma studie är det dock svårt för polisen att vara effektiv utan att skada förtroendet hos laglydiga boende, som kan uppleva att de kontrolleras på felaktiga grunder.

Desinformation

Med desinformation menas falsk, eller delvis falsk, information som sprids i syfte att skada en person, organisation eller ett land. Det kan vara svårt att initialt avgöra syftet med varför information sprids. Av den anledningen kan även begreppen missinformation, ryktesspridning, falsk innefattas i definitionen. Desinformationskampanjer kan användas för att uppnå specifika syften samt infiltration, som i sig inte är brottsligt, men som syftar till att direkt eller indirekt påverka tjänsteutövning i kriminella syften.

I början av 2022 startade en internationell desinformationskampanj på sociala medier riktat mot svensk socialtjänst, där det bland annat påstods att socialtjänsten kidnappar muslimska barn. Desinformationskampanjen (och de kampanjer som fortsatt pågår) har fått konsekvenser. Inte bara för socialtjänsten utan även andra myndigheter har drabbats i form av bland annat minskad tillit. Det har förekommit desinformation och missinformation om SSPF (Skola Socialtjänst Polis Fritid), vilket bland annat resulterat i svårigheter att få samtycke från föräldrar att arbeta med deras barn, och i vissa fall få barnen att gå till skolan. Desinformation och missinformation riskerar också att leda till att föräldrar, på grund av rädsla eller okunskap om vad som är riktig information, inte vågar uppsöka exempelvis hälso- och sjukvård eller socialtjänst. I längden riskerar desinformation om stadens verksamheter att barnets rättigheter till bland annat fritid, trygghet, utbildning och hälsa åsidosätts.

Inom Göteborgs Stad, framför allt inom socialtjänst och skola har arbetsmiljön påverkats negativt, även möjligheterna att rekrytera nya medarbetare. Tjänstepersoner inom flera förvaltningar har utsatts för trakasserier och hot på grund av desinformationskampanjer.

Om desinformation, tillit och förtroende i stadsområdenas lägesbilder

Alla stadsområden har med siffror gällande tillit till andra i bostadsområdet. För mer information, se respektive stadsområdes lägesbild.⁴⁸ Hisingen och Nordost skriver lite mer.

Hisingen rapporterar i sin lägesbild att det har noterats en ökad oro och att föräldrar och barn inte vågar ta kontakt med socialtjänsten och andra verksamheter som kan kopplas till den. Biskopsgården och Backa har särskilt lyfts fram som områden där oron är hög. Vidare upplever personal som möter föräldrar att inställningen gentemot socialtjänsten är negativ över lag. Föräldrar kan också avråda varandra från att söka hjälp. Det finns också exempel på klienter inom socialtjänstens verksamhet som har felaktig information och uppfattning om hur polis, socialtjänst och staten arbetar och fungerar och förtroendet för svenska myndigheter är lågt. I Backa och Brunnsbo har det i stor utsträckning förekommit desinformation om SSPF (Skola Socialtjänst Polis Fritid), vilket resulterat i svårigheter att få samtycke från föräldrar att arbeta med deras barn.

På Hisingen noteras att desinformation senaste tiden även har spridit sig till verksamheter som har en indirekt koppling till socialtjänsten som exempelvis förskola och barnavårdscentralen. Desinformation

⁴⁷ [Relationen till rättsväsendet i socialt utsatta områden](#), Brå, 2018:6

⁴⁸ Lägesbild brott och otrygghet 2024 stadsområde [Centrum](#), [Hisingen](#), [Nordost](#) och [Sydväst](#)

kan också försvåra för socialtjänsten att få uppdragstagare som till exempel familjehem då det skapar oro och rädsla för repressalier mot familjer som är uppdragstagare.

Problematiken med otillåten påverkan och desinformation upplevs ha ökat under de senaste åren enligt Hisingens lägesbild. Information sprids i större utsträckning och snabbare på sociala plattformar, där även bilder och filmer på myndighetspersoner läggs ut.

Jämfört med Göteborgssnittet har Nordost en lägre grad av tillit mellan boende i stadsområdet. Personal inom olika myndigheter och verksamheter lyfter också att tilliten till det offentliga är låg. Desinformationskampanjen lyfts som en möjlig förklaring till att tilliten minskar. Inom stadsområdet finns fortsatt stor påverkan av desinformationskampanjer gentemot både socialtjänsten, skola och förskola. Det finns också en stor tillitsbrist vilket skapar en högre tröskel till tidigt stöd och förebyggande hjälp. Det kan även påverka samverkansviljan och det går åt mycket tid att förklara och skapa förståelse för verksamheternas syfte och uppdrag.

Kontakt med staden

Sedan starten 2013 har Göteborgs Stads kontaktcenter regelbundet fått samtal och mejl som vittnar om brist på tillit och förtroende för staden⁴⁹. Det är ofta kopplat till tillgänglighet på olika sätt och att inte bli lyssnad på. Tillgänglighet kan handla om korta telefontider hos vissa verksamheter och att enskilda handläggare är svåra att nå även när de har telefontid. Invånare kommer ibland inte heller fram till socialtjänsten för att till exempel ansöka om försörjningsstöd. Att inte nå fram till socialtjänsten i det läget kan bli allvarligt då det ofta är i situationer där invånare upplever akut behov av kontakt. Hemtjänstpersonal eller handläggare på socialtjänsten byts ibland ut utan att staden meddelat det. Många äldre personer ringer också och säger att de känner sig otrygga för att hemtjänstpersonal inte kommer när de ska komma, vilket leder till minskat förtroende för verksamheten.

Att inte nå verksamheter i staden som invånare är beroende av och betalar pengar för, såsom kretslopp och vatten, påverkar tilliten till staden. En del som också hör av sig vill tala med högt uppsatta chefer på grundskoleförvaltningen eller förskoleförvaltningen för att de inte känner tillit till rektorn. Stadens webbplats och flera av stadens olika e-tjänster upplevs ibland som svårnavigerade och svåransända. När invånare inte hittar information eller kan använda e-tjänsterna tappar de förtroende för staden.

⁴⁹ Dialog med representanter från kontaktcenter, demokrati och medborgarservice, mars 2024

Otillåten påverkan och tystnadskulturer

Sammanfattning

- Otillåten påverkan förekommer i olika utsträckning och former i stadens förvaltningar och bolag
- Vem påverkaren är skiljer sig åt beroende på geografiskt område och verksamhet.
- Otillåten påverkan är inte ett nytt fenomen. Trakasserier, hot och våld har snarare blivit grövre och ökat. Bland annat med anledning av desinformationskampanjen.
- 8 procent av stadens medarbetare och chefer utsätts för otillåten påverkan. Chefer i förvaltningarna är främst utsatta.
- Tjänstepersoner med myndighetsutövning är extra sårbara för extern påverkan.
- Många händelser rapporteras eller polisanmäls inte som otillåten påverkan, vilket påverkar det förebyggande arbetet negativt.
- De förvaltningar och bolag som har högre risk och utsätts oftare har generellt lägre benägenhet att anmäla på grund av rädsla av påverkaren.
- Om inte medarbetarna vågar lyfta felaktigheter får det konsekvenser på möjligheten att arbeta med andra komplexa frågor, som exempelvis nyrekrytering till gängkriminalitet.

Begreppet otillåten påverkan innefattar en rad olika handlingar, såväl brottsliga som icke brottsliga, som syftar till att påverka tjänstepersoner eller förtroendevalda i sin yrkesutövning. Det kan handla om att agera på ett annat sätt än tänkt, fatta ett annat beslut inom ramen för myndighetsutövning eller välja att inte polisanmäla händelser. Otillåten påverkan kan ta sig olika uttryck, såsom hotfulla meddelanden, utpressning, trakasserier, förtal, misshandel, eller korruption.⁵⁰ Konsekvenserna är i grunden ett individuellt hälso- och arbetsmiljöproblem. Det har också allvarliga konsekvenser på organisationsnivå samt att det är system- och demokratihotande. Otillåten påverkan berör inte bara yrkesgrupper inom myndighetsutövning utan även andra samhällsaktörer såsom politiskt beslutsfattande, yttrandefriheten, rättsprocessen eller beslutsfattande inom det privata näringslivet.

Förekomst och omfattning

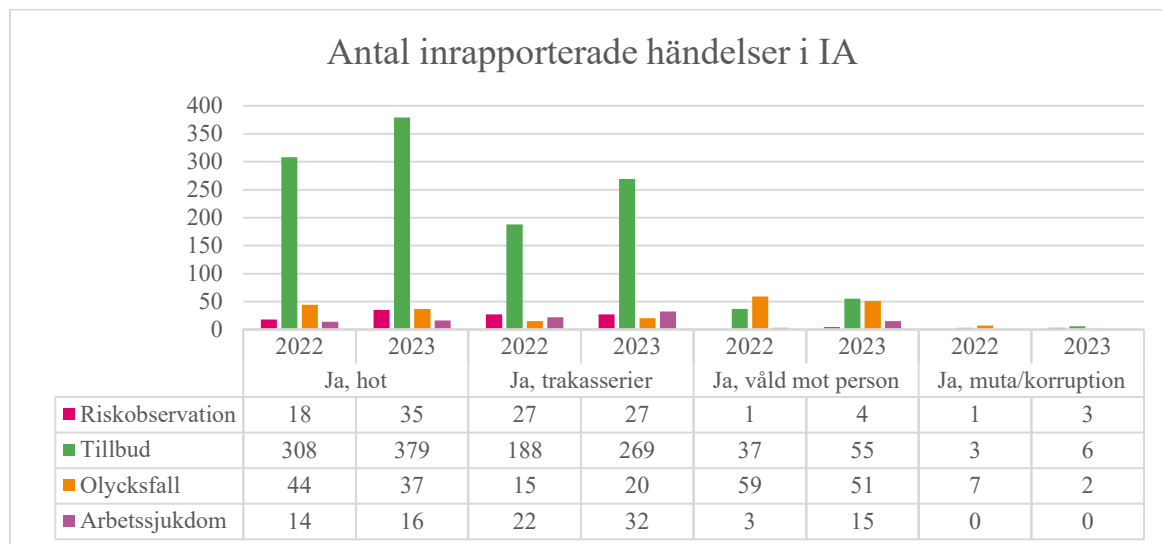
Otillåten påverkan förekommer i Göteborgs Stads förvaltningar och bolag, formen och vem påverkaren är skiljer sig åt beroende på geografiskt område och verksamhet. Vissa förvaltningar och bolag har högre risk att utsättas för otillåten påverkan och det finns särskilda situationer där det framför allt förekommer. Socialförvaltningarna och grundskoleförvaltningen menar att otillåten påverkan inte är ett nytt fenomen, utan att trakasserier, hot och våld snarare har blivit grövre och ökat. Efter desinformationskampanjen som var riktad mot stadens socialtjänst, har förekomsten av trakasserier och hot mot medarbetare inom socialtjänsten ökat. Framtidsprognosen är att det kommer fortsätta öka, bland annat på grund av socioekonomiska förutsättningar som påverkar många i den dagliga livsföringen och psykiska hälsan, men också att organiserad brottslighet har ökat sin förmåga och avsikt att tillförsäkra sig ekonomiska resurser och tillgångar genom otillåten påverkan.⁵¹

I medarbetarenkäten 2023 framgår att 8 procent av stadens medarbetare och chefer har utsatts för otillåten påverkan. Det är samma nivå som året innan men en ökning från 2021, där 5 procent uppgav

⁵⁰ [Otillåten påverkan](#), SKR

⁵¹ [Myndighetsgemensam lägesbild om organiserad brottslighet 2023](#), Polisen

sig varit utsatta. Ökningen beror sannolikt på att fler individer har utsatts, men också att kunskapen om problemet/begreppet har ökat. Av medarbetarenkäten för 2023 framgår exempelvis att andelen medarbetare och chefer som inte kan besvara frågan om det utsatts för otillåten påverkan har minskat, både inom förvaltningar och bolag. Nedan framgår antalet arbetsmiljöhändelser som också rapporterats som otillåten påverkan (i IA-systemet).

Otillåten påverkan kan vara riktat mot medarbetare och chefer på olika nivåer inom olika verksamheter likväl som mot politiker i stadens nämnder och styrelser. För staden som helhet är medarbetare och chefer mer utsatta för extern påverkan än intern påverkan. Inom bolagen gäller utsattheten främst intern påverkan. 10 procent av cheferna har uppgett att det varit utsatta för extern otillåten påverkan, vilket utgör den grupp som är mest utsatt.

	Göteborgs Stad	Medarbetare förvaltning	Chefer Förvaltning	Medarbetare Bolag	Chefer Bolag
Nej	91%	91%	86%	95%	96%
Ja – externt	5%	4%	10%	1%	1%
Ja - internt	3%	3%	5%	3%	4%
Kan ej besvara frågan	2%	2%	1%	2%	0%
<i>Antal svarande:</i>	<i>31 877</i>	<i>28 966</i>	<i>1914</i>	<i>862</i>	<i>135</i>

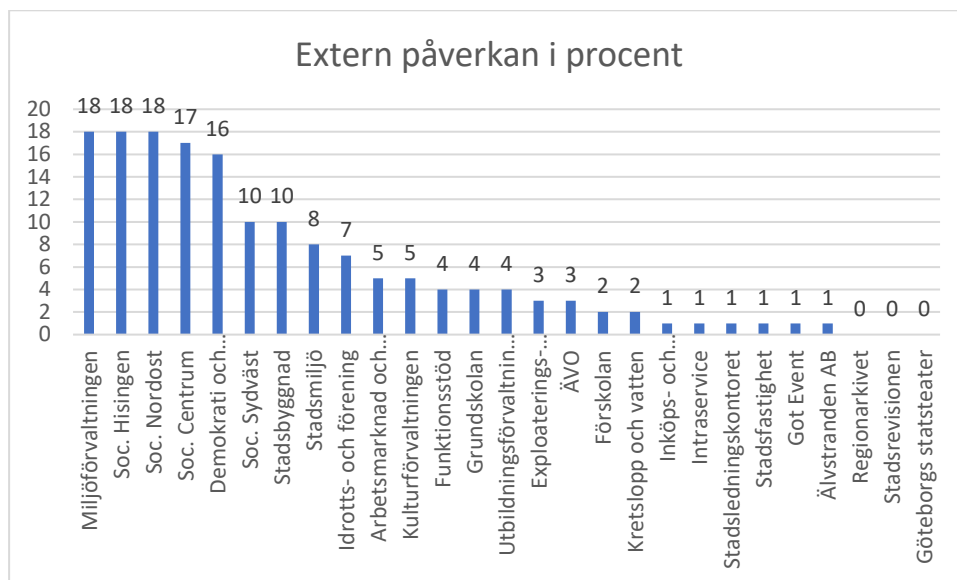
Fråga i medarbetarenkäten 2023: Har du, under det senaste året, varit utsatt för otillåten påverkan i samband med din yrkesutövning?

Extern otillåten påverkan

Totalt 5 procent av anställda, chefer och medarbetare, i Göteborgs Stad uppger att de blivit utsatta för otillåten påverkan av en individ utanför organisationen. En av den vanligaste påverkansförsöken gäller beslutsfattandet. Det kan vara situationer inför att ett beslut ska fattas, vid förmedling av beslut som motpart inte är nöjd med (till exempel avslag), vid upphandlingar, möten, inköp av varor och tjänster eller förmedling av betyg i skolan.

Vissa av stadens förvaltningar och bolag är extra sårbara eftersom de fattar beslut över saker som påverkare vill ha, eller själva påverkas av på ett eller annat sätt. De som arbetar med myndighetsutövning såsom miljöförvaltningen, socialförvaltningarna och demokrati och

medborgarservice är mest utsatta för otillåten påverkan av extern aktör. Även stadsbyggnads- och stadsmiljöförvaltningen fattar beslut som påverkar individer, där både risk och förekomst av otillåten påverkan finns, exempelvis gällande beslut om bygglov. Vissa av förvaltningar har dessutom varit utsatta för samt arbetat förebyggande mot desinformationskampanjen mot socialtjänsten, vilket påverkar sårbarheten. Inom flera förvaltningar finns en ökning av antalet utsatta, exempelvis från 3 procent 2021 till 16 procent 2023 inom demokrati och medborgarservice.

Fråga i medarbetarenkäten 2023: Har du, under det senaste året, varit utsatt för otillåten påverkan i samband med din yrkesutövning?

Grundskoleförvaltningen lyfter fall av otillåten påverkan som är kopplad till att vårdnadshavare hotar eller trakasserar för att påverka barnets betygssättning eller skolans beslut om särskilt stöd.⁵² Även förskoleförvaltningen och idrott- och föreningsförvaltningen lyfter att de har haft allvarliga händelser av otillåten påverkan såsom kopplat till besökare på anläggningar och vid beslut gällande föreningsbidrag.

Flera förvaltningar lyfter att upphandlingar är en situation där risk och förekomst av otillåten påverkan förekommer. Risken för påverkansförsök berörs av bland annat faktorer som väntetider, beslutsfattande, organisationskultur, ensamarbete, många upphandlingar, organisatoriska förutsättningar för chefer, och om verksamheten befinner sig i ett socioekonomiskt svagare område.

Olika former av påverkan

Formen av otillåten påverkan kan handla om allt från smickrande erbjudanden, subtila hänvisningar som att individen vet var tjänstepersonens familj bor eller arbetar, hänvisning till uppsatta personer inom kriminellt nätverk, inom affärsvärlden eller politiken eller att individen kommer vända sig till media. Det kan också vara hot om att söka upp personen i hemmet eller mordhot mot tjänstepersonen eller hans anhöriga. I verksamheter, inom socioekonomiskt utsatta områden, förekommer att tjänstepersoner exempelvis blir förföljda hem efter arbetet. Hoten kan också vara riktade inåt, mot påverkaren själv, såsom att använda droger eller att ta sitt liv. Den typen av subtila hot som handlar om den enskildes liv upplevs av socialförvaltningar och skola vara något som ökar, vilket också är en trend nationellt. De kriminella nätverken som påverkare är de som upplevs mest skrämmande eftersom de har möjlighet att använda hela skalan av påverkansformer.

⁵² Framkommit i utbildningsinsatser om otillåten påverkan.

Trakasserier i form av okvädningsord, anspelning på utseende eller etnicitet är också vanligt förekommande. Trakasserier och hot kan ske vid fysiska möten men också genom mejl eller filmning. Inspelningar och fotografering av tjänstepersonen eller dess tillhörigheter (ID-handling, bil etcetera) och hot om att publicera på sociala medier har blivit mer vanligt förekommande inom stadens förvaltningar. Trakasserier är den form av otillåten påverkan som minst rapporteras inom verksamheterna även om det är den vanligaste formen enligt kartläggningen.⁵³ Det kan delvis bero på en kunskapsbrist om att trakasserier innebär otillåten påverkan.

Rädsla för påverkaren och rättsprocessen

I socialt utsatta områden finns en rädsla för vad kriminella personer kan komma att använda för hot om man väljer att vittna i en rättegång, vilket påverkar att chefer och medarbetare väljer att inte göra en polisanmälan. I socialförvaltning Nordost har det framkommit att personal underlåtit att polisanmäla samt göra orosanmälningar till socialtjänsten av rädsla för repressalier kopplat till de kriminella strukturer som har hög närvaro i området. Det minskar också benägenheten att samtala med exempelvis polis. Det kan leda till tystnadskulturer inom verksamheterna men även inom civilsamhället, näringsidkare och sjukvårdspersonal. Bland annat socialförvaltningen Hisingen lyfter också att det kan vara bekymmersamt när anställda bor i samma område de arbetar i, inte minst när det kommer till orosanmälningar, på grund av rädsla för påverkaren som kan bo i samma område.

I jämförelse mellan olika förvaltningar och bolag framgår att de som har högre risk och utsätts oftare generellt har lägre benägenhet att anmäla på grund av rädsla av påverkaren. Trots erbjudanden om stöd från arbetsgivaren, finns osäkerhet/ovilja att göra polisanmälan, med anledning av rädsla för ökade hot samt utsatthet. Det kan också finnas en osäkerhet och rädsla inför en rättsprocess framför allt om att bli utlämnad men också kring hot och trakasserier som kan inträffa fram till rättegångsstart.

Intern otillåten påverkan

I medarbetarenkäten 2023 framgår att 3 procent av stadens medarbetare och chefer upplever sig varit utsatta för otillåten påverkan av någon inom organisationen det senaste året. Det framgår även av kartläggningen⁵⁴ att förvaltningar och bolag kan uppleva sig utsatta för påverkansförsök av varandra. Till exempel genom att bli påverkad att fatta ett visst beslut. Exempelvis är det 10 procent som svarat att de med anledning av otillåten påverkan under det senaste året förändrat ett beslut/förslag till beslut eller låtit bli att agera i enlighet med vad som förväntats inom ramen för sin profession av rädsla för repressalier från chef. 4 procent har svarat att rädslan för repressalier av besökare/kund/anhörig, externa aktörer, är orsaken till ett förändrat beslut.

Sannolikt finns flera orsaker till att beslut förändrats med anledning av rädsla för repressalier från kollega eller chef. Det kan handla om att inte vilja vara till besvär, få dåligt rykte, bli utsatt eller att försämra karriärmöjligheterna. I rapporten från Göteborgs universitet⁵⁵ framkommer att *skönmåleri* tycks ske inom stadens verksamheter. Det vill säga att verksamheten/organisationen ska framstå som bättre, mer problemfri och i linje med vad som förväntas från ledning och politik. Det framkommer också att det finns ”machokulturer” och ”trevlighetskulturer”, vilket i sin tur kan skapa tystnadskulturer. Vidare framkommer att det finns upplevelser av rädsla, hos både chefer och medarbetare, att straffas om uppsatta normer bryts eller om en uppfattas som missnöjd. Detta kan också vara förklaringar till att inte fatta professionella beslut.

⁵³ [Delårsrapport augusti 2023](#), kommunstyrelsen, Göteborgs Stad (avseende frågor om otillåten påverkan och rapportering av händelser i incidentrapporteringssystemet IA)

⁵⁴ [Delårsrapport augusti 2023](#), kommunstyrelsen, Göteborgs Stad (avseende frågor om otillåten påverkan och rapportering av händelser i incidentrapporteringssystemet IA)

⁵⁵ [Tystnadskultur? Två studier av Göteborgs stads organisation](#), Göteborgs Universitet, Förvaltningshögskolans rapporter nummer 167, 2024

Att inte rapportera eller anmäla händelser

Det finns flera orsaker till att rapportering eller anmälan om otillåten påverkan inte görs, både gällande extern och intern påverkan. Ovan beskrevs hur rädslan för ytterligare hot, oftast person från kriminell gruppering, påverkar att ingen anmälan görs. Andra orsaker kan vara osäkerhet kring vad otillåten påverkan är, uppfattningen att det ändå inte leder till något samt att det finns en uppfattning om att en del saker ska medarbetare tåla, osäkerhet kring hur anmälan ska göras, normalisering eller att det finns en kultur av att försköna bilden av verksamheten. 30 procent anmält händelsen. 55 procent har inte anmält, av okänd anledning. Några har specificerat varför det inte har gjorts, vilket tabellen visar.

	Göteborgs Stad	Förvaltningar	Bolag
Ja	30%	30%	4%
Nej, vet ej hur jag ska göra	4%	4%	6%
Nej, pga. rädsla	4%	4%	7%
Nej	55%	54%	66%
Kan ej besvara frågan	9%	9%	18%
<i>Antal svarande:</i>	<i>31 877</i>	<i>30 880</i>	<i>997</i>

Fråga i medarbetarenkäten: Om du svarat "Ja" på någon av tidigare frågor om "hot och våld, kränkningar, trakasserier eller otillåten påverkan": Har du anmält händelsen som tillbud eller arbetsskada i IA-systemet (eller annat avvikelshanteringssystem)?

Det finns sannolikt ett stort mörkertal till antalet anmälda händelser. Om inte anställda vågar lyfta felaktigheter eller fatta professionella beslut, utifrån rädsla från externa eller interna påverkare, får det konsekvenser på möjligheten att arbeta med att exempelvis minska nyrekrytering till gängkriminalitet. Att arbeta med den komplexa målgruppen, liksom andra målgrupper, förutsätter en trygghet i organisationen. Det riskerar annars att försvåra möjligheterna att tillgodose behov av insatser, både stödjande och nödvändiga tvångsåtgärder utifrån den enskildes eller andras skyddsbehov.

Den främsta faktorn till att inte göra en anmälan om otillåten påverkan är att det upplevs som att en anmälan inte leder förbättringsåtgärder eller att inte få stöd eller återkoppling från varken den egna organisationen. I verksamheter som hanterar ärenden som är kopplade till vissa kriminella nätverk samt hedersrelaterade ärenden framkommer att chefer på olika nivåer upplever det svårt, och i vissa fall inte vill, tala om problematiken. I några konstaterade fall har det resulterat i att ärenden parkerats eller beslutas på felaktiga grunder, att bidrag betalas ut utan granskning eller att texter justeras för att problematiken inte ska framgå.⁵⁶ I rapporten av Göteborgs universitet benämns det som *"silning av information"*, och att det är ett exempel på tystnadskultur där syftet är att information ska undanhållas för politiken eller där organisation ska framstå som bättre.⁵⁷ Det finns också upplevelser om att en polisanmälan inte leder till åtgärder eller faktisk förändring. Att utveckla motståndskraft och kapacitet mot otillåten påverkan hos stadens förvaltningar och bolag är av stor betydelse. Konsekvensen av att händelser inte rapporteras eller polisanmäls det är lägre kunskap om omfattningen och vilket försvårar möjligheten att förebygga fortsatta händelser.

⁵⁶ [Delårsrapport augusti 2023](#), kommunstyrelsen, Göteborgs Stad (avseende frågor om otillåten påverkan och rapportering av händelser i incidentrapporteringssystemet IA)

⁵⁷ [Tystnadskultur? Två studier av Göteborgs stads organisation](#), Göteborgs Universitet, Förvaltningshögskolans rapporter nummer 167, 2024

Våld

Sammanfattning våld i nära relationer

- Svårt att kartlägga omfattningen (en fjärdedel av våldet polisanmäls).
- Brottsförebyggande rådet bedömer att var fjärde kvinna någon gång har utsatts.
- Risken för utsatthet är högre jämfört med populationen som helhet. Lägre utbildningsnivå, ohälsa och familjebakgrund påverkar också risken att bli våldsutsatt.
- Särskilt utsatta grupper är hbtqi-personer, äldre, yngre kvinnor, personer med funktionsnedsättning, missbruk, utländsk bakgrund.
- Våld i ungas parrelationer ökar.
- Antalet aktualiseringar i Göteborg är på samma nivå senaste åren.
- Flest insatser och anmälda brott om våld i nära relationer i Nordost, följt av Hisingen.

Sammanfattning hedersrelaterat våld och förtryck

- Svårt att kartlägga omfattningen, stort mörkertal.
- Under 2022 var 200 individer aktualiserade inom socialtjänsten, två tredjedelar är flickor/kvinnor. De flesta mellan 0–20 år.
- Oskuldsnormer och/eller våldsnormer inom familjen ökar risken att utsättas för fysiskt, psykiskt, sexuellt, ekonomiskt eller materiellt våld. Gäller både flickor och pojkar.
- Barn som förs bort utifrån koppling till hedersförtryck (till exempel uppfostringsresor, könsstympning, bortgifte) har börjat kartläggas lokalt.
- Risker för bortförande konstateras vara förekomst av hedersförtryck i familjen och utsatthet för fysiskt våld.
- Hbtqi-personer är särskilt sårbar grupp.

Sammanfattning sexuell exploatering, prostitution och människohandel

- Stort mörkertal och beroende av resurser och fokus på problemet.
- Sexuell exploatering av unga sker på nätet (ofta kopplad till grooming).
- Prostitution ökar troligen på grund av ökad globalisering och digitalisering.
- Andrahandslägenheter, hotell och vandrarhem är arenor för sexköp. Problematiken har även flyttat till digitala arenor.
- Särskilt sårbara grupper prostitution är hbtqi-personer, migranter, personers med funktionsnedsättning samt personer i hederskontext.
- Köpare är oftast män, Under senare år har noterats en ökning av yngre män som köper sex.
- Människohandel för sexuella ändamål är den vanligaste formen av människohandel. Främst flickor och kvinnor utsätts. Ökning av antal inom andra former såsom tvångsarbete och i byggbranschen.
- Människohandel är en lukrativ verksamhet med låg risk att upptäckas.
- Det förekommer att gängkriminella säljer kvinnor och unga tjejer för sexuella tjänster till varandra, som betalningsmedel eller som återbetalning av en skuld.

Det finns flera former av våld och i det här avsnittet beskrivs våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt sexuell exploatering, människohandel och prostitution samt en avslutande del om sammanhållen våldsförståelse. Våld är ett mångtydigt begrepp och kan definieras på flera sätt. Utöver att det är brottsliga gärningar kan det också vara handlingar som enligt lagstiftning inte definieras som brott, men som sammantaget kan skapa ett mönster av utsatthet såsom nedsättande kommentarer, ekonomiskt utnyttjande, försummelse och isolering från vänner och familj.⁵⁸

⁵⁸ Socialstyrelsens definition

Våld i nära relationer

Våld i nära relationer är ett allvarligt brottsproblem och samtidigt ett utbredd hälsoproblem. Våldet påverkar människors liv oavsett ålder, kön, social och ekonomisk status och är alltid en kränkning av den utsattes mänskliga rättigheter. Det finns våldsutsatta och våldsutövare i alla grupper av befolkningen. Våld i nära relationer kan ta sig många uttryck såsom fysiskt, psykiskt, sexuellt, materiellt och ekonomiskt våld. Vanligast är att bli utsatt för psykiskt våld även om våldsformerna inte sällan samverkar, och då med en allvarligare samlad effekt för den utsatta personen. Med nära relation menas en nära och förtroendefull relation där det ofta finns starka känslomässiga band. Det kan vara med en partner, förälder, släkting eller en person som det finns en beroendeställning till. Det är relationens närhet som gör att våld i nära relation utmärker sig från annat våld (Socialstyrelsens definition). Relationsvåld är också ofta i högre grad upprepat och pågår under längre tid än annat våld. Det kan innebära en stark kontroll och begränsning av den utsattas livsutrymme.

Kvinnor, män och ickebinära kan utsättas för våld. De kan även vara förövare. Våldet av män mot kvinnor är generellt det grövsta och leder betydligt oftare till döden, än när en kvinna utsätter en man. I jämförelse med män är det också vanligare att kvinnor utsätts för sexuellt våld i nära relationer. I grupper som löper större risk att utsättas för våld i nära relationer är det dock nödvändigt att se hur utsattheten även kan röra pojkar, män och hbtqi-personer. Normer och värderingar i samhället underbygger eller rättfärdigar utövande av våld.

Risikfaktorer för våld

Vissa faktorer påverkar sårbarheten för att utsättas för våld från närstående. Det kan vara bland annat isolering och ensamhet, att vara socialt, ekonomiskt, kognitivt och eller praktiskt beroende av sin omgivning för att klara vardagen och att leva i en hederskontext. Grupper som ofta lever under sådana omständigheter är bland annat, men inte enbart, hbtqi-personer, äldre, personer i missbruk och personer med migrationsbakgrund. Att inte kunna lämna en destruktiv relation på grund av ekonomiska och bostadsbristsskäl kan förlänga utsattheten.

Relativt färsk forskning visar att faktorer såsom familjebakgrund, ohälsa och utbildningsnivå påverkar både risken att bli förövare och risken att bli våldsutsatt. Risken för utsatthet är högre jämfört med populationen som helhet vid exempelvis lägre utbildningsnivå. Både förövare och våldsutsatta har ofta varit i kontakt med socialtjänst, rättsväsendet eller vården innan en första rapporterad våldshändelse.⁵⁹ Det finns strukturella och materiella faktorer som påverkar ett samhälles motståndskraft mot våld, och som förebygger att människor utövar respektive utsätts för våld. Genom goda levnadsvillkor för barn och ungdomar samt goda möjligheter till inflytande och delaktighet, läggs grunderna till en motståndskraft.⁶⁰ Att som barn ha bevittnat våld mellan föräldrarna och/eller utsatts för våld i familjen är en riskfaktor för normbrytande beteende och eventuell egen våldsutövning. Pojkar i gängkriminalitet har till exempel ofta tidigare utsatts för våld i sin uppväxtmiljö eller bevittnat våld.⁶¹

Personer med funktionsnedsättning i alla åldrar har en större risk än andra att utsättas för olika typer av våld och övergrepp.⁶² Olika funktionsnedsättningar innebär olika riskfaktorer och personer med funktionsnedsättning kan också ha fler och andra typer av nära relationer där våld kan förekomma jämfört med personer utan funktionsnedsättning. Sårbarheten för utsatthet och våld varierar beroende på typ av funktionsnedsättning och beroendet av andra personer för vardagsbehov kan förstärka sårbarheten. Exempelvis är risken för kvinnor och barn med funktionsnedsättning att drabbas av våld

⁵⁹ [Våld i nära relationer: Riskfaktorer och konsekvenser](#), SNS analys 102, 2024

⁶⁰ [Nationellt våldsförebyggande program](#), Regeringen

⁶¹ [Boys, childhood domestic abuse, and gang involvement: violence at home, violence on-road](#), Jade Levell, 2022

⁶² [Att förebygga och bekämpa våld mot personer med funktionsnedsättning](#), Myndigheten för delaktighet 2023:11

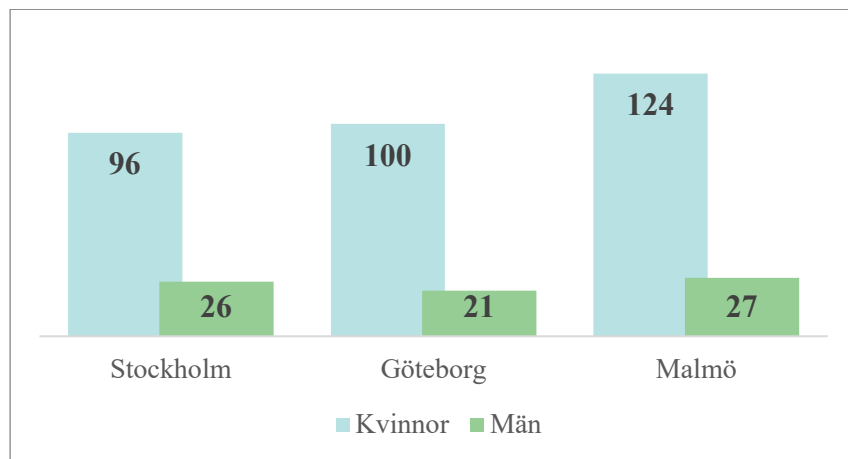
högre på grund av deras beroende av andra⁶³. Det är svårt att följa våldsutsattheten utifrån ett funktionshinderperspektiv eftersom det generellt saknas data och indikatorer, såväl på nationell som lokal nivå. Kartläggningar visar exempelvis att kommuner i låg utsträckning ställer frågor om våldsutsatthet i handläggning och uppföljning av insatser enligt LSS eller SOL till exempel.⁶⁴

Anmälda brott

De särskilda straffbestämmelserna om bland annat våld i nära relationer tar sikte på upprepade kränkningar i form av exempelvis vålds-, frids- eller sexualbrott som begås mot en närstående eller tidigare närstående person (grov kvinnofridskränkning) eller mot barn och andra närstående personer (grov fridskränkning). Antal anmälda brott inom dessa brottstyper har legat på ungefär samma nivå 2021 och 2022. Statistiken gällande våld i nära relation har ett högt mörkertal och kriminalstatistiken visar endast händelser som är anmälda och registrerade som brott. Det krävs därför flera kompletterande källor för att ta fram en lägesbild gällande våld i nära relationer, exempelvis händelserapporter från polisen, orosanmälningar enligt socialtjänstlagen, enkätundersökningar och information från verksamheter riktade mot våldsutsatta⁶⁵.

Trots mörkertalet gör Brottsförebyggande rådet bedömningen att var fjärde kvinna någon gång utsatts för våld av en partner eller före detta partner. Även män och icke-binära utsätts för våld i nära relation, men mer sällan. Enligt rapport om hbtqi-personers livsvillkor⁶⁶ är anmälningsbenägenheten för personer som utsatts för våld i nära relationer särskilt låg, mörkertalet beräknat på 95 till 97 procent.

Brå menar att utsattheten är högst bland personer i åldrarna 16–34 år, ensamstående föräldrar, personer med högst gymnasial utbildning och personer boende i flerfamiljshus. Enligt statistiken syns inga tydliga skillnader i utsatthet mellan personer som är födda i Sverige och utrikesfödda.⁶⁷ I jämförelse mellan storstäderna ligger Malmö högst i antal anmälningar, Göteborg och Stockholm ligger på samma nivå.

Antal anmälda brott i nära relation mot kvinnor och män över 18 år per 10 000 personer över 18 år. Uppdelat på Stockholm, Göteborg och Malmö, 2021. Avser brott där det finns en särskild brottskod som gör att det går att urskilja det som brott i nära relation. Notera att antal brott mot kvinnor är per 10 000 kvinnor över 18 år i befolkningen, och antal brott mot män är per 10 000 män över 18 år i befolkningen. Källa: Brå och SCB

⁶³ [Våld mot personer med funktionshinder](#), Brå, 2007:26

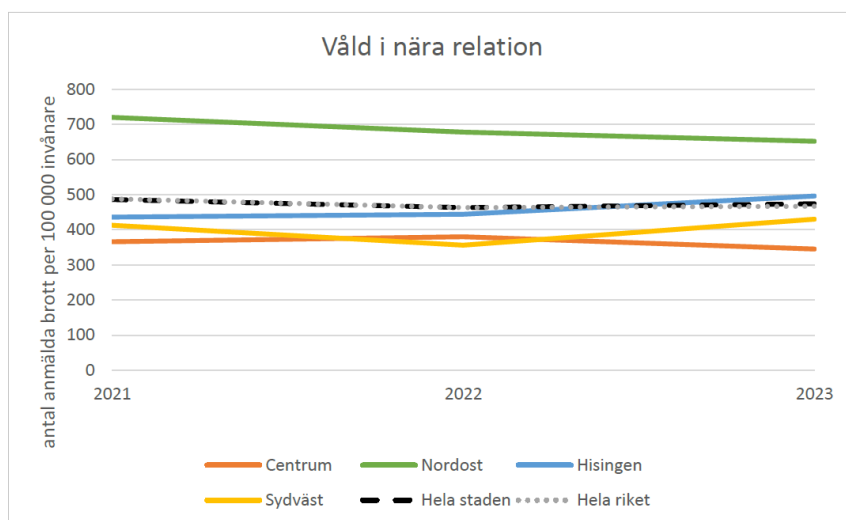
⁶⁴ [Att förebygga och bekämpa våld mot personer med funktionsnedsättning](#), Myndigheten för delaktighet 2023:11

⁶⁵ [Metodstöd för kartläggning av te våldstyper - Brottsförebyggande rådet \(bra.se\)](#)

⁶⁶ [Fördjupad lägesbild om hbtqi-personers livsvillkor i Göteborg 2021 – en kompletterande rapport baserad på otrygghet och diskriminering](#), stadsledningskontoret, Göteborgs Stad 2023

⁶⁷ [Våld i nära relationer](#), Brå

Även nedan diagram visar en jämförelse mellan stadsområdena i Göteborg samt i relation till staden och riket som helhet. Statistiken kan vara en del av analysen kopplat till omfattningen av problematiken inom olika geografiska områden även om det framför allt är anmälningsbenägenheten som kan följas och resultaten ska tolkas med försiktighet.

Antal anmälda våldsbrott per 100 000 invånare, offer och gärningsperson i nära relation. Uppdelat på stadsområde, hela staden och hela riket. År 2021–2023. Urval av brottskoder. Källa: Brå och SCB.

Statistik inom socialtjänsten

Forskning och statistik kring omfattningen av våld är begränsad. Många fall av våld kommer inte till socialtjänstens eller hälso- och sjukvårdens eller polisens kännedom. Projektet *SU-Kvinnofrid*, som har varit en del av SKR:s kvinnofridsatsning 2021–2023, med stöd av regeringen, har tagit fram unikt material men det ska tolkas med viss försiktighet. Enligt genomförd uppföljning framgår att nästan alla som sökt socialtjänstens stöd är kvinnor (94 procent), de flesta är i etableringsåldern (mellan 25–44 år) och majoriteten (57 procent) är födda i Sverige. De flesta söker sig själva till socialtjänsten.⁶⁸

Inom socialtjänsten i Göteborg var antalet vuxna, 21 år och äldre, som aktualiserats för våld i nära relation under 2022 ungefär 650 individer. Ungefär 3300 barn och unga i åldern 0–20 år aktualiserades på grund av våld i nära relation under 2022. De utgjorde cirka en fjärdedel av samtliga aktualiserade individer i den åldern. Även i ärenden där våld inte är aktualiseringsorsaken kan det i ett senare skede framkomma att barn utsatts eller bevittnat våld. Knappt 1000 barn och unga i åldern 0–20 år hade någon biståndsbedömd insats⁶⁹ på grund av våld i nära relation under 2022. Motsvarande antal för vuxna 21 år och äldre var cirka 400. Ungefär 880 vuxna hade en icke biståndsbedömd samtalskontakt med öppna verksamheter på grund av relationsproblem eller våld i nära relation.

De senaste tre åren har antalet aktualiserade individer i hela Göteborg legat på ungefär samma nivå. Antalet individer med insats har dock minskat något. Minskningen av individer med insats har varit störst i Nordost. Av de fyra stadsområdena har Nordost likväl flest antal aktualiserade individer och individer med insats i relation till folkmängden samt flest antal polisanmälningar gällande våld i nära relationer. På Hisingen finns fler individer i relation till folkmängden som har kontakt med socialtjänsten på grund av våld i nära relation, samt vanligare med polisanmälningar jämfört med Centrum och Sydväst. De är dock inte lika många som i Nordost.⁷⁰

⁶⁸ [Socialtjänstens stöd till våldsutsatta vuxna](#), SKR, 2024

⁶⁹ Insats beslutad utifrån individuell behovsprövning

⁷⁰ [Socialtjänstrapport 2023](#), individ- och familjeomsorgen i Göteborgs Stad, 2023

Hisingen beskriver i sin lägesbild för 2024 att det skett en ökning av anmälningar/ansökningar avseende våld i nära relationer jämfört med tidigare år. Antalet klienter i stödkontakter med socialsekreterare bedöms ha ökat under 2023, likaså placeringar i skyddat boende. Även Sydväst beskriver en ökning av antalet aktualiseringar som rört våld i nära relation under 2023 jämfört med tidigare år.

Våld i ungas parrelationer

Barn är en särskilt sårbar och utsatt grupp för våld i nära relation, särskilt utifrån sambandet att i tidig ålder utsättas eller bevittnat våld för att senare i livet utsätta andra. Kunskapen om ungas relationsvåld är betydande för att nå rätt preventiva insatser. Under senare år har våld i ungas parrelationer uppmärksammats mer nationellt, vilket Brottsförebyggande rådet sammanställt i en rapport.⁷¹ Det finns stora likheter i det våld som förekommer i ungas respektive vuxnas parrelationer. Att våldet med tiden normaliseras, liksom överlappningen mellan olika former av våld, förekommer bland unga liksom bland vuxna. Konsekvenserna av våld i en parrelation kan dock vara mer skadliga för unga än för vuxna utifrån den känsliga ungdomstiden och hur det påverkar möjligheterna till en framgångsrik övergång till vuxenlivet.

Det finns flera förklaringsmodeller till våldet samt till vilka riskfaktorer som påverkar. Psykisk ohälsa, antisociala personlighetsstörningar och neuropsykiatriska diagnoser har samband med ökad risk för våldsutövning i ungas parrelationer. Det gäller också vissa egenskaper som låg självkontroll och impulsivitet och aggressiva konflikthanteringsstilar samt andra typer av problem- och riskbeteenden. Vissa typer av attityder har också betydelse, såsom accepterande attityder för våld inom relationer och mot tjejer, stereotypa föreställningar om maskulinitet och femininitet och traditionella könsrollsföreställningar. En ytterligare aspekt är den centrala betydelsen av digitala medier och verktyg för ungas sociala interaktioner. De kan utgöra såväl arenor för psykiskt våld som ett hjälpmedel för övervakning och kontroll av den som utsätts. Utöver i hemmiljön sker våldet i skolan och på gemensamma fritidsaktiviteter.

Det finns även ett samband mellan ungas relationsvåld och att ha utsatts för annat våld, försummelse eller övergrepp som barn, liksom att ha bevittnat våld mellan föräldrarna. Andra sambandsfaktorer är erfarenheter av olika former av bristande föräldraskap, konflikter i familjen och av våld i tidigare parrelationer. Kamratgruppens attityder och beteenden har också visat sig ha betydelse. Utifrån ett samhälleligt perspektiv har uppväxtmiljö där närområdet präglas av instabilitet, våld och en låg grad av social kontroll medför påfrestningar som ökar risken, eller förstärker andra risker, för våldsutövning i ungas parrelationer. Därtill pekar viss forskning på att grovt våld inom media och pornografi kan skapa negativa förebilder och bidra till acceptans bland unga för våld i parrelationer. Det antas att unga med funktionsnedsättning och hbtqi-personer är mer utsatta för relationsvåld. När det gäller unga hbtqi-personer lyfts även så kallad minoritetsstress⁷², som medför allvarliga negativa hälsokonsekvenser, och då blir en riskfaktor att utöva våld mot en partner. Generellt konstateras att en ansamling av riskfaktorer på flera olika nivåer runt en ung person ökar risken för våldsutövning i parrelationer. Brottsförebyggande rådet har identifierat att antal områden där samhällets insatser och åtgärder kan stärkas för att förbättra arbetet mot våld i ungas parrelationer.⁷³

⁷¹ [Våld i Ungas parrelationer](#), Brå, 2021:15

⁷² Det handlar om en ständigt närvarande socialt baserad stress som beror på att man ständigt möter samhällets dominerande negativa värderingar kopplade till ens sexuella läggning, identitet eller uttryck, samt diskriminering och utsatthet kopplad till detta

⁷³ [Våld i ungas parrelationer](#), Brå, 2021:15

Dödligt våld

Under 2023 var det totalt 121 fall av dödligt våld i Sverige. Majoriteten av de som dödats var män, men det var fler kvinnliga dödsoffer jämfört med 2022. Under 2023 dödades tio kvinnor i Sverige av förövare som de haft en pågående eller avslutad parrelation med, det var samma nivå som 2022. Minst 12 kvinnor misstänks ha blivit dödade av partner under de första månaderna av 2024 (NCK). Även antalet minderåriga som fallit offer för dödligt våld var fler 2023 än 2022. I samtliga 10 fall av dödligt våld i parrelation var offret en kvinna. Skjutvapen var den vanligaste våldsmetoden för samtliga fall 2023 och användes i 53 fall av dödligt våld, det var 10 fall färre än 2022. Därefter var kniv eller annat stickande/skärande föremål näst vanligast och användes i 41 fall 2023, vilket var 6 fall fler än 2022.⁷⁴ Statistiken är på nationell nivå men kan ge en indikation på hur trender och mönster kan se ut i det lokala perspektivet.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld handlar om att upprätthålla gemensamma normer och värderingar som råder i den egna familjen/släkten eller ett större kollektiv. Det kan också handla om att återupprätta familjens anseende om det skadats. Föreställningen om att familjers heder beror på kvinnors och flickors sexuella beteende hör samman med förekomsten av barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning. Att leva i en hederskontext innebär att det finns förväntningar och krav på att familjens, släktens eller kollektivets intressen sätts framför de egna.⁷⁵ På nationell nivå har det under senare år skett en rad olika lagstiftningsåtgärder som rör äktenskapstvång, vilseledande till äktenskapsresa samt försök och förberedelse till äktenskapstvång. Även stämpling till äktenskapstvång är numera kriminaliserat. Hedersrelaterad brottslighet har samband med kriminella nätverk och specifikt nätverk influerade av våldsbejakande islamistisk extremism.⁷⁶ De kollektivistiska inslagen har också beröringspunkter med familje- och släktbaserade nätverk, vilket beskrivs mer i avsnittet om kriminella nätverk.

Omfattning i Göteborg

På en strukturell nivå hänger hedersnormer oftast ihop med socioekonomiska livsvillkor i segregerade områden och med starkt patriarkala och konservativa värderingar. I lägesbilden för stadsområde Nordost framgår att det finns flest anmälningar om våld i nära relationer i jämförelse med övriga stadsområden, vilket talar för att även förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck torde vara större i Nordost. Under 2022 var 200 individer aktualiserade inom socialtjänsten utifrån hedersrelaterat våld, av dessa var 67 procent flickor/kvinnor och 33 procent pojkar/män. De flesta var mellan 0–20 år.⁷⁷ Siffrorna är dock osäkra då stor andel av individerna kan ha skyddade personuppgifter vilket påverkar registreringsgraden. Generellt är mörkertalet stort gällande förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck.

I en enkätundersökning från 2023 bland elever i årskurs nio i Göteborg konstateras andelen ungdomar som lever med oskuldsnormer och/eller våldsnormer ha fördubblats sedan den förra undersökningen 2018. Flickor är över lag mer utsatta för våld inom familjen än pojkar. Urvalet av deltagande skolor kan vara en delförklaring till den stora ökningen sedan 2018 och resultaten kan inte vara generaliserbara för hela staden. Oskuldsnormer och/eller våldsnormer ökar påtagligt risken för att utsättas för fysiskt, psykiskt, sexuellt, ekonomiskt eller materiellt våld. Risken gäller både flickor och pojkar. Beträffande ungdomarnas möjlighet att själva välja sin framtida partner uppger de flesta flickor

⁷⁴ [Konstaterade fall av dödligt våld](#), Brå, 2023

⁷⁵ [Vad är hedersrelaterat våld och förtryck?](#), NCH Länsstyrelsen Östergötland

⁷⁶ [Hederskultur, våldsbejakande islamistisk extremism och gängkriminalitet](#), stadsledningskontoret, Göteborgs Stad, 2021

⁷⁷ [Socialtjänstrapport 2023](#), individ- och familjeomsorgen i Göteborgs Stad, 2023

och pojkar utan oskuldsnormer att de själva får bestämma medan bara 50 procent av pojkarna och 40 procent av flickorna med oskuldsnormer uppger att de bestämmer själva.⁷⁸

Under 2023 hade regionalt stödcentrum, Göteborgs Stad, en ökning av antalet ärenden med 52 procent och antalet kontakter⁷⁹ med 85 procent jämfört med år 2022. Det vanligaste är att första kontakten tas av socialtjänsten (37 procent), därefter förskola/skola (20 procent) och efter det utsatta och anhöriga till utsatta (19 procent). Inflödet av ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck var som störst i januari (16 procent) och september månad (17 procent). I de flesta fall tas kontakt när individen befinner sig i en akut fas av våldsutsatthet och det är främst flickor/unga kvinnor som söker skydd och stöd. Ökningen av antalet ärenden till regionalt stödcentrum indikerar dock inte hur många utsatta det finns i Göteborg. En möjlig förklaring kan vara att fler känner till och använder sig av verksamheten under 2023.⁸⁰

Hbtqi-personer är en särskilt sårbar grupp utifrån problemet hedersrelaterat våld och förtryck, då ett normbrytande beteende utifrån könsidentitet och sexualitet är förenat med ett tabu i familjer och sammanhang med starka hedersnormer. För att rädda familjens eller gruppens heder kan unga hbtqi-personer utsättas för så kallade ”omvändelseförsök” och/eller tvångs gifte – ofta förenat med hot och våld. Det är dock inte möjligt att uppskatta hur många unga som är utsatta för omvändelseförsök även om Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har konstaterat att det förekommer ”i en inte obetydlig utsträckning i Sverige”⁸¹.

Bortförda barn

Förekomst av hedersförtryck i familjen och utsatthet för fysiskt våld är riskfaktorer för bortförande av barn. Det fysiska våldet är ofta systematiskt och har skett under hela barnets uppväxt. Barn som förs bort är en heterogen grupp men i de flesta fall har det funnits tidigare kännedom om barnets utsatthet hos en eller flera myndigheter. Den vanligaste utlösande faktorn till ett bortförande är ett myndighetsbeslut eller ett nära förestående myndighetsbeslut.⁸² Flera yrkesverksamma uppger att förståelsen för att ett ärende är hedersrelaterat kan ha kommit först när barnet eller den unga vuxna redan har förts bort. Det saknas statistik och uppföljning över bortförda/saknade elever på skolnivå.

Sedan några år tillbaka kartlägger Göteborgs Stad (socialförvaltning Centrum) antalet bortförda barn utifrån en misstänkt eller konstaterad hedersrelaterad problematik. Kartläggningen visar att förvaltningarna har kännedom om totalt 23 barn och unga (11 olika familjer) som någon gång under perioden 2022-10-01 till 2023-09-30 har förts ut ur landet.⁸³

År	Antal bortförda barn
2020	9
2021	11
2022	10
2023	23

Källa: Kartläggning saknade barn utifrån hedersproblematik 2020–2023, socialförvaltning Centrum (Socialtjänstrappport samt TU, dnr N164-1613/23)

⁷⁸ [Utvärdering av Göteborgs Stads plan för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck 2020–2023 samt redovisning av omhändertagande av åtgärder mot parallell rättsskipning](#), stadsledningskontoret, Göteborgs Stad SLK-2022-00599, SLK 2022-01384

⁷⁹ Personliga möten, längre mejl, telefonsamtal inom ett ärende

⁸⁰ Årsrapport 2023, Regionalt stödcentrum heder, Göteborgs Stad

⁸¹ [Fördjupad lägesbild om hbtqi-personers livsvillkor i Göteborg 2021 – en kompletterande rapport baserad på otrygghet och diskriminering](#), stadsledningskontoret, Göteborgs Stad 2023

⁸² [Bortförda barn och unga](#), Jämställdhetsmyndigheten 2022:25

⁸³ [Kartläggning av barn bortförda av hedersskäl](#), socialförvaltningen Centrum, Göteborgs Stad, 2023

En förklaring till det ökade antalet mellan 2020 och 2023 tros vara det långsiktiga arbetet med informations- och utbildningsinsatser till yrkesverksamma. Fler barn uppmärksammas när de utan känd anledning uteblir från skolan. Det ökade antalet kartlagda bortförda barn kan också bero på att fler familjer lämnar Sverige med sina barn, även om det inte alltid är relaterat till hedersproblematik. Det kan även finnas andra orsaker till bortförande, såsom vårdnadstvister eller våld och hot som inte nödvändigtvis är kopplade till hedersproblematik. Det är också värt att notera att utredningar har inletts för samtliga barn som misstänkts vara försvunna utifrån hedersproblematik. Ingen polisanmälan har gjorts under 2023. Endast ett fall kopplas direkt till bortgifte, och inga fall av misstänkt könsstympning har rapporterats.

När det gäller försvunna elever som kan vara utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, framkommer en splittrad bild av problemets omfattning. En grundskola i staden har systematiskt kartlagt försvunna elever under de senaste två läsåren. På denna skola har kartläggningen visat att över 20 elever per läsår försvinner i samband med höstterminens start och inte återvänder. I flera fall misstänker skolan att det rör sig om hedersrelaterat våld eller förtryck, såsom risk för könsstympning eller uppföstringsresor⁸⁴. Detta kan ställas i jämförelse med ovanstående kartläggning inom socialförvaltning Centrum som för år 2023 visar 23 misstänka fall av bortföranden utifrån hedersrelaterad problematik på en hela-staden-nivå. Mörkertalet kan antas vara stort.

Sexuell exploatering, prostitution och människohandel

Sexuell exploatering, prostitution och människohandel är komplexa problem och är på olika sätt påverkade av händelser i omvärlden och i det svenska samhället.

Sexuell exploatering

Sexuell exploatering är inte en egen brottsrubricering utan kan innefatta flera olika typer av brott såsom sexuella övergrepp, utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, människohandel med barn för sexuella ändamål, dokumenterade sexuella övergrepp av barn (barnpornografibrott). En majoritet av förövarna är män, men kvinnor förekommer också och då främst när det gäller pojkar som utsätts. Brotten anmäls sällan och omfattningen är svår att bedöma. En undersökning från 2021 visar att fyra procent, motsvarande 22 000 barn och unga på nationell nivå, uppger att de blivit utsatta för sexuell exploatering. En klar majoritet av de som haft erfarenheter av att blivit köpta för sexuella ändamål är flickor (16 000 flickor och 5 900 pojkar).⁸⁵ Allmänna Barnhusets senaste undersökning menar dock att antalet är högre samt att antalet varit på ungefär samma nivå mellan 2014 och 2021. Studien pekar tydligt på att det våld som just flickor/unga tjejer utsätts för är på grund av kön.

Många av de unga som utsatts för sexuell exploatering har utsatts på nätet. En stor andel har sedan också utsatts utanför nätet. Sexuell exploatering har många gånger föregåtts av så kallad grooming⁸⁶. Socialjouren, Göteborgs Stad, möter problematiken hos yngre tjejer som fått kontakt med äldre män på nätet eller då de möter tjejer som varit utsatta under tiden på till exempel HVB-hem. Det kan röra sig om brott på nätet med sexuellt motiv, med eller utan ekonomisk ersättning. Det kan också ha föregåtts av ”sugardating”. Detta sker varje månad och problematiken gäller då yngre flickor, ofta i åldrarna 13 år och uppåt. Socialjouren möter också problematiken vid tillslag, som görs mot prostitution genom samverkan med regionkoordinator, cirka en gång per halvår.⁸⁷

⁸⁴ [Granskning av arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck](#), stadsrevisionen, Göteborgs Stad, 2023

⁸⁵ [Sifo-undersökning, Child10](#), 2022

⁸⁶ [Redovisning av uppdrag att ta fram förslag på åtgärder för att motverka och förebygga prostitution, människohandel och sexuell exploatering](#), stadsledningskontoret, Göteborgs Stad, SLK-2022-00921

⁸⁷ Kartläggning otrygghet och brott i Stratsys, stadsledningskontoret, hösten 2023

Mikamottagningen, Göteborgs Stad, ser en stor ökning av klienter, framför allt barn och unga, som säljer och lägger upp bilder och filmer med sexuellt innehåll på forum som till exempel Onlyfans och sugardatingsajter. De ser även att skyddet för klienter placerade på boenden behöver stärkas utifrån att de utsätts för sexuell exploatering, framför allt på BMSS, HVB-hem för unga och boenden för personer med missbruksproblem. Därtill möter de ett ökat antal klienter som befinner sig i en hederskontext parallellt med sexuell exploatering, vilket gör dem särskilt sårbara. Hbtqi-personer eller personer med funktionsnedsättning har också en förhöjd risk att utsättas. Ytterligare särskilda riskfaktorer är bristande stöd från vuxna av olika orsaker, utanförskap och ekonomisk utsatthet.⁸⁸

Prostitution eller sex mot ersättning

Ofta används begreppet sex mot ersättning för att vidga perspektivet med prostitution. Ersättning kan utöver pengar vara till exempel presenter, alkohol, droger eller någonstans att bo. Prostitution liksom människohandel för sexuella ändamål ses i Sverige som en del av mäns våld mot kvinnor. Det är straffbart att köpa sex men inte att sälja sex. Mot bakgrund av en samhällsutveckling med friare rörlighet, digitalisering och globalisering har sexköpsbrottsligheten troligen ökat – framför allt den del av brottsligheten som kan knytas till organiserad prostitutionsverksamhet med utländska säljare. Andelen utländska medborgare bland säljarna är större än andelen svenska medborgare men säljarnas nationella bakgrund skiljer sig åt mellan olika arenor.⁸⁹

En tredjedel av de kvinnor som sålt sex har utsatts för våld i en parrelation vilket kan jämföras med drygt en tiondel bland kvinnor som inte sålt sex. Även bland män som har sålt sex är det vanligare att det också förekommer våld i en parrelation. Personer som lever i en hederskontext och samtidigt utsätts för prostitution och människohandel är multipelt exploaterade och särskilt sårbara i förhållande till såväl förövare som till samhällets insatser. Extra utsatta grupper är också hbtqi-personer, personer med funktionsnedsättning, personer med missbruks- och beroendeproblematik och vissa migranter. En grupp som utmärker sig när det gäller erfarenheter av sex mot ersättning är unga transpersoner och hbtqi-personer med migrationsbakgrund. Det finns EU-medborgare som vistats i Sverige, däribland Göteborg, under kort tid för att tjäna pengar och bland dessa offer för människohandel för sexuella ändamål, vilket har ökat i antal.⁹⁰

Från gatuförsäljning till mer osynliga arenor

Webbplatser som öppet marknadsför sexuella tjänster är en central arena för sexköpsbrott, vilket har ökat över tid. Även andra webbplatser och sociala forum på internet används för kontakt och förmedling av sexuella tjänster, till exempel lokala köp- och säljsajter, sociala medieplattformar, dejtingsajter samt så kallade sugardejtingsidor.

Det finns personer som säljer sex tillfälligt och sporadiskt, de som kombinerar det med andra sysselsättningar och de som ser det som sin huvudförsörjning. Tidigare uppmärksammades framför allt problemen i form av gatuprostitution i storstäderna men situationen har successivt förändrats. Det har betydelse för hur utsattheten kan uppmärksammas, då både män, kvinnor och transpersoner, som säljer sex nu gör det på arenor som är mindre synliga. Det är endast ett fåtal, som högst tio, kvinnor som säljer sexuella tjänster på offentliga platser i Göteborg. Samtliga är migranter, från främst Östeuropa och Nigeria och har ofta familj i hemlandet att försörja. I takt med att gatuprostitutionen minskat har andrahandslägenheter, hotell och vandrarhem blivit de vanligaste arenorna för sexköp, med anledning av lättillgänglighet och anonymitet.

⁸⁸ Kartläggning otrygghet och brott i Stratsys, stadsledningskontoret, hösten 2023

⁸⁹ [Köp av sexuella tjänster, en uppföljning av lagens tillämpning](#), Brå, 2022:3

⁹⁰ [Redovisning av uppdrag att ta fram förslag på åtgärder för att motverka och förebygga prostitution, människohandel och sexuell exploatering](#), stadsledningskontoret, Göteborgs Stad, SLK-2022-00921

Sexköpare är framför allt män och återfinns i alla samhällsgrupper. Ungefär 10 procent av männen har uppgett att de någon gång hade gett ersättning för sexuella tjänster. Motsvarande siffra för kvinnor var 0,5 procent. 80 procent av de som har betalat för sexuella tjänster har gjort det utomlands.⁹¹ Köparnas genomsnittliga ålder är 37 år och många bor i storstadsregionerna. Under senare år har polisen och rättsväsendet sett en ökning av yngre män som köper sex. Porrkonsumtionen ses som en anledning till sexköpet.⁹²

Omfattning i Göteborg

I Göteborg anmäldes 130 brott under 2023 jämfört med 183 sexköpsbrott under 2022. Antalet brott beror till stor del på vilka resurser polisen har på området. Prostitution har uppmärksammats i anslutning till resecentrum samt misstänkt sexuell exploatering bland unga flickor i anslutning till gängmiljö. Det uppmärksammas också misstänkt köp av sexuella tjänster i offentlig miljö, kring boenden och kyrkor i delar av Göteborg. Det framkommer också att personer i kontakt med socialtjänsten berättar att de har sovit hos män i utbyte mot sex för att undgå nöd och hemlöshet. Några säljer också sex som en del av ett självskadebeteende. Det finns också indikation på att vissa klienter vid ankomst till Sverige tvingats att sälja sex.

Socialjouren möter problematiken i samband med tillslag som görs mot prostitution omkring två gånger per år. Tillslagen sker i samarbete med bland annat regionkoordinatorerna. I verksamheter inom förvaltningen för funktionsstöd förekommer att brukare säljer sexuella tjänster i sina bostäder men det är ofta oklart om brukaren förstår innebörden av sin handling. Framtiden AB uppmärksammar ”spring till lägenheter” vilket kan vara ett tecken på att det sker försäljning av sexuella tjänster. Under 2022 upptäcktes ett fall av misstänkt prostitution i en av koncernens lokaler. Hamnen har sett att det historiskt sett bjudits ner flickor till fartygen men det har upphört med anledning av ökad uppmärksamhet och kontroller.⁹³

Polisregion Väst har haft fokus mot sexköp inom thaimassagebranschen och bedrivit myndighetsgemensamma inspektioner. Polisen bedömer att prostitution förekommer på runt 80 procent av landets närmare 2000 thaimassagesalonger. Enligt Polisen i region Väst är majoriteten av de 470 salonger som undersökts i regionen bordeller med inslag av massage. Kvinnorna har thailändsk bakgrund och vistas lagligt i Sverige men lever ofta utanför majoritetssamhället. Bordellerna drivs i regel av kvinnor även om det oftast är en man som står på lokalhyresavtalet.⁹⁴

Människohandel

Människohandel är ett mångfacetterat brott och utgör en del av organiserad brottslighet. Människohandel för sexuella ändamål är den vanligaste formen men under senare år har det skett en ökning av antalet misstänkta fall av människohandel för andra ändamål exempelvis tvångsarbete, tiggeri och brottslig verksamhet. Under 2018 var tiggeri den vanligaste formen av människohandel i Sverige, mätt i antalet anmälda brott, men sedan dess har förekomsten minskat. Risken för människohandel är större inom vissa branscher, till exempel inom bygg, jordbruk och djurhållning, restaurang, skönhetsvård, städ, transport med mera. Enligt polisen har identifierade personer för människohandel från Ukraina ökat de senaste åren. Det beror delvis på Rysslands invasion men också en ökad beredskap för att uppmärksamma utsatta ukrainare. Efterfrågan på ukrainska medborgare har

⁹¹ [Prostitution](#), NSPM, Jämställdhetsmyndigheten

⁹² [Köp av sexuella tjänster, en uppföljning av lagens tillämpning](#), Brå, 2022:3

⁹³ Kartläggning otrygghet och brott i Stratsys, stadsledningskontoret, hösten 2023

⁹⁴ [Redovisning av uppdrag att ta fram förslag på åtgärder för att motverka och förebygga prostitution, människohandel och sexuell exploatering](#), stadsledningskontoret, Göteborgs Stad, SLK-2022-00921

utöver sexuell exploatering rört arbetskraftsexploatering, främst ukrainska män i byggbranschen och kvinnor i städbranschen.

Främst flickor och kvinnor utsätts för människohandel för sexuella ändamål. Barn som utnyttjas i människohandel befinner sig ofta i någon form av beroendeställning till förövaren. Det kan också vara situationer där en person som vistas i Sverige, liksom Göteborg, utan uppehållsrätt är utsatt för människohandel. Risken finns att utsattheten osynliggörs och att personen endast ses som ”illegal” och bedöms som en säkerhetsrisk.

Kvinnor som rekryteras till Sverige för prostitutionsändamål är oftast mellan 20 och 40 år och kommer i första hand från Rumänien och Nigeria, men också från andra länder. Under de senaste fem åren har antalet identifierade individer utsatta för människohandel eller människoexploatering i Sverige varierat mellan cirka 300 och 500, enligt Jämställdhetsmyndighetens regionkoordinatorer. Mest vanligt för sexuella ändamål samt arbetskraftsexploatering. Några enskilda fall av exploateringsformerna kriminalitet och tiggeri. År 2022 var det 375 personer varav minst 54 personer var minderåriga (totalt 45 personer gick inte att fastställa ålder).⁹⁵ Regionkoordinatorerna märker av att färre ärenden kommer in, troligen som en effekt av polisens minskade fokus på problemen. Att utsatta personer uppmärksammas är till stor del beroende av att de uppmärksammas av bland annat polisen.

Utsatta personer identifierar sällan sig själva som offer för människohandel och söker sällan själva hjälp hos myndigheter. De flesta har ett bristande förtroende för myndigheter och vill inte delta i rättsprocessen. Det tyder på att mörkertalet är stort och problematikens omfattning är svår att fastställa. Med högre kunskap om problemen och målgruppen ökar möjligheten att identifiera brottsutsatta, till exempel av personal inom socialtjänst, sjukvård, polis, frivilligorganisationer med flera. Uppträffen är också beroende av tips från allmänheten.

Händelser i omvärlden, det ekonomiska- och säkerhetsläget i Sverige är påverkansfaktorer. Krig och flyktingströmmar samt rättighetsbegränsningar för etniska grupper, kvinnor och hbtqi-personer i andra länder påverkar vilka som utsätts för människohandel och exploatering i Sverige. Efterfrågan på sexuella tjänster eller billiga varor och tjänster är drivande för människohandel och människoexploatering, vilket kan medföra att fler företag lockas till lösningar som inkluderar exploatering av arbetskraft. Det är en lukrativ verksamhet för kriminella och innebär höga inkomster för organiserad brottslighet, med förhållandevis låg risk för rättsliga påföljder.

En del av gängmiljön och organiserad brottslighet

Människohandel och exploatering är en del av den systemhotande och grova organiserade brottsligheten. I ett flertal av de fall av människohandel för sexuella ändamål som polisen granskade under 2020, fanns det misstankar om att exploateringen organiserades av kriminella nätverk baserade i kvinnornas hemländer. Tillvägagångssätten för rekrytering in i kriminella miljöer har många gånger likheter med hur barn groomas in i sexuell exploatering. Av polismyndighetens lägesrapport om människohandel för 2022⁹⁶ framgår att flera polisregioner rapporterar om fall där barn utnyttjas av gängkriminella för att begå narkotika- och vapenbrott, stölder och rån.

Regionkoordinatorerna vittnar om att det förekommer att gängkriminella individer säljer kvinnor och unga tjejer för sexuella tjänster till varandra, som betalningsmedel eller som återbetalning av en skuld. Även stadens verksamheter och polisen uppmärksammar att gängkriminella är stora konsumenter av sexköp och flera de har uppmärksammat kopplingar mellan sex mot ersättning och organiserad brottslighet. Det innebär en särskild hotbild för den som utsätts men också för personal som möter den

⁹⁵ Människohandel för sexuella och andra ändamål, lägesrapport 24, Polisens rapport för 2022

utsatte. Västra Götalandsregionen erfar att tjejer i gängmiljö utsätts för övergrepp (gruppvåldtäkt) av gängkriminella personer och att de skickas till anstalter för att utnyttjas för sexuella tjänster till intagna gängmedlemmar. Omfattningen är okänd och utifrån vålds- och skrämselkapitalet finns en rädsla för att söka hjälp. Ungdomsmottagningarna möter exempelvis tjejer i gängmiljö som inte vågar ange vilka de haft sex med vid smittspårning för könssjukdomar, på grund av rädsla för repressalier.

Yrkesverksamma i Nordost ser en tydlig koppling mellan våld i nära relationer, prostitution och människohandel (sexuella ändamål), heder och kriminella nätverk. Sexuell exploatering och sex mot ersättning kan utgöra en del av våldsutövandet i en nära relation. Det kan till exempel handla om en pojkvän som tvingar någon att ställa upp på sexuella handlingar mot betalning eller säljer personen till andra. Det kan även handla om att sprida sexuellt övergreppsmaterial av personen på nätet. Många offer för prostitution och människohandel för sexuella ändamål befinner sig i riskfyllda situationer där de till exempel kan stå under hot från enskilda förövare och kriminella nätverk. Den överlappande problematiken kan bidra till en komplex hotbild och försvåra för de utsatta att nås av stöd och hjälp.

Sammanhållen våldsförståelse

Olika former av våld tar sig olika uttryck men riskfaktorer och syftet med våldet kan ofta vara detsamma, såsom att etablera och utöva makt och kontroll genom att skada och skrämma. Det blir därför betydelsefullt med en sammanhållen våldsförståelse, att se hur flera olika perspektiv och kunskapstraditioner länkas samman, för att möjliggöra en samordning av det våldsförebyggande arbetet.⁹⁷

Mönster av vilka som främst blir våldsutsatta samt är förövare kan konstateras. Generellt inom alla våldsformer är att majoriteten som utsätts är kvinnor och de som utöver våldet är män. Undantaget är våld i offentlig miljö där det även är män som främst är utsatta. Utifrån genusteoretiska perspektiv på våld kan det förstås som ett uttryck för ojämlika maktrelationer mellan män och kvinnor. Normativa föreställningar om kön, maskulinitet och våld möjliggör och skapar legitimitet för mäns och pojkars våld, särskilt normer som innebär en acceptans för våld mot kvinnor/flickor.

Det är dock angeläget att också se till hur våldsformer skiljer sig åt samt vara medvetenhet om stereotypa föreställningar gällande våldsutsatta och våldsutövare, för att kunna anpassa metoder att identifiera och förebygga. Exempelvis att uppmärksamma de särskilda sammanhang där till hedersrelaterat våld yttrar sig eller vissa digitala sidor och riskplatser för sexuell exploatering. Vissa grupper har, som nämnts, också en särskild sårbarhet samt att utsattheten för våld kan få mer omfattande konsekvenser.

⁹⁷ [Metodstöd för kartläggning av tre våldstyper](#), Brå och Jämställdhetsmyndigheten, 2022

Våldsbejakande extremism och antidemokratiska företeelser

Sammanfattning

- Allt fler individer exponeras för extrema, radikala och våldsbejakande budskap på digitala plattformar.
- Radikalisering sker alltmer online.
- Unga personer är särskilt utsatta, ofta målgrupp för radikaliseringsförsök.
- Ensamagerande personer beskrivs som ett ökande hot eftersom dessa personer är svåra att upptäcka.
- Omvärldskonflikter påverkar den lokala lägesbilden, nya konflikter aktiverar nya grupper och individer.
- Lokal förekomst: ett nätverk lokalt kopplat till den våldsbejakande islamistiska miljön, ett inom den våldsbejakande högerextrema miljön.
- Missvisande information och desinformation spär på polarisering och ökar hot/hat mot vissa grupper (till exempel judar, muslimer, hbtqi-personer).
- Våldsbejakande extremistiska aktörer utnyttjar legala medel och infrastruktur (skolor, föreningar etcetera) för att sprida budskap.
- Överlappning mellan aktörer inom organiserad brottslighet och våldsbejakande

Våldsbejakande extremism och radikaliserung är fenomen som hotar demokratin och möjligheten att utöva de demokratiska rättigheterna eftersom de extremistiska grupperna rättfärdigar ideologiskt motiverad brottslighet. Våldsbejakande extremistiska aktörer och ideologier rättfärdigar kränkningar och våld, eller andra former av brott för att nå sina politiska mål. Det kan också handla om psykologiska våldshandlingar som olaga hot eller otillåten påverkan. Det är inte förbjudet att ha våldsbejakande extremistiska åsikter. Däremot är det inte tillåtet att ta till våld eller andra brottsliga handlingar för att agera med ideologin som utgångspunkt. Våldsbejakande extremistmiljöer kan både vara fysiska och virtuella.

I Sverige har Säkerhetspolisen pekat ut tre våldsbejakande extremistmiljöer: (1) *den våldsbejakande islamistiska miljön*, (2) *den våldsbejakande högerextrema miljön* och (3) *den våldsbejakande vänsterextrema miljön*. Nedan beskrivs sammanställd information av rapporter och lägesbilder som bland andra Säkerhetspolisen (SÄPO), Center mot våldsbejakande extremism (CVE) samt den militära underrättelse- och säkerhetstjänsten (Must) tagit fram.

Läget i omvärlden och terrorhot påverkar Sverige

Terrorhotet mot Sverige kan beskrivas som alltmer komplext och brett med olika aktörer som har avsikt att agera i och mot Sverige. Inom varje extremistmiljö finns individer, grupper, nätverk och organisationer med olika motiv och bevekelsegrunder för sina åsikter och sitt agerande.

Ensamagerande personer beskrivs som ett ökande hot eftersom dessa personer är svåra att upptäcka och stoppa. Läget är föränderligt och påverkas i hög grad av händelser, konflikter och utvecklingen i omvärlden. Händelseutvecklingen i Sverige och omvärlden påverkar både våldsbejakande extremism och främmande makts säkerhetshotande verksamhet.⁹⁸

⁹⁸ Säkerhetspolisen (SÄPO) och Nationellt center för terrorhotbedömning (NCT)

Samtidigt som internationella våldsbejakande islamistiska organisationer stärkt sin avsikt att begå terrorattentat i Sverige har ett bredare hot mot demokratin utkristalliserats de senaste åren. Etablerade våldsbejakande islamistiska aktörer i Sverige tenderar att röra sig från våldsbejakande till författningshotande⁹⁹ aktiviteter. Detta exempelvis genom att närma sig demokratiska plattformar för att bedriva långsiktig påverkan med legala medel och att använda exempelvis politiska partier, skolverksamhet, civilsamhälle, föreningsliv och trossamfund som utgångspunkt för radikala, men inte explicit, våldsbejakande budskap.

I augusti 2023 höjdes terrorhotnivån till nivå 4, den näst högsta nivån. Beslutet grundades i ett försämrat säkerhetsläge till följd av kriget i Ukraina, skändningar av religiösa skrifter och beskrivningar av Sverige som ett islamfientligt land i kombination med de starka reaktioner som följt. Beslutet byggde inte på enskilda händelser utan på en långsiktig, strategisk bedömning av hoten mot Sverige på sikt. Bilden som utmålas av Sverige som ett islamfientligt land har starkt bidragit till det ökade terrorhotet från våldsbejakande islamism. Hotet kommer från både ensamagerande och grupper som kan styras från aktörer utomlands. Samtidigt finns också en fortsatt hotbild från våldsbejakande högerextremism och även från individer som agerar utifrån blandad, i ”hopplöskad ideologi”¹⁰⁰ bland annat anti-statlig.

Hotnivån mot Sverige är fortsatt hög och kommer sannolikt att bestå under en längre tid. Den snabba händelseutvecklingen är svår att förutse men får ofta direkta konsekvenser på hoten mot Sverige. Såväl våldsbejakande extremister som främmande makt kan försöka utnyttja och påverka händelseutvecklingen.

Desinformation och digitala plattformar ökar extremistiska idéer

Under 2023 har både våldsbejakande högerextremister och våldsbejakande islamister fortsatt att sprida desinformation, bland annat genom så kallad ”hybridisering” där den egna propagandan vävs ihop med olika typer av extremism som är emot etablissemangen, till exempel i form av konspirationsteorier och anti-statliga narrativ. Det gemensamma anslaget är en misstro mot ett uppfattat västerländskt politiskt, ekonomiskt och kulturellt etablissemang som genom en uppfattad kontroll av statliga institutioner, storföretag och traditionella mediekkanaler anses begränsa medborgares frihet.

Digitala plattformar har i grunden förändrat, effektiviserat och underlättat våldsbejakande extremisters möjlighet att bedriva sin verksamhet. Användare på sociala plattformar tenderar idag att föredra att konsumera material i videoformat snarare än bild och text. Tillsammans med en begränsad moderering innebär detta att våldsbejakande material som tidigare förekom framför allt på stängda och nischade forum nu återfinns i rörligt format på sociala plattformar där det är möjligt att anpassa budskap för att undvika att innehållet tas bort.

Unga individer som initialt saknar en ideologisk drivkraft för att konsumera extremistiskt material kan i stället lockas av dess estetik och utformning, exempelvis propaganda som påminner om våldsamma datorspel. Många unga spelar datorspel och majoriteten av innehållet kan inte kopplas till våldsbejakande extremism men miljön kan vara attraktiv ur ett radikaliserings- och rekryteringsperspektiv. Olika former av onlinespel har under året använts av islamistiska terrororganisationer för att sprida interaktiv propaganda som tydligt riktats mot barn. Våldsbejakande högerextremistiska individer och organisationer har utnyttjat spelmiljön för att sprida sitt budskap

⁹⁹ Författningshotande aktiviteter är t.ex. hot, våld, tvång eller korruption med syfte att påverka det demokratiska statsskickets funktioner. Det kan handla om påverkan på politiskt beslutsfattande, verkställandet av politiska beslut eller påverkan på den fria samhällsdebatten.

¹⁰⁰ [Beslut om fortsatt hög terrorhotnivå](#) – Säkerhetspolisen 2024-01-07

bland barn och unga, med få filter och kontroller, ofta under täckmantel av humor och ironi. Kvinnor och minoriteter är ofta ideologiska måltavlor i dessa sammanhang.¹⁰¹ Fler individer exponeras idag för extrema, radikala och våldsbejakande budskap på digitala plattformar, vilket riskerar att öka våldsbejakande extremistiska aktörers möjligheter att radikalisera och rekrytera. Särskilt unga personer är utsatta för den typen av rekryteringsförsök. Eftersom den våldsbejakande högerextrema miljön liksom den våldsbejakande islamistiska miljön utgår från en tydlig ideologisk uppdelning i vad kvinnor respektive män förväntas göra utifrån normen om en heterosexuell familjebildning kan det antas att hbtqi-personer också är utsatta för ett hat och/eller avståndstagande från dessa grupper.¹⁰²

Omfattning i Göteborg

Polisens definition gällande särskilt utsatta områden innehåller ett antal parametrar som är direkt kopplade till förekomsten av våldsbejakande extremism och radikalisering, såsom systematiska kränkningar av religionsfriheten, starkt fundamentalistiskt inflytande som begränsar människors fri- och rättigheter eller att personer reser i väg för att delta i strid i konfliktområden. På senare tid har flera myndigheter och experter pekat på att gränsen mellan våldsbejakande extremism och andra miljöer med högt våldskapital blivit alltmer flytande. Det är inte ovanligt med individer som rör sig mellan exempelvis organiserad brottslighet och kriminella gäng och den mer ideologiskt drivna våldsbejakande extremistiska miljön. Denna utveckling innebär att det är en större utmaning att få en helhetsbild av läget på lokal nivå.

I polisens rapport över den organiserade brottsligheten i region Väst¹⁰³ framgår att det finns två våldsbejakande extremismnätverk inom region Väst, ett inom den våldsbejakande högerextrema miljön och ett inom den våldsbejakande islamistiska miljön. Utvecklingen inom de båda miljöerna skiljer sig åt. Vad gäller den högerextremistiska miljön har den politiska skalan under de senaste åren förflyttats till höger i Sverige. Åsikter och förslag som tidigare framfördes av nätverk inom den våldsbejakande högerextrema miljön, och ansågs vara radikala, har idag fått fotfäste i den allmänna politiska debatten. Denna utveckling har bidragit till att nätverk inom den högerextremistiska miljön har förlorat delar av sitt ideologiska kapital och försvagats. Ideologin i stort bedöms dock ha en bredare grund än någonsin, då internet och dess förutsättning för digitala samlingsplatser, har möjliggjort för fler personer att ta del av- och rekryteras in i ideologin. Angående den våldsbejakande islamistiska miljön konstateras att nätverket genom ett effektivt myndighetssamarbete mellan Polismyndigheten och Säkerhetspolisen i form av Redex (Reducera extremism) kraftigt försvagats i region Väst. Nätverken har både blivit av med sitt ledarskap och sina plattformar. Nätverken har historiskt bidragit till parallella samhällsstrukturer genom att starta egna skolor och förskolor samt ägnat sig åt terrorfinansiering i utlandet.

Resursteam för våldsbejakande extremism och radikalisering ska genom konsultation, kunskapshöjande åtgärder samt myndighetssamverkan ge stöd till stadens socialförvaltningar i arbetet med handläggning och insatser för individer och deras anhöriga/familjer. Under 2023 har det inkommit 12 nya ärenden som lett till konsultation utöver de redan pågående. Ärendena är av olika karaktär och det är inledningsvis inte alltid tydligt om det finns kopplingar till våldsbejakande extremism och radikalisering, men utgångspunkten är att det föreligger en oro. Nio av ärendena gäller oro kring elever som uttryckt tankar om att skada sig själv och/eller andra, ett är relaterat till oro kring delaktighet i problematisk fotbollssupportermiljön, samt ett ärende gällande individ i

¹⁰¹ [Nyhetsbrev från Center mot våldsbejakande extremism](#), 2023-12-19

¹⁰² [Fördjupad lägesbild om hbtqi-personers livsvillkor i Göteborg 2021 – en kompletterande rapport baserad på trygghet och diskriminering](#), Stadsledningskontoret, Göteborgs Stad 2023

¹⁰³ Kriminella nätverk inom den organiserade brottsligheten i polisregion Väst, Polismyndigheten Region Väst, 2023-05-15

hederskontext/radikaliserat sammanhang. Det sista ärendet gäller oro kring koppling till den högerextrema miljön.

I Göteborg som helhet har antisemitiskt klotter ökat under 2023. Det handlar om uppmaningar till våld mot judar och hyllningar av Hamas terrorattack i oktober 2023 och har uppmärksammats på vissa platser. Centrum¹⁰⁴ beskriver att platser med hög koncentration av människor, kulturevenemang, skolor och där det sker manifestationer och demonstrationer bedöms kunna vara riskplatser för hot, våldsdåd och terrorattentat. Polisen har vid några tillfällen fått till sig att enskilda elever med psykisk ohälsa uttalat hot om att göra andra människor illa. Enligt polisen har det historiskt sett funnits både höger- och vänsterextrema grupperingar med våldskapital i stadsområde Centrum som påverkat lägesbilden de senaste åren. Våld mellan grupper av supportrar förekommer i stadsområdet i samband med matcher. Det lyfts viss förekomst av högerextremism i de östra delarna av stadsområde Centrum, framför allt kopplat till motorcykelgrupperingar.

I stadsområde Nordost beskrivs hur våldsbejakande extremism och parallella samhällsstrukturer påverkar i lokalsamhället. Invånare med erfarenheter av traditionella system använder sedvanerätt och det finns också antidemokratiska, religiösa och politiska system. Det finns en oro från olika trossamfund kopplat till konflikten mellan Israel och Hamas.

Prognoser framåt

Nationellt center för terrorhotbedömning (NCT)¹⁰⁵ gör årliga bedömningar av hur terrorhoten ser ut och utvecklas över tid. I den senaste rapporten för 2024 sammanfattas de viktigaste slutsatserna för Sverige, vilka bedöms desamma för Göteborg. Terrorattentatshotet mot Sverige under 2024 kommer sannolikt främst från individer som agerar ensamma alternativt i mindre grupper och är motiverade av våldsbejakande islamism alternativt våldsbejakande högerextremism. Bland våldsbejakande högerextremister sprids det fortsatt propaganda liksom terrorattentatuppmaningar på digitala plattformar. Det är sannolikt att terrorattentatshotet från våldsbejakande högerextremister under 2024 främst kommer från ensamutförande aktörer, i första hand individer som har radikaliserats på digitala plattformar. Det är troligt att terrorhotet mot Sverige under 2024 följer förra årets utveckling med mer intensiva perioder i direkt anslutning till uppmärksammade händelser som kan uppfattas kränkande och användas av våldsbejakande extremister i de narrativ som konstrueras, följda av perioder präglade av lägre intensitet.

Israels krig mot Hamas har under 2023 års sista månader inneburit att fokus skiftat från det islamfientliga narrativet till ett antisemitiskt och ett anti-israeliskt dito med Israel, USA och andra västeuropeiska länder som primära mål. Sverige ingår i detta som en del av västvärlden, men har under hösten inte pekats ut specifikt. Det har sannolikt bidragit till att intensiteten i specifikt riktade hot mot Sverige avtog under 2023 års sista månader.

Det är möjligt att överlappningen mellan aktörer aktiva inom organiserad brottslighet och våldsbejakande extremism breddas under 2024. I dagsläget har dock den organiserade brottsligheten, generellt sett, sannolikt en större attraktionskraft för unga individer.

¹⁰⁴ [Lägesbild brott och otrygghet 2024 stadsområde Centrum](#)

¹⁰⁵ Nationellt center för terrorhotbedömning (NCT) är en permanent arbetsgrupp med medarbetare från Säkerhetspolisen (SÄPO), Must (Militära underrättelsetjänsten) och FRA (Försvarets radioanstalt) som gör strategiska bedömningar av terrorhotet mot Sverige och svenska intressen utomlands

Kriminella nätverk

Sammanfattning

- Stor påverkan i lokalsamhället – bland annat narkotikaförsäljning, konfliktmiljöer, grova våldsbrott, otrygghet.
- Hot mot välfärdssystemen, näringslivet och civilsamhället – i förlängningen demokrati, rättssäkerhet och tillit.
- Påverkar barn och unga, skolor, offentliga miljöer med sitt våldskapital, främst i särskilt utsatta områden.
- Samband med hedersrelaterat våld, våldsbejakande extremism samt koppling till segregation och utsatta områden
- I Nordost finns förekomst av parallella samhällsstrukturer.
- 71 aktiva kriminella nätverk i region Väst, antalet med geografisk bas i polisområde Storgöteborg har ökat över tid.
- Narkotikahandling är den vanligaste inkomstkällan, men även bedrägerier och välfärdsbrottslighet. Nätverken är multikriminella och utnyttjar även legala strukturer.
- De kriminella nätverken i region Väst verkar i stor utsträckning i en internationell kontext och samarbetar till lika stor del med kriminella aktörer nationellt såväl som internationellt.

Kriminella nätverk och den brottslighet som kan kopplas till nätverken ett stort problem nationellt liksom i Göteborg. Det våldskapital, de finansiella strukturer och de parallella samhällsstrukturer som aktörerna inom organiserad brottslighet har byggt upp i Sverige innebär både en direkt och indirekt påverkan på människors trygghet och säkerhet, liksom på samhällsviktiga funktioner. Brottsligheten blir påtaglig på flera sätt, i lokalsamhället och den utgör ett hot mot välfärdssystemen, näringslivet, civilsamhället. I förlängningen hotas grundläggande värden såsom demokrati, rättssäkerhet och tillit mellan människor och mellan medborgare och stat. Skyddsfaktorer för kriminella nätverks påverkan är på en strukturell nivå ett väl fungerande välfärdssystem i kombination med ett starkt civilsamhälle.

I stadsområdenas lägesbilder beskrivs på flera sätt hur påverkan från kriminella nätverk ser ut och vilka konsekvenser det får. Omfattningen varierar över tid och plats men genomgående finns en stor påverkan i det offentliga rummet i form av narkotikaförsäljning, konfliktmiljöer, grova våldsbrott och normsättande strukturer samt att det bidrar till känslan av otrygghet. Kriminella grupperingar sprider oro och otrygghet genom en uppbyggd negativ påverkan på lokalsamhället. De kriminella grupperingarna och deras våldskapital bidrar till en oro och rädsla för att prata med myndigheter, att rapportera eller anmäla trakasserier, skadegörelser eller obehagliga upplevelser. Det innebär också en rädsla att polisanmäla och att vittna. Personal inom flera verksamheter i staden, civilsamhälle och näringsidkare utsätts för hot och påtryckningar kopplat till de kriminella grupperingarna. Det skapar rädsla för repressalier och påverkar verksamheterna i hög grad. Tryggheten på skolor beskrivs också vara påverkad av de kriminella grupperingarnas konflikter. Att människor undviker att vistas på vissa platser och områden leder till ökad möjlighet för de kriminella att använda och kontrollera det offentliga rummet.

I stadskärnan finns många arenor för nätverkskriminella att mötas och demonstrera sin status, exempelvis genom att spendera pengar på nöjeslivet. Det finns risk för konflikter i det offentliga rummet när dessa grupperingar möts. Ett flertal våldshändelser i Centrum det senaste året kan kopplas till den organiserade brottsligheten. Våldshändelserna har bland annat bestått i slagsmål, sprängningar

och skjutningar. Även nätverkskriminella från andra delar av landet, exempelvis Stockholm verkar inom Göteborgs stadskärna.

Nätverksstrukturer inom organiserad brottslighet

En uppdaterad bild av kriminella nätverk är av betydelse för att ha kunskap om hur de direkt och indirekt påverkar i samhället, genom dess inflytande i ett visst lokalt geografiskt område eller inom samhällsinstitutionerna. Det finns i dagsläget 71 aktiva kriminella nätverk i region väst, bedömningen utgår från EU:s definition av organiserad brottslighet¹⁰⁶. Antalet med geografisk bas i polisområde Storgöteborg har ökat senaste fem åren. De kriminella nätverken kan delas in i sex olika kategorier: lokala kriminella nätverk (LKN), aktörscentrerade nätverk (ACN), släktbaserade kriminella nätverk (SKN), internationellt baserade nätverk (IBN), självmarkerande grupper (SG) och våldsbejakande extremismnätverk (VBN). Fördelningen av respektive nätverkskategori i polisområdena ser ut som följande (fördjupade beskrivningar finns i rapporten):

Polisområde	Totalt	LKN	ACN	SKN	IBN	SG	VBN
Storgöteborg	29	18	2	6		3	
Älvsborg	7	5		1		1	
Skaraborg	2		1			1	
Fyrbodals	8	4		1		3	
Halland	6	2	2	1		1	
Regional ²	20	1	2	2	13		2

Figur 1: Nätverkskategorier fördelat på polisområde i region Väst.

Majoriteten av de identifierade nätverken ägnar sig åt multikriminalitet. Endast tre nätverk, två internationella stöldlikor och ett människohandelsnätverk, ägnar sig åt endast en typ av brottslig verksamhet (tillgrepp respektive människohandel). Narkotikahandling förekommer mest frekvent bland nätverken följt av vapen och våld, där 87 procent respektive 81 procent ägnar sig åt dessa typer av brottslig verksamhet. 56 procent av nätverken bedriver bedrägeribrott, vilket är en brottslighet som utgör en alltmer betydande inkomstkälla för de kriminella nätverken. De kriminella nätverken i region Väst verkar i stor utsträckning i en internationell kontext och samarbetar till lika stor del med kriminella aktörer nationellt såväl som internationellt.

De lokala kriminella nätverken är den vanligaste typen av kriminella nätverk i region Väst. Samtliga ägnar sig åt narkotikabrottslighet i någon form och nästan alla ägnar sig åt eller är inblandad i grov våldsbrottslighet. Strax över hälften av de lokala kriminella nätverken ägnar sig även åt tillgreppsbrottslighet och otillåten påverkan. De har traditionellt sett utmärkts av att de i huvudsak är kriminellt verksamma i, och har anknytning till, ett specifikt geografiskt område. Majoriteten av de lokala kriminella nätverken i region Väst innehar ett högt våldskapital. 21 av 29 nätverk utövar grovt våld på allmän plats med risk för tredje man vilket påvisar en hög grad av hänsynslöshet avseende effekterna av den brottsliga verksamheten. Många våldsdåd kopplat mot de lokala kriminella nätverken går att länka till pågående konflikter inom den kriminella nätverksmiljön. En betydande del av våldsbrottsligheten som kan länkas till lokala kriminella nätverk utgörs av hot mot privatpersoner; 26 av 29 nätverk har under aktuell period utdelat hot om våld mot personer som står utanför den

¹⁰⁶ Kriminella nätverk inom den organiserade brottsligheten i polisregion Väst, Polismyndigheten Region Väst, 2023-05-15

kriminella nätverksmiljön (avser inte myndighetspersonal, näringsidkare eller juridiska personer). Nätverken utgör en stark påverkanskraft på lokalsamhället. Det kan till exempel vara påtryckningar mot boende och andra verksamheter i lokalområdet för att skydda eller främja den brottsliga verksamheten.

Kriminella nätverks nyttjanden och beroenden av olika samhällsstrukturer

De kriminella nätverken i region Väst har kategoriserats utifrån vilken typ av brottsbekämpande åtgärder som kan påverka deras samlade kapacitet. Kategoriseringen utgår från tre samhällsstrukturer som nätverken är beroende av eller nyttjar: illegala strukturer, legala strukturer och institutionella strukturer. För en effektiv brottsbekämpning och för att kunna stävja den organiserade brottsligheten krävs myndighetsgemensamma insatser.¹⁰⁷

Samtliga 71 nätverk är beroende av eller nyttjar illegala strukturer. 20 nätverk är enbart beroende av dem. Övriga 51 nätverk är således beroende av legala och institutionella samhällsstrukturer i någon mån. 22 nätverk i hög grad beroende av legala samhällsstrukturer och 7 nätverk bedöms nyttja institutionella samhällsstrukturer i mycket hög grad.

Illegala strukturer: Brottsligheten är relativt ”synlig”, kommer ofta till myndigheters kännedom. Det kan vara exempelvis stöld, misshandel, mord, narkotikahandling och utpressning.

Legal strukturer: Brottsligheten beroende av och/eller nyttjar företrädesvis företag. Kännedom om brott styrs i hög grad av myndigheters prioriteringar samt förmåga att rapportera och stävja brott. Brotts såsom penningtvätt, skattebrott, nyttjande av svartarbete och bedrägerier.

Institutionella samhällsstrukturer: Kräver den ekonomiska, sociala, eller politiska förmågan att föra fram, förmedla samt genomföra ett särintresses dolda agenda. Kännedom om denna brottslighet styrs även här i hög grad av myndigheters och andra aktörers prioriteringar och förmåga. Brotten är exempelvis korruption, infiltration av myndigheter och/eller politiska församlingar samt påtryckningar mot beslutsfattare.

Släktbaserade kriminella nätverk

Begreppet släktbaserade kriminella nätverk används för nätverk som huvudsakligen består av individer med familje- eller släktband. Nätverken kan samarbeta med och rekrytera personer som inte ingår i släkten men de kriminella aktiviteterna styrs av personer med släktband. Polisområde Storgöteborg definierar släktbaserade kriminella nätverk som en konstellation av brottsaktiva individer inom en familj, släkt eller klan. Ett stort antal personer inom samma familj måste begå brott tillsammans för att ett nätverk ska betraktas som släktbaserat. Minst två generationer bör ingå i nätverket för att det ska betraktas som ett släktbaserat kriminellt nätverk.

Enligt Polisens kartläggningar finns i Göteborg ett flertal större släkter, som kan klassas som släktbaserade kriminella nätverk, med ursprung från Turkiet/Libanon. Släkterna består av ett antal hundra individer där majoriteten av medlemmarna bor koncentrerat i särskilt utsatta områden i den delen av nordöstra Göteborg som tidigare var stadsdelen Angered. Cirka ett femtiotal av dessa

¹⁰⁷ Kriminella nätverk inom den organiserade brottsligheten i polisregion Väst, Polismyndigheten Region Väst, 2023-05-15

släktmedlemmar förekommer i öppna polisiära system, det vill säga att de har blivit misstänkta, anmälts eller dömts för någon typ av brott (trafikbrott ej inräknat). Inom släkterna finns också flertalet personer som inte är brottsligt aktiva.¹⁰⁸

Ett antal individer och enstaka familjer ur släkterna som anmälts eller dömts för brott bor även i området runt Västra Frölunda/Tynnered och på Hisingen. Ett mindre antal individer som förekommer i öppna polisiära system återfinns också i Göteborgs kranskommuner, till exempel i Kungälv.

De brott som begås av, eller kan kopplas till, släktbaserade kriminella nätverk påträffas runt om i hela Göteborg och i flera kranskommuner. Det är tydligt att det finns en koncentration till de områden där många inom släkterna bor, det vill säga de socioekonomiskt utsatta områdena. Brotten är till exempel narkotikaförsäljning, utpressning samt olika former av otillåten påverkan. Att många familjer inom släkterna är bosatta i samma områden kan gynna brottsligheten på flera sätt, till exempel för att vid händelser snabbt kunna mobilisera många familjemedlemmar. Social kontroll över ett område är också en viktig förutsättning för möjligheterna att skrämja lokalsamhället till tystnad samt att kunna utöva hedersrelaterat våld och förtryck. Att ha en plats i besittning, till exempel ett torg eller en lokal, är ett sätt för att manifesteras kontroll över området. Fysisk närvaro på strategiskt belägna platser ger också en möjlighet att rekrytera barn och ungdomar.

Samband mellan kriminella nätverk, hederskulturer och våldsbejakande extremism

Det finns ett antal samband och överlappningar mellan hederskultur, klanstrukturer, gängkriminalitet och våldsbejakande islamistisk extremism.¹⁰⁹ Gemensamma beröringspunkter är att alla miljöer är kollektivistiska, samhällsfrånvända och med en lojalitet som först och främst riktas mot den egna gruppmedlemskapen och gruppens intressen. Det visar sig vad gäller samarbeten, individer som rör sig emellan eller befinner sig i flera grupperingar samtidigt, men även på ett strukturellt och geografiskt plan. Den sociala kopplingen mellan våldsbejakande islamistisk extremism och kriminalitet är mest påtaglig genom att kriminella rekryteras eller dras in i den våldsbejakande islamistiska miljön i det geografiska område där denne verkar. Kriminalitet kan vara en inkörsport till att senare radikaliserar.

De hedersrelaterade brotten har utifrån det kollektivistiska inslaget beröringspunkter med organiserad brottslighet. De kriminella familje- och släktbaserade nätverken utmärks av användning av grovt våld där några av nätverkens kärnor är genomsyrade av traditionella normer. Gemensamt för dessa miljöer är att de alla har en stark koppling till segregation och utsatta områden. Relationerna och den geografiska närheten till andra kriminella eller extremister är en stor riskfaktor för om individ tar steget in i miljön. Den viktigaste skyddsfaktorn i sammanhanget beskrivs vara ett väl fungerande välfärdssystem i kombination med ett starkt civilsamhälle.

Parallella samhällsstrukturer

Parallella samhällsstrukturer är ett allt vanligare begrepp i det offentliga samtalet. Det finns ingen vedertagen definition men Brottsförebyggande rådet har tagit fram följande beskrivning av begreppet: att det bidrar till brottslighet och otrygghet i samhället, begränsar individers rättstrygghet och deras möjligheter att utöva fri- och rättigheter, och inverkar negativt på rättsväsendets och övriga samhällsaktörers förmåga att verka. Brå beskriver två typer av parallella strukturer i sitt metodstöd¹¹⁰ för att motverka parallella samhällsstrukturer; strukturer kopplade till kriminella nätverk och strukturer

¹⁰⁸ [Lägesbild släktbaserade kriminella nätverk](#), stadsledningskontoret, bilaga 5 delårsrapport mars 2022 för kommunstyrelsen

¹⁰⁹ [Agera mot brott och otrygghet med koppling till parallella samhällsstrukturer](#), Brå, 2022

¹¹⁰ [Agera mot brott och otrygghet med koppling till parallella samhällsstrukturer](#), Brå, 2022

som används inom vissa minoritetsgrupper. Drivkrafterna inom dessa strukturer kan överlappa eller delvis skilja sig åt. Kriminella nätverk anses i första hand ha ekonomiska intressen av att etablera parallella strukturer för illegala marknader. Minoritetsgrupper gäller större gemenskaper som bygger på släktskap, etnicitet, kollektivistiska sedvänjor eller religiös praktik. Strukturerna syftar ofta till att underlätta för gruppen, men kan därmed begränsa individers möjligheter att välja om de vill följa beslut eller ingå i gemenskapen.

I Sverige har fenomenet främst kommit att förknippas med kriminella nätverk i socialt utsatta områden och kriminalitet som understöds av sociala strukturer inom vissa minoritetsgrupper. Definitionen avser brottslig verksamhet och de negativa konsekvenserna av parallella strukturer riktar sig inte mot en pluralism av sociala strukturer och normer som sådana.

Omfattning och tecken

I och med att det saknas en entydig definition av begreppet och att det finns begränsat med forskning gällande parallella samhällsstrukturer är det svårt att mäta och avgöra hur vanligt förekommande problemen är på lokal nivå. Polisens nationella operativa avdelning (Noa) ställer emellertid återkommande frågor om förekomsten av parallella samhällsstrukturer till företrädare för lokalpolisområdena. Kunskapsinhämtningen sker inom ramen för de fortlöpande kartläggningarna av socialt utsatta områden. Tecken kan bland annat vara parallell rättskipning, anpassningar på skolor, illegal användning av bostäder eller sätt att försörja sig på.¹¹¹

Det finns begränsad lokal kunskap om hur dessa samhällsstrukturer ser ut och påverkar i Göteborg. Nordost är det stadsområde som i sin lägesbild beskriver hur parallella samhällsstrukturer påverkar i lokalsamhället. Invånare med erfarenheter av traditionella system använder sedvanerätt och det finns också antidemokratiska, religiösa och politiska system. Det förekommer stora släktsbaserade nätverk som kan benämnas som klaner vilka har stor negativ påverkan på lokalsamhället. Gemensamt är att det erbjuds alternativa samhällsfunktioner såsom rättskipning, beskydd, råd och stöd, ekonomi och medling. Det demokratiska systemet undermineras liksom lokalsamhällets sociala kapital och kollektiva förmåga.

¹¹¹ [Agera mot brott och otrygghet med koppling till parallella samhällsstrukturer](#), Brå, 2022

Barn och ungas involvering i kriminalitet

Sammanfattning

- Allt fler unga rekryteras till kriminella nätverk, exakt omfattning är svår att mäta
- Kriminella nätverk använder rekrytering av barn och unga strategiskt för att minska de egna riskerna, sänka kostnaderna och öka konkurrenskraften.
- Nyrekrytering är kopplad till hierarkiskt styrda nätverk utifrån ålder.
- Allt yngre barn exploateras och används för olika arbetsuppgifter inklusive grova brott såsom dödligt våld.
- De barn som lockas, luras eller tvingas in i gängkriminalitet har oftare än andra vuxit upp med olika former av utsatthet.
- Ju fler riskfaktorer desto högre risk för framtida kriminalitet.
- Det är en riskfaktor att barn och unga vistas utomhus utan tillsyn i de områden där nätverken har sin bas (kopplat till utsatta och särskilt utsatta områden).
- Risker för framtida problem ökar vid skolmisslyckanden.
- Viktiga "tidsfönster" som ger möjlighet till utträde är till exempel när äldre kriminella lämnar landet, avlider eller inkapaciteras.
- Ökande problematik kring hot och våld bland unga. Skillnader mellan skolor.

Personer som är i riskzon för att rekryteras till kriminalitet har ofta ett normbrytande beteende och någon form av psykisk ohälsa, upplevda trauman eller bevittnat våld, misslyckad skolgång och/eller kriminella anhöriga. De har också många gånger varit föremål för insatser från socialtjänsten.¹¹²

Vad gäller familje- och släktbaserade kriminella nätverk föds personer in i den organiserade brottsligheten där de kan ta intryck av kriminellt belastade förebilder i familj och släkt under uppväxten.¹¹³ För dessa ungdomar är steget in i kriminalitet inte särskilt långt och släktskapet är en stark riskfaktor för att rekryteras in i kriminalitet.

Nationell studie om barn och unga i kriminella nätverk 2023

I en studie av Brottsförebyggande rådet¹¹⁴ konstateras att det har skett en ökning av barn och unga i kriminella nätverk över tid och det antas bero på ändrade förutsättningar för att engagera unga i den kriminella verksamheten. Inträden i kriminella nätverk går fort och innebär ett tydligt skifte i den kriminella karriären till skillnad från den socialisering som ofta förknippas med ungdomsbrottslighet överlag. Studien visar att de kriminella nätverken strategiskt använder rekrytering av barn och unga för att minska riskerna för de äldre, sänka kostnaderna (unga är billig arbetskraft) och öka konkurrenskraften för att kunna expandera nätverket. Nyrekryteringen som fenomen är kopplad till de kriminella nätverk som är hierarkiskt styrda, som har tillgång till illegala varor såsom narkotika och vapen och som är beroende av utvecklade kontaktnät. Nyrekryteringen blir en viktig del av affärsmodellen för dessa nätverk och en förutsättning för att de äldre tonåringarna inom nätverket ska kunna "göra karriär".

Det är typiskt sett en pojke i övre tonåren (15–20 år) som involverar ett något yngre barn (i åldern 12–15 år) till ett nätverk. Genom att knyta till sig två till fem så kallade "egna yngre" kan de äldre

¹¹² [Väldbejakande extremism och organiserad brottslighet i Sverige](#), Institutet för framtidsstudier, 2018:4

¹¹³ [Kriminella nätverk och grupperingar - Polisens bild av maktstrukturer och marknader](#), Brå 2016:12

¹¹⁴ [Barn och unga i kriminella nätverk: en studie av inträde, brott, villkor och utträde](#), Brå, 2023:13

tonåringarna få avsättning för större narkotikapartier och därmed tjäna mer pengar. Det innebär att de flesta som återfinns i nätverkens lägre skikt ägnar sig åt rekrytering. Ägandeförhållanden inom nätverken baseras på en hierarkisk styrning utifrån olika åldersskikt. Ackumuleringen av vissa värden – som lojalitet, driftighet och våldskapacitet – är en förutsättning för att flyttas uppåt i nätverkens hierarkiska åldersskikt.

Rapporten visar att en hög riskfaktor utifrån nyrekrytering är att barn och unga vistas utomhus utan tillsyn i områden där nätverken har sin bas. En utveckling har skett där allt fler yngre används för att utföra olika arbetsuppgifter, inklusive grova brott inom de kriminella nätverken. Detta beskrivs som en förändring i den kriminella miljön, där särskilt det dödliga våldet i högre grad än tidigare utförs av andra än de som initierar det. Strävan efter territoriell kontroll beskrivs också vara kopplad till nyrekryteringen, där nätverken vill behålla kontrollen över området och skydda de unga från inblandning av andra kriminella grupperingar.

Enligt polisen är det särskilt i utsatta områden som det finns en stor riskgrupp barn och unga som lätt påverkas av kriminella aktörer, eftersom en viktig faktor i nyrekryteringen av barn och unga till kriminalitet är att barn och unga möter de lokala kriminella i den offentliga miljön.¹¹⁵

Den synliga kriminaliteten i vissa bostadsområden spelar en viktig roll när det gäller ungas incitament. De barn och unga som rekryteras lockas av gemenskapen och statusen som nätverken ger. De flesta, oavsett ålder, uppger att ekonomisk vinning var ett av motiven till att bli delaktiga i nätverken. Många av dem kommer från svåra familjeförhållanden med missbruk, psykisk ohälsa och våld, men långt ifrån alla. Nätverksinvolveringen framhålls hos vissa som ett sätt att komma bort från utanförskap, en destruktiv hemmiljö och skolmisslyckanden. De unga personerna som rekryteras in i nätverken har svårt att lämna den kriminella miljön. Eftersom grooming är ett vanligt tillvägagångssätt i rekrytering till kriminella nätverk saknar de flesta barn kunskap om vad acceptandet av ett ”erbjudande” medför i praktiken. Många barn är både offer och förövare i rekrytering till kriminella nätverk. Vissa händelser kan skapa viktiga så kallade ”tidsfönster” och möjlighet till utträde ur den kriminella miljön. Det handlar om när äldre kriminella lämnar landet, avlider eller inkapaciteras.¹¹⁶

Utifrån ett barnrättsperspektiv har även den senaste rapporten från BRIS¹¹⁷ visat på att allt fler yngre barn dras in i kriminalitet. Sedan sommaren 2023 märks en kraftig ökning av samtal till BRIS där barn som är indragna i gängkriminalitet lyfter en önskan om att få hjälp att ta sig ut. Det är tydligt i samtalen att barn befinner sig under stark press där ingen utväg känns möjlig och de har oftare än andra själva varit utsatta för brott.

Omfattning av nyrekrytering till kriminella nätverk i Göteborg

I stadsområdenas lägesbilder¹¹⁸ framkommer att rekrytering till kriminella nätverk pågår i samtliga geografiska områden i staden, i olika omfattning. Omfattningen beskrivs som svår att mäta men det finns indikationer på att problemet ökar i Nordost och Hisingen, även om ökningen konstateras kunna bero på olika orsaker. Utöver en faktisk ökning kan det röra sig om förändrade metoder för kartläggning av barn och unga i riskzon. En generell tendens som framkommer är att rekryteringen kryper neråt i åldrarna, vilket beskrivs som en förändring mot tidigare.

¹¹⁵ Barn och unga i organiserad brottslighet, en myndighetsgemensam rapport, Polisen, Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse, 2023

¹¹⁶ [Barn och unga i kriminella nätverk: en studie av inträde, brott, villkor och utträde](#), Brå, 2023:13

¹¹⁷ [Barnrapporten 2024](#), Bris, 2024

¹¹⁸ Lägesbild brott och otrygghet 2024, stadsområde [Centrum](#), [Hisingen](#), [Nordost](#) och [Sydväst](#)

Polisen, respektive lokalpolisområde, genomför årligen kartläggningar av individer utifrån cylindernmodellen.¹¹⁹ Inom SSPF¹²⁰ har det också gjorts kartläggningar för att ta reda på omfattningen av ungdomar i riskzon. Stadsområde Hisingen och Nordost redovisar siffror för antalet individer i sina lägesbilder. Resultaten av dessa kartläggningar bör tolkas med försiktighet på grund av svårigheten att göra likvärdiga bedömningar samt att definiera tydliga gränser för när en ungdom har gått från att vara i riskzon för att hamna i kriminalitet till att ha etablerat ett kriminellt beteende.

Stadsområdena pekar även ut specifika platser där det pågår och misstänks pågå rekrytering. Det finns genomgående en oro och försiktighet bland barn, även så unga som låg- och mellanstadieåldern, att röra sig på vissa platser/områden för att undvika att involveras i kriminalitet. Det uppmärksammas också delvis en ny trend där ungdomar i åldern 13–14 år från socioekonomiskt starka områden har samröre med nätverkskriminella från andra delar av Göteborg.¹²¹ Det kan finnas svårigheter att nå ut till barn och unga som uppvisar ett normbrytande beteende, särskilt om de samtidigt lever inom familje- och släktbaserade kriminella nätverk.¹²² Desinformationskampanjen mot socialtjänsten har bidragit till att minska tilliten vilket ytterligare försvårar möjligheten att nå unga och deras familjer.

Skolresultat, socioekonomi och skilda livsvillkor för barn och unga i Göteborg

Utvecklingen av normbrytande beteenden¹²³ och/eller kriminell identitet hos barn och unga är komplex och beror på olika risk- och skyddsfaktorer som interagerar på olika sätt. Riskfaktorer ökar sannolikheten för normbrytande beteenden medan skyddsfaktorer minskar denna risk och fungerar som buffert. Tidig debut i normbrytande beteenden ökar risken för långvariga problem. En fungerande skolgång är en stark skyddsfaktor för att förebygga kriminalitet och andra problem. Risken för framtida problem ökar vid skolmisslyckanden, medan frånvaron av sådana misslyckanden är kopplad till positiva utfall.¹²⁴

I Göteborgs Stads jämlikhetsrapport¹²⁵ beskrivs genomströmningen av elever i gymnasieskolan, vilket avser andelen elever som slutfört gymnasieskolan inom en viss tid. Där framkommer att högst andel elever som slutför gymnasiet finns i de grupper där föräldrarna har eftergymnasial utbildning. Generellt sett är andelen också högre om eleverna är inrikes födda och särskilt om minst en av föräldrarna också är det. Föräldrarnas utbildningsnivå, respektive elevens kön och bakgrund samt elevens resultat i grundskolan har stor betydelse för genomströmning på gymnasiet.

Elever som bor i områden med större socioekonomiska utmaningar har lägre närvaro i kommunala skolor i alla åldrar. Andelen elever som uppnådde kunskapskraven i svenska/svenska som andraspråk,

¹¹⁹ Cylindernmodellen är ett underlag framtaget av polisen för att bedöma nyrekrytering och antalet kriminella utifrån fyra kategorier (A-D). Modellen utgår från att lokalt förankrade kriminella nätverk involverar individer som befinner sig i olika stadier av en kriminaliseringsprocess, vilket beskrivs i modellens indelning efter ålder (D-kategorin som är riskgrupp är 7–12 år, C-kategorin som är utåtagerande och har problembeteenden är 12–14 år, B-kategorin som är kriminella aktörer i boendemiljön är 15–25 år, A-kategorin som är äldre kriminella med förankring i boendemiljön är 26–30 år).

¹²⁰ SSPF är en samverkansform mellan skola, socialtjänst, polis och fritid som syftar till att förhindra och förebygga att unga 12–18 år hamnar i kriminalitet och/eller drogmissbruk och annat destruktivt beteende.

¹²¹ Lägesbild brott och otrygghet 2024, stadsområde [Centrum](#), [Hisingen](#), [Nordost](#) och [Sydväst](#)

¹²² [Redovisning av uppdrag att utreda insatser som används i socialtjänstens och skolans arbete med unga som befinner sig i eller riskerar att dras in i gängkriminella sammanhang](#), Göteborgs Stad

¹²³ Normbrytande beteende är ett samlingsnamn för negativa beteenden hos barn som innebär brott mot gällande sociala normer, regler eller lagar. Begreppet omfattar alltså både kriminella handlingar och icke-formella regelbrott. (Socialstyrelsen)

¹²⁴ [Insatser för att motverka fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott. Kunskapsstöd med rekommendationer för socialtjänstens arbete med barn 6–17 år](#), Socialstyrelsen, 2021

¹²⁵ [Jämlikhetsrapporten 2023: Skillnader i livsvillkor och hälsa](#), Göteborgs Stad

matematik, SO och NO har sjunkit totalt sett och i alla elevgrupper sett till socioekonomi. Störst nedgång har dock skett för elever i skolor som har lägre socioekonomisk status. Meritvärdet varierar i staden från 256,6 poäng som högst till 177 poäng som lägst beroende av bland annat områdets socioekonomi.¹²⁶ Även i stadsområdenas lägesbilder framkommer att skillnaderna är stora vad gäller elever som är behöriga till minst yrkesprogram mellan de olika mellanområdena inom ett visst stadsområde.

Skolverket menar att det finns en ”pedagogisk segregation” inom svenskt skolväsende där elevers tillgång till behöriga lärare skiljer sig stort mellan olika skolor. Därtill är rektorsomsättningen högst i skolor som ligger i utsatta områden.¹²⁷ Skolan har ett kompensatoriskt uppdrag som innebär att resurstilldelningen och val av metoder och arbetssätt ska anpassas till elevernas skilda förutsättningar och behov.¹²⁸

Hot och våld bland barn och unga

I stadsområdenas lägesbilder framkommer en ökande problematik kring hot och våld bland unga. Konflikter bland unga på sociala medier är ett problem som nämns av samtliga stadsområden. En hårdare jargong bland unga uppges ha resulterat i fler våldshandlingar och verbala kränkningar, dessa sker både i verkliga livet och på sociala medier. Socialtjänstens mottagningsenhet för barn och unga tar emot en stor andel orosanmälningar om hot och våld, främst bland unga som blivit utsatta av en annan ungdom. Konflikterna uppges ha koppling till etnicitet och en machokultur.

Skillnader i risk att utsättas för hot och våld i skolan

Resultaten från en nationell undersökning om utsatthet för och delaktighet i brott (misshandel, hot, sexualbrott eller rån) i årskurs 9 visar att 45 procent av eleverna uppges att de har utsatts för misshandel, hot, rån eller sexualbrott minst en gång under de senaste tolv månaderna. Killar och tjejer är lika utsatta men strukturen skiljer sig åt. Bland killar är stöldbrott vanligast följt av misshandel. Bland tjejer är sexualbrott vanligast, följt av stöldbrott. Störst andel utsatta finns bland elever med svaga ekonomiska resurser, följt av elever med skilda eller separerade föräldrar. Undersökningen visar även att brotten ofta sker i skolmiljön. Det är vanligt att elever som är delaktiga i brott också är utsatta (andelen utsatta är högre bland tjejer och killar som begått narkotikabrott till exempel). När hänsyn tas till skillnader i individuella risk- och skyddsfaktorer gällande utsatthet för brott mellan elever i olika skolor framkommer att det finns systematiska skillnader mellan olika skolor. Jämfört med elever vars skola ligger i områden med högre socioekonomisk status har elever som går i skolan i andra områdestyper större sannolikhet att utsättas för brott i skolan. Detta samband är dock tydligast för sexualbrott.¹²⁹

Vidare finns även ett samband, tydligast när det gäller sexualbrott, mellan lärartäthet och utsatthet för hot eller våld i skolan. Utsattheten för hot eller våld är större i skolor med lägre lärartäthet. Den största riskfaktorn för utsatthet är eget våldsutövande. Personer som bryter mot regler eller begår brott har betydligt större risk att själva utsättas för brott. Utsattheten är mindre i skolor med klara regler som upplevs som rättvisa och implementeras konsekvent. Pojkar utsätts i högre utsträckning än flickor för hot och våld i skolan, men utsattheten är allra störst bland elever som uppges ha annan könstillhörighet.

¹²⁶ [Årsrapport 2023](#), Grundskolenämnden

¹²⁷ [Skolverkets bedömning av läget i skolväsendet 2023](#), Skolverket

¹²⁸ Grundskolenämndens resursfördelningsmodell syftar till att rikta mest resurser dit behoven är som störst. 81 procent av elevpengen (brutto) fördelas lika för alla skolor beroende på elevantal och resterande 19 procent fördelas utifrån skolans socioekonomiska index. Det socioekonomiska indexet baseras på ett antal variabler, till exempel: vårdnadshavarnas högsta utbildning, utländsk bakgrund, om familjen har försörjningsstöd och antal nyanlända.

¹²⁹ [Skolundersökningen om brott 2021](#), Brå

Elever med lägre självkontroll oftare verkar vara utsatta för hot och våld i skolmiljön, vilket kan kopplas till exempelvis ADHD-symptom.¹³⁰

Barn och unga med funktionsnedsättning är en särskilt sårbar grupp, särskilt utifrån kontexten med en ökad nyrekrytering till gängkriminalitet i Göteborg. Inom socialtjänsten kan det vara särskilt komplext att utreda barn med funktionsnedsättningar kopplat till våldsutsatthet.¹³¹ Många barn och unga som är placerade inom Statens institutionsstyrelse (SiS) har en eller flera funktionsnedsättningar.

Barnombudsmannens årsrapport för 2023 visar exempelvis att cirka fem procent av de pojkar som begått brott före 13 års ålder står för 50–60 procent av de brott som begås av unga vuxna. Av de barn som är placerade på särskilda ungdomshem hos SiS har mellan 39–48 procent minst en neuropsykiatrisk diagnos eller intellektuell funktionsnedsättning.¹³²

¹³⁰ [Hot och våld mot elever i skolmiljö](#), Brå, Kortanalys 1/2024

¹³¹ [Att förebygga och bekämpa våld mot personer med funktionsnedsättning, samhällets kunskap, åtgärder och insatser](#), Myndigheten för delaktighet, 2023:11

¹³² [Tidiga samhällsinsatser för att stärka barn och förebygga kriminalitet](#), Barnombudsmannen, 2023

Narkotika

Sammanfattning

- Narkotikaanvändning oförändrad eller ökat något (mest i åldern 30–44 år). Män köper och brukar mer än kvinnor.
- Ökad normalisering av både bruk och försäljning.
- Cannabis vanligast (män), därefter icke-föreskrivna läkemedel (kvinnor).
- Generellt är användningen av alkohol och narkotika högre bland unga i socioekonomiskt starka områden.
- Förändringar av narkotikamarknaden: Smuggling effektivare, bredare krets kriminella, större partier narkotika förs in.
- Narkotikahandling utbredd i lokalsamhället – medför följdbrott, bidrar till otrygghet, våld och konflikter samt viktig del av den kriminella ekonomin.
- Kriminella nätverk styr marknaden på geografiska platser. Koncentration på vissa platser i socioekonomiskt utsatta områden samt i citymiljön.
- Olika kundgrupper på gatumarknaden och internetmarknaden (mer fri marknad).
- Tillgängligheten ökar för köpare (sociala medier, appar, postöverlåtelser).
- Unga pojkar som säljer men unga tjejer/kvinnor har också en roll på marknaden.

Försäljning och bruk av narkotika har stor påverkan på individer och samhället internationellt, i Sverige och i Göteborg. Skadeverkningarna av droger kan ses ur ett folkhälsoperspektiv lik väl som ett brottsförebyggande och brottsbekämpande perspektiv. Alkohol- och narkotikabruk är en riskfaktor för att utveckla en kriminell livsstil. Produktion, handel och försäljning utgör en viktig del av den kriminella ekonomin och bidrar till våldsamma konflikter. Det övergripande målet för den svenska narkotikapolitiken, ”ett samhälle fritt från narkotika”.¹³³

Narkotikaanvändning

Utvecklingen av narkotikaanvändningen är svårbedömd. Tillgängliga källor som kan ge indikationer för narkotikaanvändning och köp är självskattningsundersökningar om narkotikabruk, registerdata om vård av personer med missbruk och beroende samt anmälningssstatistik om ringa narkotikabrott. Flera av källorna pekar mot att narkotikaanvändningen har ökat mellan 2014 och 2022, mest tydligt i åldrarna 30–44 år. Cannabis var det vanligast använda preparatet följt av icke-föreskriven användning av smärtstillande läkemedel och sömn- /lugnande läkemedel. Cannabis är mest vanligt bland 17–29-åringar. Färre dricker alkohol men beroendeproblemen ligger på samma nivå som tidigare. CAN¹³⁴ undersökte 2021 även skillnader i narkotikaanvändningen med hänsyn till socioekonomisk position (utbildning, sysselsättning och inkomst). Inom åldersgruppen 25–64 år var det en högre andel med lägre socioekonomisk position som använt narkotika det senaste året samt använde också narkotika oftare än personer med högre socioekonomisk position. CAN drar även slutsatsen att det finns en stor grupp personer vars regelbundna narkotikabruk inte leder till att de hamnar i sjukvården eller hos socialtjänsten.

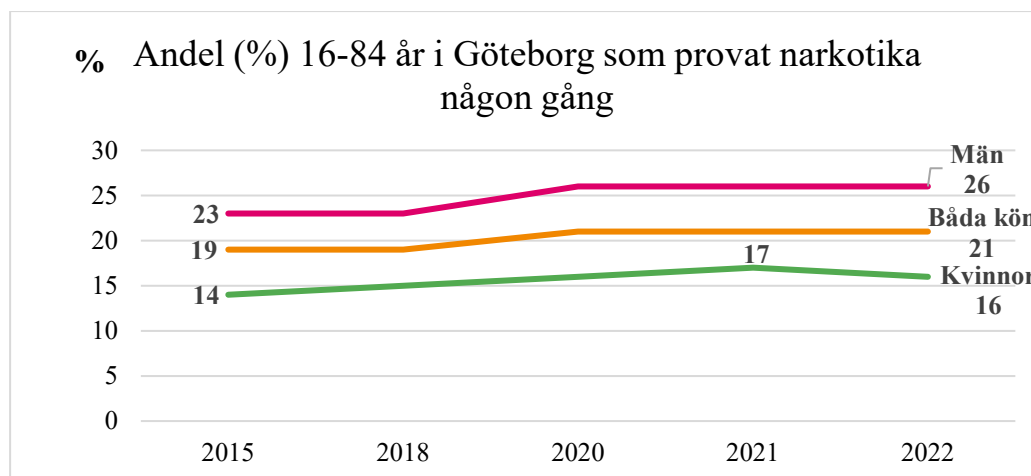
Andelen cannabisanvändare i Folkhälsomyndighetens enkätundersökning är något större i storstadslänet än i övriga län.¹³⁵ Som orsak till det ökade bruket nämns en liberalare inställning till

¹³³ [Narkotikamarknader](#), Brå, 2021:10

¹³⁴ [Användning och beroendeproblem av alkohol, narkotika och tobak – En studie med fokus på år 2021 i Sverige](#), Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, 2022, rapport 209

¹³⁵ [Vi kan bättre! Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus](#), SOU 2023:62

droger, framför allt till cannabis. Andelen göteborgare, mellan 16–84 år, som någon gång provat narkotika har ökat något mellan 2015 och 2022. Det är stor skillnad mellan kvinnor och män.

Källa: Folkhälsomyndighetens undersökning Hälsa på lika villkor. Bearbetad av stadsledningskontoret.

Av de som självdeklarerar användning av cannabis är andelen kvinnor något högre, jämfört med identifierade köpare och misstänkta. När det gäller bruk av icke-ordinerade narkotikaklassade läkemedel är kvinnorna i knapp majoritet (55 procent). Sannolikt finns ett betydande mörkertal i narkotikarapporteringen. En svensk studie som använder sig av en indirekt enkätmetod, och som syftar till att ge respondenten ökad anonymitet, pekar på att 13 procent av unga vuxna använt cannabis den senaste månaden, jämfört med 4 procent i traditionella undersökningar. Detta indikerar att traditionella enkäter underskattar det generella bruket i befolkningen.¹³⁶

Ungas alkohol- och narkotikaanvändning

Den generella trenden visar att narkotikaanvändningen bland unga har sjunkit i hela landet och i Göteborg senaste åren, dock med skillnader mellan olika stadsområden.¹³⁷ Alkohol och narkotikabruk bland elever i årskurs 9 och gymnasiets år 2 undersöks i drogvaneundersökningen vart tredje år. Den visar resultat på stadsområdes- och hela staden-nivå. Centrum är det stadsområde med störst andel elever som någon gång använt narkotika. Det gäller framför allt cannabisrökning men också narkotikaklassade tabletter. Flera verksamheter inom socialförvaltningen Centrum bedömer att bruket av narkotika gått lägre ner i åldrarna än tidigare. Nordost har lägst antal konsumenter av narkotika.

Anges i %	Årskurs 9				Gymnasiets år 2			
	2013	2016	2019	2022	2013	2016	2019	2022
Nordost	6,7	8,7	6,9	5,6	14	17	15	10
Centrum	9,4	9,0	11	10	29	25	28	26
Sydväst	8,2	5,1	5,9	4,6	20	20	22	18
Hisingen	7,7	3,9	5,3	5,3	20	18	19	15
Göteborg	8,0	6,2	6,9	6,1	21	20	21	18

Figur: Andel elever som någon gång använt narkotika, per stadsområde, årskurs 9 och gymnasiets år 2, Göteborg 2013–2022. Källa: CAN-Drogvaneundersökningen.

Enligt drogvaneundersökningen har attityden till framför allt cannabis förändrats och färre unga ser cannabis som något farligt, det har skett en förskjutning av normer kring cannabisbruk.

¹³⁶ Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, 2023

¹³⁷ [Göteborgs skolundersökning 2022 Ungas erfarenhet av alkohol, narkotika, doping, tobak och spel](#), socialförvaltningen Centrum, Göteborgs Stad 2022

Alkoholkonsumtionen bland unga i Göteborg har minskat under perioden 2013–2022, både i årskurs 9 och gymnasiet år 2. Konsumtionen skiljer sig åt mellan de olika stadsområdena. Andelen i stadsområde Centrum var ungefär dubbelt så stor som i övriga. Lägst konsumtion är det i stadsområde Nordost. Det finns skillnader inom stadsområdet och generellt är användningen av alkohol och narkotika högre bland unga i socioekonomiskt starka områden. Däremot är övriga riskfaktorer för framtida problem kopplat till alkohol och narkotika högre områden med låg socioekonomisk status.

Den unga gruppen som brukar narkotika gör det främst i hemmet men även på undanskymda platser såsom trapphus, källarutrymmen, bakom byggnader samt på förskole- och skolgårdar på kvällstid. Helt öppet bruk bland unga sker också, men det är mer ovanligt. Användningen av lustgas och e-cigarett bland unga ökar. Det är lättillgängligt för ungdomar och säljs i stor omfattning på internet. Använda lustgastuber påträffas på många platser i den offentliga miljön.¹³⁸

Narkotikamätningar i avloppsvattnet

Ett alternativt underlag för att bedöma lokal tillgång och användningen av narkotika är avloppsvattenmätningar. Om dessa genomförs systematiskt kan de ge en kompletterande bild och visa på skillnader över tid. Resultat av Göteborg Stads och Polisområde Storgöteborgs mätningar som gjorts 2021 och 2022¹³⁹ visar på skillnader mellan olika områden samt ger en fördjupad bild av den lokala narkotikakonsumtionen. Resultaten behöver dock tolkas med försiktighet då det finns flera osäkerhetsfaktorer som kan påverka beräkningarna såsom väderförhållanden, avloppsflöde och handhavandet av proverna. Analyser av förekomsten av narkotika i avloppsvatten visar inte hur många individer som använder respektive drog utan enbart hur många normaldoser som konsumeras. För att dra större slutsatser behöver analyserna göras vid återkommande tillfällen.

Några övergripande slutsatser som görs av de två mätningarna är att nivåerna av THC ligger förhållandevis stabilt över veckan medan kokain, amfetamin och MDMA ökar över helgen jämfört med veckodagarna. Mätningar har gjorts under samma vecka båda åren och det visar att nivåerna för amfetamin, kokain och tramadol ligger högre 2022 medan nivåerna ligger på ungefär samma och något lägre för cannabis och ketamin. Nivåerna ligger över för samtliga fem substanser i jämförelse med Gävle som gjort jämförbara mätningar. Resultaten visar också att det går att urskilja olika substansprofiler och att bruket skiljer sig åt mellan olika områden. Det socioekonomiska medelområdet sticker ut avseende de uppmätta nivåerna av Amfetamin, som ligger över Ryaverket (helheten för Göteborg) samtidigt som de andra två områdena ligger betydligt lägre än Ryaverket för samma substans. Mätningarna är i nivå med 2021. För tramadol ligger medelområdet och det socioekonomiskt låga området på nivåer över vad som uppmätts vid Ryaverket, medan det starka områdets nivåer är låga. Bruket av tramadol domineras av legalt förskrivna preparat och mängden är relativt stabil över tid och specifikt för en population. Det socioekonomiskt starka området ligger på högre nivåer än de andra två områdena avseende kokain. För cannabis ligger det socioekonomiskt starka området på betydligt lägre nivåer än de andra. Både medelområdet och det socioekonomiskt låga området ligger på nivåer över vad som uppmätts vid Ryaverket.

Stöd och vård i samhället

Inom Göteborgs socialtjänst aktualiserades 569 individer som var mellan 0–20 år med anledning av missbruksproblematik under 2022. Detta är en minskning med 6 procent sedan 2020. Den största minskningen under denna period har skett i stadsområdet Hisingen, samtidigt som mindre minskningar har skett i Centrum och Nordost. I dessa stadsområden beror minskningen framför allt på nedgången i

¹³⁸ Lägesbild brott och otrygghet 2024, stadsområde [Centrum](#), [Hisingen](#), [Nordost](#) och [Sydväst](#)

¹³⁹ Analysrapporter: Förekomst av narkotika i avloppsvattnet, Göteborgs Stad och Polisområde Storgöteborg, 2022 samt 2023

antalet aktualiserade flickor. Av de individer upp till 20 år som har aktualiserats med anledning av missbruksproblematik i Göteborg är 66 procent pojkar och 34 procent flickor.¹⁴⁰ Statistik av antal aktualiseringar inom socialtjänsten är ett kompletterande underlag för att se hur utvecklingen av narkotikaanvändningen ser ut, specifikt då missbruket lett till att personen sökt vård.

I ett nationellt perspektiv framgår att andelen av befolkningen som får eller söker vård och stöd för narkotikarelaterade problem har ökat både inom socialtjänst och hälso- och sjukvård den senaste tioårsperioden. Inom hälso- och sjukvården är ökningen uppemot 40 procent. Statistik från Socialstyrelsen visar dessutom att injektionsmissbruk och opioider numera i mindre utsträckning anges vara det huvudsakliga problemet. Missbruk av olika lugnande läkemedel, amfetamin och cannabis har i stället blivit vanligare.¹⁴¹

Narkotikabrott

Med narkotikabrott avses brott som regleras i narkotikastrafflagen (1968:64). Av samtliga anmälda narkotikabrott är den antalsmässigt största brottstypen innehav av narkotika, som utgjorde 52 procent av de anmälda narkotikabrotten 2023. De flesta anmälningar gäller cannabis i kombination med det narkotikaklassade läkemedlet tramadol.¹⁴² Narkotikabrott är ett så kallat upptäcktsbrott vilket innebär att polisens närvaro ofta krävs för att det ska upptäckas. Exempelvis att de påträffar en person som är drogpåverkad eller innehar narkotika, genomför ett sök i ett terrängområde eller gör ett narkotikabeslag. Av den anledningen är det svårt att genom brottsstatistiken dra konkreta slutsatser för omfattning eller utveckling av problematiken. Polisen ser att de allra flesta narkotikabrott som anmäls utgörs av innehav och eget bruk. Överlåtelse och framställning anmäls i betydligt lägre grad. Köparkretsen är bred och det förekommer personer från alla samhällsklasser.¹⁴³

Narkotikamarknader

Brottsförebyggande rådet har gjort en studie¹⁴⁴ av narkotikamarknaden i Sverige. Studien är nationell men antas vara möjlig att översättas till kunskap om lokala narkotikamarknader i Göteborg. Tre övergripande förändringar har identifierats sedan föregående studie 2007. Den första gäller kontakterna mellan svenska narkotikaaktörer och aktörer i utlandet, som har underlättats. Smugglingen har effektiviserats, distributionskedjorna har kortats och möjligheten att importera narkotika är öppen för en bredare krets av kriminella än tidigare samt att större partier än tidigare förs sannolikt in.

Den andra viktiga förändringen gäller kriminella nätverks strävan efter att styra narkotikamarknaden på vissa geografiska platser. Tidigare var den typen av revir mer ovanligt medan det idag har både en praktisk och symbolisk betydelse. Konkurrensen om platser leder både till högre konfliktnivåer mellan nätverken samt till att nätverk i storstäderna expanderar och utlokaliserar verksamheter till andra platser i Sverige. Den synliga försäljningen bidrar i sin tur till att markera nätverkets närvaro i området såsom hot, våld och utpressning. Den uppfattas både som ett skyltfönster mot kunderna och som en manifestation mot konkurrerande grupperingar och samhället. Kontrollen över området etableras genom olika typer av brottslighet. Många av nätverken kan beskrivas som multikriminella med brottsmisstankar om bland annat vapenbrott, våldsbrott, och stölder. En central del av narkotikahandeln utgår från bostadsområden som präglas av ekonomisk segregation, sociala problem och otrygghet. Själva försäljningen är däremot betydligt mer omfattande. Öppen gatuförsäljning står

¹⁴⁰ [Socialtjänstrapport 2023](#), individ- och familjeomsorgen i Göteborgs Stad

¹⁴¹ [Missbruk, substansrelaterade diagnoser och spel om pengar – Tematisk uppföljning av behov, vård och stöd i förhållande till det nationella ANDT arbetet och spel om pengar](#), Socialstyrelsen, 2021

¹⁴² [Narkotikabrott](#), Brå

¹⁴³ Lägesbild brott och otrygghet 2024, stadsområde [Centrum](#), [Hisingen](#), [Nordost](#) och [Sydväst](#)

¹⁴⁴ [Narkotikamarknader](#), Brå 2021:10

sannolikt för en mindre del av den totala narkotikaförsäljningen som utgår från socialt utsatta områden. Områden där öppen försäljning förekommer också präglas av nedskräpning, öppen narkotikaanvändning och otrygghet.

Den tredje förändringen, innefattar att tillgängligheten för köparna förändrats. De flesta narkotikaöverlåtelse sker genom kontakter i telefonen och i krypterade appar – inte på gatan. Vissa leveransmetoder har blivit vanligare under senare år, såsom utkörning av narkotika och överlåtelser via posten. Dessa leveranssätt och försäljningsformer möjliggör för fler, utan egna kontakter, att köpa narkotika utan att upptäckas av rättsväsendet. En förutsättning för internetförsäljningen är att postanställda inte har rätt att kontakta brottsbekämpande myndigheter om narkotikaförsändelser upptäcks i inrikesposten. Försäljningen på internet utgör en relativt liten del av den totala narkotikamarknaden (mellan 3 och 14 procent). Internetförsäljningen är emellertid en växande marknad. Skillnaden i pris är stor mellan marknaden på internet, till exempel på Darknet, och på gatan.

Olika kunder på olika marknader

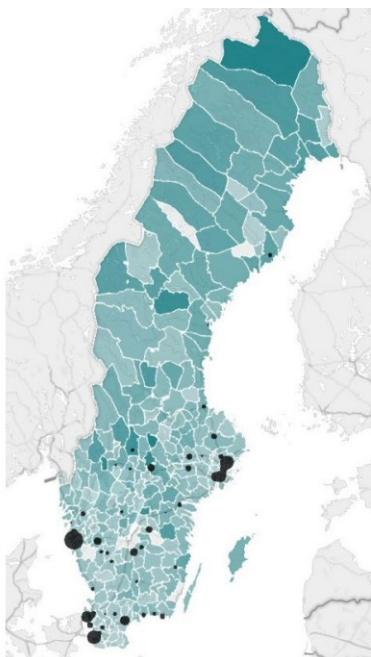
Utbudet av narkotika och hur kundkretsen ser ut varierar mellan internetmarknaden och gatumarknaden. Cannabis är den narkotikatyp som omsätter mest på narkotikamarknaden i stort. Data från Darknet visar dock att narkotikaklassade läkemedel var de mest sålda preparaten samt att ecstasy stod för en större andel av försäljningen än kokain och heroin tillsammans. Studien visar att de flesta Darknetköpare och narkotikamisstänkta är män, majoriteten mellan 20 och 39 år. Betydligt fler Darknetköparna har svensk bakgrund jämfört med de narkotikamisstänkta på gatumarknaden. De narkotikamisstänkta har sammantaget sämre socioekonomiska förutsättningar, lägre utbildningsnivå samt även misstänkts för andra brott. Båda grupperna har dock sämre villkor än befolkningen i stort. Ett sätt att tolka datan är att olika sätt attraherar olika kundgrupper. Alternativt att skillnaderna beror på vilka narkotikaköpare som ofta upptäcks och utreds av rättsväsendet såsom personer med lägre utbildningsnivå, inkomst, sysselsättningsgrad, utländsk bakgrund och som ägnar sig åt annan kriminalitet. Det finns en koncentration av Darknetköpare i studentområden. En möjlig slutsats är att de identifierade Darknetköparna ligger närmare ett mer representativt tvärsnitt av dem som köper narkotika i Sverige idag, än de som upptäcks och lagförs av rättsväsendet. De frekventa användarna tenderar att oftare köpa narkotika från gatusäljare.¹⁴⁵

Internetmarknaden kan delvis beskrivas som en fri marknad medan gatumarknaden präglas av kontroll från de kriminella nätverken. Platsen kan således vara en förutsättning för försäljningen, men med tanke på att efterfrågan på narkotika är större än vad som finns på marknaden, bör det inte behöva bli konflikter om den fysiska platsen. Framför allt är det unga pojkar som säljer narkotika på gatan. De beskriver ofta sig själva som egenföretagare snarare än som gängmedlemmar. Samtidigt kan det följa med åtagande i uppgörelsen mellan säljaren och distributören vilket medför att säljaren ändå kopplas till ett nätverk. Säljarna (springpojkar) är centrala i distributionskedjan, eftersom de har kontakterna med kunderna. Dels för att de befinner sig i miljöer där det finns köpare, dels för att de anses enklare att utnyttja. Flickor och kvinnor kan finnas med i utkanten av distributionskedjan för att underlätta för den manliga säljaren.¹⁴⁶

Enligt kartan framgår att det finns stor påverkan av kriminella aktörer i Göteborg, jämfört med andra städer i Sverige. I storstäderna är det relativt lika. Det kan tolkas som att Darknetköpare är något färre i Göteborg i jämförelse med exempelvis kommuner i norra Sverige och Gotland.

¹⁴⁵ [Narkotikamarknader](#), Brå 2021:10

¹⁴⁶ [Narkotikamarknader](#), Brå 2021:10

Figur: Antalet identifierade Darknetköpare per kommun justerat efter 10 000 invånare (ju högre antal identifierade köpare per capita desto mörkare grönmarkering), samt antalet identifierade narkotikaförsäljningsplatser i områden där polisen bedömer att det finns kriminell påverkan (kommuner med flera försäljningsplatser har större svart cirkel).

Narkotikahantering i Göteborgs stadsområden

Narkotikahanteringen är utbredd i Göteborg och problematiken har en betydande påverkan i alla stadsområden.¹⁴⁷ Narkotika brukas och säljs ofta i de offentliga miljöerna även om det mesta av bruket sker i hemmamiljö. En del platser inom stadsområdena är tydligt kopplade till narkotikahantering och vissa av dem benämns som öppna drogsener. Stor del av narkotikahanteringen sker i de socioekonomiskt utsatta områdena men även med viss koncentration till Göteborgs citymiljöer. Det förekommer exempelvis vid skol- och förskolegårdar, idrottsanläggningar, i parkeringshus och på spårvagnar. Den öppna narkotikahanteringen skapar otrygghet det finns en särskild oro över hur det påverkar unga, såsom normaliseringen av narkotika och inblandningen i försäljningen. De som säljer narkotika undviker ofta att bära det på sig. Det innebär exempelvis att rester av narkotika påträffas i offentliga miljöer och vid stadens verksamheter såsom på skol- och förskolegårdar.

Narkotikahanteringen uppmärksammas även på bibliotek runt om i staden. Det finns i många fall en synbar koppling till de kriminella nätverken och att narkotikaförsäljningen är en sysselsättning och inkomstkälla för dem. Försäljarna har ofta en struktur, men varierar sitt tillvägagångssätt för att minimera upptäcktsrisken. De transporterar sig ofta med kollektivtrafik, taxi, eller elsparkcyklar vilket för det svårare för polisen att binda försäljningen till en person eller grupp. Försäljningen sker ofta på beställning genom användning av sociala medier, appar samt telefonnummer och upphämtningsplatsen varierar. Tendenser visar att det i vissa områden, med högre socioekonomisk status, kommer in fler observationer från allmänheten till polisen gällande narkotika, trots att narkotikahanteringen sannolikt är lägre än i områden med lägre socioekonomisk status.

I stadsområdenas lägesbilder finns beskrivningar om gruppen vuxna i social utsatthet som har tungt missbruk av alkohol och narkotika och som ofta sker öppet i den offentliga miljön. Det finns viss koncentration till systembolag, parkeringshus, i anslutning till grönområden och vid sociala boenden. Synpunkter från boende, näringsliv och fastighetsägare förekommer gällande att gruppen bidrar till otrygghet. Samtidigt som de själva är särskilt sårbara för brott och upplevelsen av otrygghet.

¹⁴⁷ Lägesbild brott och otrygghet 2024, stadsområde [Centrum](#), [Hisingen](#), [Nordost](#) och [Sydväst](#)

Utsatta områden

Sammanfattning

- I Göteborg finns åtta utsatta områden. Biskopsgården har gått från särskilt utsatt område till riskområde enligt polisens senaste lägesbild.
- Den brottslighet som är förknippad med utsatta områden är till exempel öppen narkotikahandel, fysiska och verbala angrepp mot polisen samt andra typer av våld och hot i offentlig miljö.
- Personer i områden med socioekonomiska utmaningar utsätts i större utsträckning för misshandel, hot, personrån, fickstöld, nätkränkning, trakasserier, bostadsinbrott, bilstöld, stöld ur eller från fordon samt cykelstöld.
- Upplevd otrygghet i utsatta områden beror till stor del på omfattande brotts- och ordningsproblem som normaliserats av såväl boende som myndigheter.

På uppdrag av regeringen tar Polismyndigheten löpande fram en nationell lägesbild över utsatta områden som bygger på underlag från lokalpolisområden. Utsatta områden är geografiskt avgränsade platser med låg socioekonomisk status och där de kriminella har en inverkan på lokalsamhället. De utsatta områdena delas in i tre kategorier: Utsatt område, riskområde och särskilt utsatt område. Fortsättningsvis refereras alla tre kategorier i denna lägesbild till som ”utsatta områden”, om inte uppdelningen är viktig i sammanhanget. Problembilden bedöms bland annat utifrån graden av utsatthet baserat på förekomst av hot, utpressning eller våldshandlingar i offentlig miljö som riskerar att skada tredje man, öppen narkotikahandel, utåtagerande missnöje mot samhället och de boendes benägenhet att delta i rättsprocessen. Problembilden är påtaglig i samtliga områden, men mest allvarig är den i särskilt utsatta områden. Ett särskilt utsatt område inbegriper även i viss mån parallella samhällsstrukturer. Förenklat kan områdena beskrivas på följande sätt:

- **Utsatt område:** Läget är allvarligt
- **Riskområde:** Läget är alarmerande
- **Särskilt utsatt område:** Läget är akut.

Antalet utsatta områden sjunker

Polisens senaste lägesbild¹⁴⁸ från december 2023 visar att antalet utsatta områden sjunker men att problemen i de utsatta områdena är fortsatt stora. Fyra nya områden har tillkommit, medan sex områden inte längre bedöms som utsatta. Därmed finns nu totalt 59 utsatta områden i Sverige och åtta av dessa finns i Göteborg: Bergsjön, Biskopsgården, Hammarkullen, Hjällbo, Lövgärdet, Tynnered/Grevegården/Opaltorget, Gårdsten och Hisings Backa.

Två områden ligger på Hisingen, fem områden i Nordost och ett område i Sydväst. Den förändring som skett mot 2021 års lägesbild är att Biskopsgården gått från särskilt utsatt område till riskområde. Inget område har förvärrats och inga nya har tillkommit. Hjällbo visar en positiv utvecklingstrend när det gäller utsatthet för kriminell påverkan, dock utan att kategorin ändrats.

I Göteborg bor idag hälften så många, 41 000 personer, i ett särskilt utsatt område jämfört med 2019. Det motsvarar ungefär 7 procent av den totala befolkningen¹⁴⁹. Nationellt har de utsatta områdena en befolkningsmängd på omkring 550 000 personer. Det motsvarar ungefär 5 procent av Sveriges

¹⁴⁸ [Lägesbild över utsatta områden 2023](#), Polisen, 2023

¹⁴⁹ [Göteborgsbladet 2023](#), Stadsledningskontoret

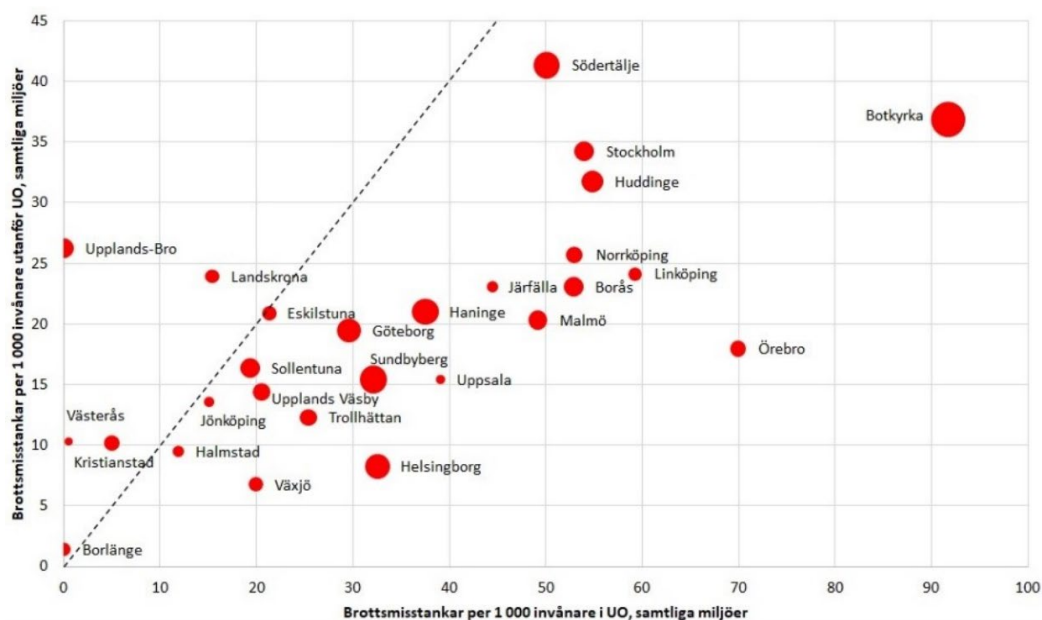
befolkning, men enligt polisen har en stor del av problematiken kring de grova våldsuppgörelserna sin grund i områdena. Exempelvis sker nära 3,5 gånger så mycket av det dödliga våldet i de utsatta områdena relaterat till befolkningen enligt en tidigare studie från Brottsförebyggande rådet.¹⁵⁰ Antalet aktörer med koppling till brottslighet lokalt har också ökat.

Utsatt område	Stadsområde	2015	2017	2019	2021	2023
Bergsjön	Nordost	SUO	SUO	SUO	SUO	SUO
Biskopsgården	Hisingen	SUO	SUO	SUO	SUO	RO
Gårdsten	Nordost	SUO	SUO	RO	UO	UO
Hammarkullen	Nordost	SUO	SUO	SUO	SUO	SUO
Hisings Backa	Hisingen	UO	UO	UO	UO	UO
Hjällbo	Nordost	SUO	SUO	SUO	SUO	SUO
Lövgärdet	Nordost	SUO	SUO	SUO	SUO	SUO
Rannebergen	Nordost	UO	UO	UO		
Tynnered/Grevegården/Opaltorget	Sydväst	UO	SUO	SUO	RO	RO

Utsatta områden 2015–2023 (UO=Utsatt område, RO=Riskområde, SUO= Särskilt utsatt område). Källa: Polisen

Fler brottsmisstankar per capita i utsatta områden

I en färsk studie¹⁵¹ som visar hur den organiserade brottsligheten ser ut i utsatta områden, framgår att de allra flesta kommuner med utsatta områden har fler brottsmisstankar per capita kopplade till sina utsatta områden än till resten av kommunen. Cirkelstorleken i diagrammet nedan är proportionerlig till andelen av befolkningen i kommunen som bor i utsatta områden. Göteborg ligger i samma nivåer som flera andra kommuner i Sverige såsom Södertälje och Helsingborg, när det gäller hur stor andel som bor i utsatt område. I förhållande till andra kommuner har Göteborg dock ett lägre antal brottsmisstankar per 1000 invånare än flera andra kommuner.

Samband mellan brottsmisstankar per 1 000 invånare i utsatta områden och utanför utsatta områden. Punkten på den streckade referenslinjen har samma siffror i och utanför utsatta områden. Källa: "Kriminella på kartan – en ESO-rapport om den organiserade brottslighetens geografi". Mondani & Rostami, SOU 2023:3.

¹⁵⁰ Forskning och analys – Socialt utsatta områden, Brottsförebyggande rådet

¹⁵¹ Kriminella på kartan – en ESO-rapport om den organiserade brottslighetens geografi, Mondani & Rostami, SOU 2023:3

Brottslighet i utsatta områden

Utsatta områden fortsätter att utgöra en grogrund för den organiserade brottslighetens tillväxt och allt yngre gärningspersoner begår grova våldsbrott. I de flesta fall kan den brottslighet som är förknippad med utsatta områden observeras med blotta ögat. Det handlar exempelvis om öppen narkotikahandel, bilbränder, fysiska och verbala angrepp mot polisen samt andra typer av våld och hot i offentlig miljö. Närmare 1 500 skjutningar inträffade i Sverige under perioden 2019–2022 och mer än en fjärdedel av dem skedde i utsatta områden¹⁵². Sedan 2013 har andelen fall av dödligt våld nationellt varit relativt konstant, men under 2022 stod det dödliga skjutvapenvåldet – som i hög grad är kopplat till utsatta områden – för över hälften av det totala antalet dödsoffer.¹⁵³ De personer som begår brott och är inblandade i kriminella nätverk utgör en mycket liten del av befolkningen i de utsatta områdena. Men trots att de är få har de stor negativ inverkan på lokalsamhället.¹⁵⁴

Det förekommer också annan typ av brottslighet i de utsatta områdena som inte märks eller syns så tydligt, och som indirekt påverkar utvecklingen av de boendes utsatthet för kriminell påverkan. Exempel på det är ekonomisk brottslighet. Penningtvätt och kontanthantering är två företeelser som är tätt förknippade med varandra och som i sin tur är tätt förknippade med brottsvinster från exempelvis narkotikahandel som förekommer i samtliga utsatta områden. I viss utsträckning köps fastigheter för att användas för kriminella ändamål såsom lagring eller tillverkning av illegala varor. Det förekommer även att lokalt baserade kriminella aktörer har koppling till större städer eller bedriver smuggling från utlandet.¹⁵⁵

Trygghet i Göteborg med fokus på utsatta områden

Enligt SOM-undersökningen¹⁵⁶ är andel personer som känner sig trygga i sina bostadsområden betydligt högre i ej utsatta områden än i utsatta områden. Däremot anser personer i utsatta områden att Göteborg är en trygg och säker stad i större utsträckning än personer i ej utsatta områden. Områdets fysiska egenskaper, personer i omgivningen, områdets sociala egenskaper samt avsaknad av brottslighet är faktorer som i större utsträckning påverkar känslan av trygghet hos personer i ej utsatta områden. Personer i utsatta områden anser att polisen/ordningsmakten är det som har störst påverkan på tryggheten. När det gäller faktorer som minskar tryggheten är kön och ålder det som påverkar personer mest både i utsatta och ej utsatta områden. Etnisk tillhörighet, religion/religiösa symboler samt funktionsnedsättning minskar tryggheten betydligt mer hos personer i utsatta områden än i ej utsatta områden.

Personer i utsatta områden tenderar att vidta fler åtgärder på grund av oro att utsättas för brott jämfört med dem i ej utsatta områden. De avstår till exempel i högre grad från att gå ut vissa tider på dygnet, träffa vänner och göra andra aktiviteter utanför hemmet. Ungefär dubbelt så många i utsatta områden har under de senaste 12 månaderna avstått från att kontakta larmcentralen/störningsjouren samt polisen på grund av oro för negativa konsekvenser än i ej utsatta områden. Ännu fler har avstått från att kontakta hyresvärd/ fastighetsvärd. Andelen som har begränsat barn och ungdomar från att vara ute i bostadsområdet på grund av oro för att de ska begå brott eller rekryteras till kriminella gäng är högre bland dem i utsatta områden jämfört med dem i ej utsatta områden.

¹⁵² [Lägesbild över utsatta områden 2023](#), Polisen, 2023

¹⁵³ [Myndighetsgemensam lägesbild om organiserad brottslighet 2023](#), Nationellt underrättelsecentrum, Polisen.

¹⁵⁴ [Lägesbild över utsatta områden 2023](#), Polisen, 2023

¹⁵⁵ [Myndighetsgemensam lägesbild om organiserad brottslighet 2023](#), Nationellt underrättelsecentrum, Polisen.

¹⁵⁶ [Trygghet i Göteborg](#), SOM-institutet, 2024:30

Andel som...	Hela staden	Ej utsatt område	Utsatt område	Risk-område	Särskilt utsatt område
...känner sig trygg i sitt bostadsområde	81	83	55	59	49
...anser att Göteborg är en trygg och säker stad	60	59	62	60	67

Andel (%) som svarat "Helt riktigt" eller delvis riktigt" på en femgradig skala. Hela staden, ej utsatt område, utsatt område, riskområde samt särskilt utsatt område. Källa: Trygghet i Göteborg 2024:30 (SOM-institutet)

Vad får dig att känna dig mer trygg i ditt bostadsområde?	Hela staden	Ej utsatt område	Utsatt område	Risk-område	Särskilt utsatt område
Områdets fysiska egenskaper	28	30	21	25	12
Personer i omgivningen	24	25	14	14	16
Polisen/ordningsmakten	17	16	28	22	22
Områdets sociala egenskaper	11	12	7	4	5
Avsaknad av brottslighet i området	5	5	5	1	0
Egna säkerhetsåtgärder	4	3	4	5	4

Frågan lyder: "Vad får dig att känna dig mer trygg i ditt bostadsområde?". Frågan är öppen utan svarsalternativen. Tabellen redovisar de största samlade kategorierna. Andel (%) hela staden, ej utsatt område, utsatt område, riskområde samt särskilt utsatt område. Källa: Trygghet i Göteborg 2024:30 (SOM-institutet)

Vad påverkar din känsla av trygghet i ditt bostadsområde?	Hela staden	Ej utsatt område	Utsatt område	Risk-område	Särskilt utsatt område
Min ålder	17	17	19	17	20
Mitt kön	32	34	24	25	26
Min sexuella identitet	5	4	5	7	6
Mitt ursprung/etniska tillhörighet	10	8	15	22	17
Mina kläder/frisyr/stil	6	6	8	10	9
Min religion/religiösa symboler	3	3	5	11	16
Eventuell funktionsnedsättning	5	5	7	9	11

Frågan lyder: "I allmänhet, hur påverkar följande din känsla av trygghet i ditt bostadsområde?" Andel (%) hela staden, ej utsatt område, utsatt område, riskområde samt särskilt utsatt område som svarat "Minskar min trygghet något" eller "Minskar min trygghet". Källa: Trygghet i Göteborg 2024:30 (SOM-institutet)

Gjort följande de senaste 12 månaderna på grund av oro att utsättas för brott?	Hela staden	Ej utsatt område	Utsatt område	Risk-område	Särskilt utsatt område
Avstått från att gå ut vissa tider på dygnet	63 (10)	64 (9)	56 (17)	56 (11)	47 (18)
Avstått från att träffa vänner	86 (3)	88 (2)	76 (6)	80 (5)	69 (12)
Avstått från att gå på bio/restaurang/eventemang	83 (2)	83 (2)	77 (6)	77 (6)	69 (5)
Avstått från föräldramöte/ föreningsmöte	95 (1)	96 (1)	91 (1)	88 (2)	83 (6)
Avstått från att träna/motionera	83 (4)	84 (3)	74 (8)	77 (6)	70 (11)
Avstått från att handla i närbutiken	88 (3)	89 (2)	79 (6)	81 (7)	66 (11)
Avstått från att åka kollektivt	76 (3)	76 (3)	75 (6)	74 (5)	68 (10)
Varit extra vaksam på omgivningen	28 (24)	27 (24)	33 (31)	30 (29)	40 (24)
Tagit omvägar för att undvika vissa platser	47 (12)	47 (11)	53 (18)	54 (14)	49 (17)
Haft nyckel/annat tillhugge i handen när du gått hem sent på kvällen	66 (9)	67 (14)	63 (13)	66 (12)	66 (14)
Meddelat en vän/anhörig när du kommit hem sent på kvällen för att säga att du är hemma	48 (14)	47 (14)	54 (14)	53 (17)	51 (22)

Frågan lyder: "Hur ofta har du de senaste 12 månaderna gjort följande på grund av oro att utsättas för brott? Andel (%) hela staden, ej utsatt område, utsatt område, riskområde samt särskilt utsatt område som svarat "Ingen gång" (inom parentes "Någon gång/flera gånger i veckan"). Källa: Trygghet i Göteborg 2024:30 (SOM-institutet)

Avstått från att kontakta... på grund av oro för negativa konsekvenser?	Hela staden	Ej utsatt område	Utsatt område	Risk-område	Särskilt utsatt område
Hysesvärden/fastighetsvärden	5	4	7	9	13
Larmcentralen/Störningsjouren	4	4	8	8	7
Polisen	5	4	8	6	8

Frågan lyder: "Har du under de senaste 12 månaderna på grund av oro för negativa konsekvenser avstått från att kontakta...på grund av oro för negativa konsekvenser? Andel (%) hela staden, ej utsatt område, utsatt område, riskområde samt särskilt utsatt område som svarat "Har avstått de senaste 12 månaderna". Källa: Trygghet i Göteborg 2024:30 (SOM-institutet)

Begränsat barn eller ungdomar från att vara ute i bostadsområdet på grund av oro för att de ska...	Hela staden	Ej utsatt område	Utsatt område	Risk-område	Särskilt utsatt område
...bli utsatta för brott	71 (6)	71 (5)	70 (6)	68 (15)	69 (8)
...begå brott	93 (2)	94 (1)	89 (3)	83 (8)	82 (8)
...rekryteras till kriminella gäng	93 (2)	95 (1)	89 (4)	83 (10)	83 (7)

Frågan lyder: "Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna avrått eller begränsat barn eller ungdomar i din närhet från att vara ute i ditt bostadsområde på grund av oro för att de ska...? Andel (%) hela staden, ej utsatt område, utsatt område, riskområde samt särskilt utsatt område som svarat "Ingen gång" (inom parentes svarat "Någon gång/flera gånger i veckan"). Källa: Trygghet i Göteborg 2024:30 (SOM-institutet)

Utsatthet för brott, otrygghet samt oro för brott nationellt utifrån socioekonomisk områdestyp

Socioekonomisk områdestyp är en ny redovisningsgrupp från och med Nationella trygghetsundersökningen (NTU) 2023 till följd av ett regeringsuppdrag till Brottsförebyggande rådet (Brå). Indelningen baseras på Segregationsbarometern¹⁵⁷ och används för att ta fram resultat från NTU och redovisas för tre olika områdestyper: områden med socioekonomiska utmaningar (områdestyp 1–2), socioekonomiskt blandade områden (områdestyp 3) och områden med goda socioekonomiska förutsättningar (områdestyp 4–5). Enligt NTU 2023¹⁵⁸ utsätts personer i områden med socioekonomiska utmaningar i större utsträckning för misshandel, hot, personrån, fickstöld, nätkränkning, trakasserier, bostadsinbrott, bilstöld, stöld ur eller från fordon samt cykelstöld än de som bor i socioekonomiskt blandade områden samt i områden med goda socioekonomiska förutsättningar. Personer i socioekonomiskt blandade områden utsätts i större utsträckning för sexualbrott, försäljningsbedrägerier samt kort- och kreditbedrägeri än från de båda andra områdena. Personer som bor i områden med goda socioekonomiska förutsättningar utsätts också för de olika typerna av brott men i mindre utsträckning.

Bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar uppger högst andel (43 procent), att de känner sig ganska eller mycket otrygga eller att de till följd av otrygghet undviker att gå ut ensamma under sena kvällar i sitt bostadsområde. Bland boende i socioekonomiskt blandade områden är andelen som känner sig otrygga utomhus 32 procent medan den är minst bland boende i områden med goda socioekonomiska förutsättningar (22 procent). Det är också dubbelt så vanligt att de uppger att oron för att utsättas för brott påverkar livskvaliteten i stor utsträckning. Högst andel (16 procent) som avstått från en aktivitet på grund av oron att utsättas för brott återfinns också bland de som bor i områden med socioekonomiska utmaningar. 14 procent i områden med socioekonomiskt blandade områden och 11 procent i områden med goda socioekonomiska förutsättningar har avstått från en aktivitet. Oron över brottsligheten i samhället, att en ska utsättas för våldtäkt, andra sexuella angrepp, bedrägeri på internet, bostadsinbrott eller att en närstående ska drabbas av brott, är ungefär samma oavsett områdestyp.

¹⁵⁷ [Segregationsbarometern](#), Boverket

¹⁵⁸ [Nationella trygghetsundersökningen 2023](#), Brottsförebyggande rådet 2023:9

Välfärdsbrottslighet

Sammanfattning

- Välfärdsbrott uppstår vid platser och situationer där det går att nå ekonomisk vinning och få tillgång till stadens resurser, till exempel;
 - Utbetalningar av bidrag (individ, förening)
 - Avtal som oseriös leverantör tecknar med staden (boenden, byggprojekt, städtjänster etcetera)
- Risktillfällen är direktupphandlingar, avtal med verksamheter som inte är tillståndspliktiga samt utbetalningsperioder där det råder tidspress.
- Verksamheter med förhöjd risk är bland annat inköp och upphandling, vård och omsorg (HVB-hem, skyddade boenden, konsulentstödda familjehem med mera) samt personlig assistans och hemtjänst som utförs av privata utförare, föreningsbidrag och utbetalningar av skolpeng till fristående skolhuvudmän.
- Inkomsterna från välfärdsbrott överstiger vida inkomsterna från narkotikaförsäljning.
- Staden betalar ut stora belopp till privata utförare för olika välfärdstjänster, därtill betalas även stora bidragsbelopp ut till såväl individer som föreningar.
- Den kriminella ekonomin och bidrar till en starkare kriminell organisering, gängkonflikter och nya brott.
- Under de 22 oannonserade arbetsplatskontrollerna som genomfördes inom byggbranschen under 2023 hittades avvikelser i samtliga fall.

Välfärdsbrottslighet har blivit en alltmer framträdande fråga i samhällsdebatten. Brottsvinster som genereras från välfärdsbrott återinvesteras i den kriminella ekonomin och bidrar till en starkare kriminell organisering, gängkonflikter och nya brott. Välfärdsbrott definieras i denna lägesbild som “när en extern aktör – företag eller privatperson – otillbörligen utnyttjar medel från det allmänna för egen vinning”.¹⁵⁹ Det omfattar bidragsbrott begångna av enskilda individer likväl som köp av varor, tjänster och entreprenader samt utnyttjande av föreningar och allmännyttiga tjänster såsom hyresrätter.

Systemhotande brottslighet

Under de senaste åren syns en förskjutning mot att kriminella angriper välfärden i regioner och kommuner. Om staten hittills varit det huvudsakliga målet angrips nu även kommuner och regioners välfärdsutbetalningar, exempelvis till vårdcentraler, HVB-hem (hem för vård eller boende), skyddade boenden och familjehem.¹⁶⁰ Det saknas precis kunskap om välfärdsbrottslighetens omfattning i Sverige, men det finns försiktiga uppskattningar som visar problemets storlek. Den mest aktuella beräkningen kommer från Ekonomistyrningsverket (ESV 2023) som bedömer att omkring två procent, 16,3 miljarder kronor, av de statliga utbetalningarna var felaktiga. Av dessa beräknas mer än hälften vara avsiktlig välfärdsbrottslighet. Kommuner och regioner betalar ut större belopp än staten till privata utförare, därav kan det antas att svinnet är mycket större än Ekonomistyrningsverkets beräkning. Göteborgs Stad köper varor och tjänster för 27 miljarder kronor varje år. Vid motsvarande beräkning som Ekonomistyrningsverket skulle det innebära att cirka 540 miljoner kronor (två procent) är felaktiga utbetalningar från välfärdssystemet. Detta kan jämföras med den totala inkomsten från den

¹⁵⁹ Sveriges kommuner och regioners definition

¹⁶⁰ [Myndighetsgemensam lägesbild om organiserad brottslighet 2023](#), Nationellt underrättelsecentrum, Polisen

nationella narkotikamarknaden som uppskattas till cirka 2,3 miljarder årligen. Detta indikerar att inkomsterna från välfärdsbrott totalt sett i landet vida överstiger dem från narkotikaförsäljning.¹⁶¹

Så mycket som runt 40 procent av kriminella nätverksbaserade grupperingar är företagsengagerade enligt flera nationella studier.¹⁶² Att kriminella driver företag som erbjuder välfärdstjänster framgår även i NOA-rapporten om assistansbedrägerier om beskriver att minst var tionde misstänkt person kan kopplas till kriminella nätverk eller terrorfinansiering.¹⁶³ Sammanlagt 22 kriminella nätverk i Region Väst är i hög grad beroende av och nyttjar legala samhällsstrukturer för att tjäna eller tvätta pengar.¹⁶⁴ Konsekvenserna av kriminella aktörers förmåga att använda legala strukturer för att begå brott är betydande och sträcker sig långt bortom de omedelbara ekonomiska förlusterna. På kort sikt riskerar välfärdsbrottsligheten att skapa misstro gentemot politiker och myndigheter. Förtroendet kan skadas när skattepengar inte används på ett rättvist och effektivt sätt. När stora summor försvinner från stat, region och kommuner, genom omfattande och strukturerade brottsupplägg, finns det mindre kvar till vård, skola och omsorg. Om välfärdsbrottsligheten växer riskerar utvecklingen att underminera förutsättningarna för tillväxtpotentialen i Sverige samt rätten till trygghet och välfärd i hela samhället.

Omfattning i Göteborg

Göteborgs Stad står årligen för utbetalningar för flera miljarder till privata företag, föreningar och enskilda individer. Omfattningen av välfärdsbrott mot staden är dock svårt att uppskatta. Arbetet med att följa upp felaktiga utbetalningar är under utveckling inom flera av stadens verksamheter, bland annat gällande statistik över åtgärder och ageranden mot brottsligheten. Göteborgs Stad köper årligen in varor och tjänster för cirka 27 miljarder kronor och använder sig av cirka 14 000 leverantörer. Under 2023 betalade Göteborgs Stad ut ungefär 1.8 miljarder kronor i skolpeng till fristående skolhuvudmän¹⁶⁵, närmare 870 miljoner kronor i ekonomiskt bistånd och 160 miljoner kronor till föreningslivet.¹⁶⁶ Uppräkningen är inte heltäckande men kan ge en uppskattad bild av att brott inom välfärden kan röra sig om förluster av stora belopp. Det saknas statistik över tid kopplat till problemets omfattning, exempelvis antalet polisanmälningar och antalet underrättelser skickade till andra myndigheter. Under 2023 fastställde socialförvaltningarnas FUT-funktioner (funktioner som hanterar felaktiga utbetalningar) gemensamma nyckeltal för att börja mäta arbetet mot välfärdsbrott något som fortfarande saknas i flera andra förvaltningar.

Det är ofta genom fördjupande granskningar som information hittas som leder till polisanmälningar samt underrättelser. Vad som menas med fördjupad kontroll skiljer sig dock åt mellan Göteborgs Stads olika förvaltningar, då det saknas en gemensam definition. Det kan exempelvis, inom socialförvaltningarna och idrott- och föreningsförvaltningen, vara utredningar om felaktig utbetalning ("FUT-utredningar"). Inom socialförvaltningarna sker flest fördjupade kontroller i Nordost (127), följt av Hisingen (37) och Centrum och Sydväst (20 vardera). Idrott- och föreningsförvaltningen (IOFF) har under 2023 genomfört 50 fördjupade kontroller. Inom äldre samt vård- och omsorgsförvaltningen, inköp och upphandlingsförvaltningen och den samlade placerings- och inköpsfunktionen (SPINK) kan fördjupad kontroll vara granskningar som går utöver baskontrollen. Äldre samt vård- och

¹⁶¹ [Kriminella Entreprenörer – en studie av den organiserade brottslighetens kopplingar till näringslivet](#), Rostami och Mondani på uppdrag av Stockholms Handelskammare, 2024

¹⁶² [Myndighetsgemensam lägesbild om organiserad brottslighet 2023](#), Nationellt underrättelsecentrum, Polisen samt [Kriminella Entreprenörer – en studie av den organiserade brottslighetens kopplingar till näringslivet](#), Rostami och Mondani på uppdrag av Stockholms Handelskammare, 2024

¹⁶³ Assistansbedrägerier: Tematisk rapport, Polismyndigheten, 2023

¹⁶⁴ Kriminella nätverk inom den organiserade brottsligheten i polisregion Väst, Polismyndigheten Region Väst, 2023-05-15

¹⁶⁵ Skolpeng: ersättning som fristående skolhuvudmän erhåller från kommunen för de elever som går hos dem.

¹⁶⁶ Utbetalningar från Idrott- och föreningsförvaltningen, summan blir högre om Socialförvaltningarnas utbetalningar räknas in.

omsorgsförvaltningen gjorde en omfattande kontroll av samtliga 11 privata utförare inom valfrihetssystemet för hemtjänst (LOV) redan i basuppföljningen. Inköp- och upphandlingsförvaltningen för ingen statistik över antalet fördjupade granskningar. Under 2023 har fördjupad kontroll dock skett på alla leverantörer som lämnat anbud i upphandlingar som sker inom riskbranscher samt vid systematisk uppföljning inom identifierade riskområden. Under 2023 genomfördes fem sådana upphandlingar och 18 systematiska uppföljningar. Därutöver sker fördjupad granskning på förekommen anledning så som vid tips, medieuppgifter samt vid kontroller för andra förvaltningar och bolag i Göteborgs Stad. Vad gäller SPINK är det i vissa fall svårt att separera baskontroll från fördjupad kontroll som görs utifrån uppslag såsom mediebevakning eller inkomna synpunkter, men uppskattningsvis har ett tjugotal fördjupade kontroller skett under 2023.

Ju fler fördjupade kontroller som görs desto mer oegentligheter uppmärksammas. Exempel på detta är ökningen av antalet ärenden hos FUT-funktionen (felaktiga utbetalningar) i socialförvaltning Nordost, som redan efter ett år har en balans på över 100 ärenden. Inköp- och upphandlingsförvaltningen för ingen statistik över antalet polisanmälningar men uppskattningsvis gjordes fem till sju under 2023. Socialförvaltning Nordost och Hisingen gör flest fördjupade kontroller och det är också där flest polisanmälningar har gjorts under 2023, 35 respektive 14 polisanmälningar gjordes. Antalet felaktigheter som uppmärksammas genom fördjupade kontroller blir därför ytterligare en indikator på omfattningen av välfärdsbrott mot Göteborgs Stad.

Riskområden

Det råder inom staden generellt låg kunskap om vem eller vilka som står bakom välfärdsbrottligheten. Kriminella aktörer söker sig till i princip alla de platser och situationer där det går att nå ekonomisk vinning och få tillgång till stadens resurser.¹⁶⁷ Välfärdsbrott sker således såväl inom ramen för de avtal som oseriösa leverantörer tecknar med Göteborgs Stad samt utbetalningar av bidrag till individer och föreningar. Det går att urskilja ett antal risktillfällen som kräver särskild vaksamhet. Direktupphandlingar, avtal med verksamheter som inte är tillståndspliktiga samt utbetalningsperioder där det råder tidspress eller som sammanfaller med ledigheter är några sådana ökade risktillfällen. En skyndsam hantering/handläggning minskar utrymmet för kontroll vilket i sig ökar risken för brott.

Inköp och upphandling

Vad gäller brottsutsatta verksamhetsområden finns risker kopplat till inköp och upphandling som ett område där möjligheter till brottslighet finns i flertalet av inköpsprocessens olika steg. Exempelvis kan en oseriös aktör lämna ett lågt anbud, vinna upphandlingen och därefter inte leverera som utlovat. Några branscher anses vara särskilt riskutsatta såsom bygg, lokalvård, vård och omsorg samt transport. Under de 22 oannonserade arbetsplatskontrollerna som förvaltningen för inköp och upphandling genomförde inom byggbranschen under 2023 hittades avvikelser i samtliga fall. Avvikelser var exempelvis att personal inte var anmälda i utstationeringsregistret eller registrerade i personalliggare. Båda exemplen utgör lagkrav som således inte följts.

Folkbokföring och fristående skolhuvudmän

Vidare kan folkbokföringsuppgifter används som ett brottsverktyg eftersom folkbokföringsadressen fungerar som en dörröppnare till olika välfärdsförmåner. Ytterligare ett område är utbetalningar till fristående skolhuvudmän. Skolan är den till omsättning sett den största kommunala verksamheten och i Göteborg bedrivs ett 40-tal grundskolor i fristående regi. Grundskoleförvaltningen i Göteborg betalar skolpeng till de fristående aktörer som bedriver skolverksamhet i Göteborgs Stad. Riskerna för

¹⁶⁷ I enlighet med SKR:s bedömning att det finns välfärdsbrottslighet i princip alla verksamheter där det är möjligt att göra en vinst, för en individ, ett företag eller en förening. Förebygga och motverka välfärdsbrottslighet: En vägledning för kommuner och regioner (2024)

välfärdsbrott uppstår i samband med att en elev inte är på plats i skolan fastän den är inskriven där och skolpeng fortsätter att betalas ut i tre månader.¹⁶⁸

Hemtjänst av privata utförare

Hemtjänst som utförs av privata aktörer räknas som en riskbransch kopplat till välfärdsbrottslighet och arbetslivskriminalitet. Flera kommuner, däribland Södertälje och Sundbyberg, har haft omfattande problem med oegentligheter inom hemtjänsten. Inom hemtjänsten i Göteborg bedöms den största risken för välfärdsbrott vara förknippad med möjligheten att skicka in felaktiga tidsredovisningar och på så sätt fakturera Göteborgs Stads för arbetstid som inte är utförd. Ytterligare en risk, som dock bedöms vara mindre, är förknippad med brukare som överdriver sitt vårdbehov. Under 2023 identifierade äldre samt vård och omsorgsförvaltningen inga ärenden kopplade till välfärdsbrott.

Personlig assistans

Personlig assistans är nationellt en av de främsta riskbranscherna för välfärdsbrottslighet, där assistansersättning används i ett kriminellt syfte.¹⁶⁹ Brottsupplägget handlar om att antingen överdriva sitt vårdbehov, eller att de som har behov av insatser inte får den vård som kommunen betalar för. Uppläggen varierar men inom assistansbedrägerier är så kallade brukarkluster återkommande, det vill säga situationer där anhöriga i maskopi med assistansbolaget söker ersättning från kommunen och Försäkringskassan utan att tillgodose brukarens vårdbehov. Även i Göteborg bedöms den personliga assistansen utgöra en stor risk. I dagsläget är cirka tusen göteborgare beviljade personlig assistans varav 90 procent av dem har privata utförare, en del är närstående och familjemedlemmar men många är privata bolag. Till skillnad från andra insatser som ges med stöd av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade och socialtjänstlagen är det den enskilde själv som tecknar avtal med anordnaren om att utföra den personliga assistansen. Det finns därför inte samma möjligheter att vidta åtgärder mot en assistansanordnare som när staden själv upphandlar och tecknar avtal.

Föreningsbidrag

Det finns risker för välfärdsbrott kopplat till föreningsbidrag bland annat med anledning av begränsade möjligheter till insyn, handläggningen är tillitsbaserad och bidragsgivningen pågår dessutom under en lång tid.¹⁷⁰ Risken kan förstärkas av att en och samma förening kan få stöd från flera förvaltningar.¹⁷¹ Stadens förvaltningar har olika arbetssätt gällande granskning av föreningsbidrag och identifiering av huruvida utbetalning kan ha skett på felaktiga grunder.

Ekonomiskt bistånd

Att uppges oriktiga uppgifter vid ansökan om ekonomiskt bistånd är enligt SKR ett av de mest utbredda sätten att otillbörligen tillskansa sig kommunala medel.¹⁷² Detta tillvägagångssätt sker även i Göteborg, enligt socialförvaltning Nordost FUT-utredningar, det vill säga att klienter som söker försörjningsstöd uppger felaktiga uppgifter kring förmögenhet, bostadsort med mera. En annan förekommande form av riktig information är skenseparationer, det vill säga att en person uppger i ansökan att paret har separerat och flyttat isär när den i själva verket fortfarande är samboende.

¹⁶⁸ Om en elev är helt frånvarande ska skolan starta en skolpliktsutredning. Eleven fortsätter att vara inskriven på skolan under de första tre månaderna av skolpliktsutredningen. Efter tre månader ska skolan meddela grundskoleförvaltningen som skriver ut eleven från skolan och tar över skolpliktsbevakningen. I samband med detta slutas skolpeng att betalas ut.

¹⁶⁹ [OLLE. Strategisk rapport om hur personlig assistans och arbetstillstånd otillbörligt och systematiskt utnyttjas av organiserad brottslighet](#), Nationellt underrättelsecentrum, 2020

¹⁷⁰ [Myndighetsgemensam lägesbild om organiserad brottslighet 2023](#), Nationellt underrättelsecentrum, Polisen

¹⁷¹ Följande förvaltningar har bidragsverksamhet till föreningar: Idrotts- och föreningsförvaltningen, Kulturförvaltningen, Förvaltningen för funktionsstöd samt Socialförvaltning inom de fyra stadsområdena.

¹⁷² [Förebygga och motverka välfärdsbrottslighet: En vägledning för kommuner och regioner](#), SKR, 2024

Områden för vidare analys och samordning

I lägesbilden har nuläge och utvecklingen över tid avseende viss brottslighet och otrygghet kartlagts och beskrivits. Den påvisar variationer mellan olika geografiska områdena i Göteborg, dels vad gäller omfattningen av olika brottsproblem samt otryggheten i staden, dels vad gäller socioekonomiska faktorer som påverkar.

Många områden i lägesbilden berör varandra på olika sätt. När problemområden samlas i ett underlag i stället för flera enskilda kan det synliggöra samband och skapa ytterligare perspektiv till fördjupade analyser. Lägesbilden som underlag kan på så sätt skapa förbättrade förutsättningar till samordning. Nedan sammanfattas några av de tydligaste sambanden.

- Riskfaktorer inom flera brottsproblem sammanfaller med geografi, vissa områden i staden är mer utsatta för både brott och den upplevda otryggheten är högre.
- Nordost sticker ut som geografiskt område, utifrån bland annat välfärdsbrott, kriminella nätverk, otrygghet samt våld och hot.
- Barn och unga på Hisingen och i Nordost har högre risk att rekryteras till kriminella nätverk.
- Våld är genomgående för flera problemområden och tidig utsatthet för våld är en hög riskfaktor för att senare utöva våld och annan form av brottslighet.
- Kriminella nätverk driver en stor del av brottsligheten med hög påverkan på lokalsamhället i form av otrygghet, narkotika, nyrekrytering och otillåten påverkan.
- Bruk och försäljning av narkotika är en genomgående faktor inom de flesta problemområden. Det skapar otrygghet, bidrar till våld och annan brottslighet samt ger inkomster till kriminella nätverk.
- Välfärdsbrott har koppling till organiserad brottslighet, otillåten påverkan, tillit och förtroende till samhällsinstitutioner, parallella samhällsstrukturer samt arbetslivskriminalitet.

Prioriterade områden utifrån stadsområdenas lägesbilder

Varje stadsområde har utifrån den lokala lägesbilden¹⁷³ tagit fram områden som prioriteras för vidare analys, vilket därefter utmynnar i åtgärdsplaner. Centrum och Hisingen har prioriterat särskilda geografiska platser. I Centrum är det Järntorget och Långgatorna samt Mariaplan och Olskroken med omnejd. På Hisingen är det de tre primärområdena Brunnsbo, Backa och Skälltorp i mellanområdet Backa som motsvarar polisens klassificering av det utsatta området Hisings Backa, mellanområdet Västra Biskopsgården som motsvarar polisens klassificering av riskområdet Biskopsgården samt mellanområdet Kvillebäcken.

Nordost och Sydväst har prioriterat brottsfenomen. Stadsområde Sydvästs prioriteringar innefattar att minska kriminella gruppers påverkan i den offentliga miljön, motverka rekrytering av unga till kriminalitet, främja avhopp från kriminalitet, minska bedrägerier mot sårbara grupper, minska våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck, förebygga narkotikabruk med fokus på ungdomar, vidareutveckla platssamverkan samt öka tryggheten kring sociala boenden i stadsområdet.

Stadsområde Nordost prioriterar narkotika, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck, kriminella nätverk, ungdomskriminalitet samt otillåten påverkan och desinformation.

Prioriterade områden utifrån hela staden-lägesbilden

Utifrån vad lägesbilden för hela staden visar har tre tvärspektoriella områden identifierats där det finns behov av samordning och åtgärder på en hela staden nivå: särskilt otrygga och brottsutsatta områden, särskilt utsatta målgrupper samt välfärdsbrottslighet. Utgångspunkten för bedömningen har varit

¹⁷³ Lägesbild brott och otrygghet 2024 stadsområde [Centrum](#), [Hisingen](#), [Nordost](#) och [Sydväst](#)

prioriteringskriterierna från EST (Effektiv samordning för trygghet).¹⁷⁴ Inom de identifierade områdena ska fortsatta analyser genomföras, som nästa steg i det kunskapsbaserade arbetssättet. Därefter ska de mest effektiva åtgärderna tas fram i relation till redan pågående arbete och befintlig styrning.

Särskilt otrygga och brottsutsatta områden

Lägesbilden visar att otryggheten är ojämnt fördelad och brottsproblem är koncentrerade till vissa geografiska områden och platser i Göteborg, särskilt de med socioekonomiska utmaningar. Många anpassar sitt vardagsliv, exempelvis genom att inte våga röra sig fritt i lokalsamhället. Det finns en stark påverkan av kriminella aktörer bland annat genom den synliga narkotikahandeln, synliga våldsyttningar samt våldskapitalet. Det finns nära koppling till bristande tillit och förtroende, desinformation och otillåten påverkan.

Särskilt utsatta målgrupper

Enligt lägesbilden har vissa grupper en högre risk att bli utsatta för brott och upplever en otrygghet kopplat till identitet. Vissa grupper har också begränsade resurser att hantera brott de utsätts för, eller är beroende av gärningspersonen vilket innebär en särskild sårbarhet. Vardagslivet och möjligheten att ha goda livsvillkor påverkas i hög grad. De målgrupper som ska prioriteras är barn och unga som rekryteras till kriminalitet, minoritetsgrupper som utsätts för hot och hat och våldsutsatta i nära relation. Nyrekryteringen av barn och unga är ett stort och ökande problem som är sammankopplat med förekomsten av kriminella nätverk och bristande socioekonomiska förutsättningar. Problemet får konsekvenser på brottsligheten i stort, på både kort och lång sikt. Hot och hat mot minoritetsgrupper är allvarliga och återkommande problem för individen och samhället. Det finns behov av fördjupad kunskap och synliggörande av målgruppen inom ramen för det trygghetsskapande och brottsförebyggande arbetet. Våldsutsatthet i nära relationer är ett allvarligt och troligt ökande problem som påverkar många människor i alla åldrar. Att vara våldsutsatt är en riskfaktor för att utöva våld och annan brottslighet senare i livet, vilket innebär stora samhälleliga konsekvenser och kostnader.

Välfärdsbrottslighet

Lägesbilden indikerar att omfattningen av välfärdsbrottslighet i Göteborgs Stad är stor. Brottsligheten kan innebära stora ekonomiska förluster för staden samt att den påverkar många människor och verksamhetsområden, både direkt och indirekt. Kunskapen om brottsligheten behöver byggas upp för att analysera riskerna och identifiera företag och föreningar används som brottsverktyg för att komma åt stadens resurser. Välfärdsbrottslighet har även koppling till otillåten påverkan, tillit och förtroende till samhällsinstitutioner, parallella samhällsstrukturer och arbetslivskriminalitet.

¹⁷⁴ Hur kan det brottsförebyggande och trygghetsfrämjande arbetet konkret genomföras i samverkan på ett kunskapsbaserat sätt i en svensk kommun? Andershed, Örebro Universitet, 2020